

DACTYLIOTHECA SMITHIANA

Volumen Alterum

HISTORIAM GLYPTOGRAPHICAM

AUCTORE

ANTONIO FRANCISCO GORIO

EXHIBENS.

VENETIIS.
CIↃ IↃCCLXVII.

EX TYPOGRAPHIO J B PASQUALII.
SUPERIORUM VENIA, AC PRIVILEGIO.

LECTORI ΑΡΧΑΙΟΦΙΛΩ
JOHANNES BAP. PASQUALIUS.

QUOD olim a Suetonio memoriae proditum legimus, C. Julium Caesarem, etsi belli artibus, ipsaque Imperii administratione distentum, ita eruditae vetustatis studio, atque amore flagrasse, ut *gemmas, thoreumata, signa, tabellas antiqui operis semper avidissime comparaverit* (1); hoc ipsum nostra aetate laudi vertendum est optimo Magnae Britanniae Regi GEORGIO III. CANADIANO, quem inter armorum strepitus, praeliorumque discrimina his ipsis studiis deditum cum multa patefaciant, tum quod insignem hanc veterum gemmarum supellectilem Gazae suae adjunxerit. Scilicet dum alter hic Caesar regni fines novis adquisitis provinciis amplificaret, dum imperium pelagi iteratis triumphis suis Britannis assereret, dum hostes ab avitis Brunsvicensium sedibus propulsaret, & commercium, florentis Reipublicae basim, ac crepidinem constabiliret, suam de antiquis monumentis, doctisque operibus conquirendis cogitationem ex animo numquam deposuit, ut deinde pace terra, marique parta, cum mansuetioribus Musis libere ageret, mentemque his cimeliis tranquille depasceret. Oh beatam, fortunatamque Britanniam, quae GEORGIO auspice, ac sospitatore ad tantum splendorem evecta est, ut numquam antea felicior, ac

DACTYL. *

(1) Cap. XLVII. Edit. Burmanni Amstelodami 1736.

beatior fuisse videatur! Ille nempe postquam magna Anglorum ingenia ad liberales artes impensius excolendas omnimode excitavit, illustrium artificum opera, praesertimque excellentium pictorum graphides ex Italia accivit, ut praesto essent absoluta illa archetypa, in quae Angli intuerentur, & ex quibus exemplaria depromerent. Et ne quid splendidi suae pinacothecae deesset, eamdem elegantissimis hisce Gemmis auro contra aestimandis, & longa aevitate venerandis cumulavit.

Gemmas porro ejusmodi sagaci, diuturnaque inquisitione, & pro ea, qua hisce in studiis pollet doctrina, collegerat JOSEPHUS SMITHIUS dudum jam apud Venetam Rempublicam Anglicae nationis Consul, negotiorumque publicorum procurator. Sane quum Smithium nomino, Virum clarissimum appello omnibus optimis artibus imbutum, cujus domus, ut illa Messenii apud Ciceronem, ob lectissimarum rerum copiam, ubertatemque, non tam ipsi, quam Urbi nostrae est ornamento. Quis enim est, nisi in literaria republica hospes sit, ac peregrinus, qui Smithii bibliothecam eximiis codicibus, membranis, librisque repertu difficillimis affatim refertam omnium sermone celebrari non audierit? Catalogus nostris ex typis prodiit, ab eruditis viris multa cum Smithii laude exceptus (2). Quis praedicari ignorat praecellentium pictorum tabulas, mirandasque graphides, nummos

(2) Anno 1755.

Graece, vel Latine loquentes, ſigna, anaglypha, & quicquid eſt veterum elegantiarum a Smithio incredibili impenſa conquiſitum, atque comparatum? Quamquam vero ejuſmodi gemmas, ut par erat, permagni faceret homo eruditiſſimus, noſceretque vix aliquid in eo genere elaboratius, aut abſolutius reperiri poſſe; facile tamen a Smithio noſtro impetravit celſiſſimus Rex, ut haec praeclara collectio in Angliam adnavigaret: nihil enim eſt, quod optimus civis patriae commodis ſe debere non perſentiſcat, nihil in quo Regi *Artium Reſtitutori* libenter non morigeretur. Ut plane incertum videatur, cui primas hac in re Angli debeant, num Regi ſuo, qui gemmas illas domeſticis opibus addidit, an vero Smithio, qui poſtquam collegerat, in patriam adſportandas contradidit.

Itaque non privati hominis, ſed Regii Cimeliarchii opes in publicum damus. Diu, multumque eſt, ex quo Principes rei literariae fautores lapillos ab experientiſſimis caelatoribus affabre exciſos ingenti ſumptu redimendos cenſuerunt, indeque aeneis tabulis redditos, & a viris ingenio, doctrinaque praeſtantibus illuſtratos evulgari fecerunt. Regia Palatina ſtirps prima fuiſſe videtur, quae doctis his lautitiis orbem literarium ditaverit; Theſaurus enim Electoralis a Laurentio Begero uberi ſatis commentario explicatus, ante caeteros id genus libros in lucem emiſſus eſt(3).

(3) Theſaurus Gemmarum, & Numiſmatum, quae in Electorali Cimeliarchio continentur. Heildelbergae 1685.

Sed Gallorum Reges, qui poſt FRANCISCUM I., a quo literae poſtliminio revocatae, mirumque in modum auctae, amplificataeque ſunt, quid eſt, quod ad artes locupletandas, ſive ad Gallici nominis gloriam nobilitandam Lutetias invehendum non curaverint? Teruntur doctorum manibus commentarii, quibus vir ſummus Petrus Mariettus (4) Regii Cimelii illius gemmas eleganter enucleateque illuſtravit, tantamque his ſtudiis lucem affudit. Atque utinam illas quoque opere, & eruditione praeſtantiſſimas ſuſcepiſſet explicandas, quae in Dactyliotheca Aurelianenſis Ducis (5) novimus adſervari! Verum praecipuam in his rebus commendationem nemo audeat Italiae praeripere, quae nullo non tempore artium altrix, ingeniorumque parens exſtitit, quaeque veterum monumentorum copia tanto antecelluit, quanto ad reliquas gentes ferme id totum tranſmiſit, quo ſuperbiunt tranſmontana Muſea. Quid memorem Medicos Principes, a quibus literae Graecia extorres in clientelam ſuſceptae? Nihil elegantius, aut praeclarius his gemmis, quas Antonius Franciſcus Gorius in lucem extulit, ſive in *Muſeo Florentino* (6), ſive in prolegomenis ad *Inſcriptiones Etruriae* (7), ſive inter *Gemmas Aſtriferas* (8). Mediceos aemulati ſunt Ateſtii, atque Farneſii Principes. Adhuc aetatem ferunt, & Mutinae viſuntur lapilli verſicolores, affabreque exſculpti ab Ateſtiis olim empti, ac

(4) Pierres gravées du Cabinet du Roi. à Paris 1750.
(5) Plures invenies in Actis Regiae Academiae, atque in Diariis literatis Gallorum.
(6) Florentiae 1731. 1732. (7) Florent. 1727. (8) Florent. 1750.

comparati. Farnesia autem Gens, quae cum Romae, tum Parmae magnificas suas aedes omni erudita supellectili ornare consuevit, gemmas quoque, easque, & numero, & artificio mirificas, atque lectissimas habuit; inter quas praedicatione dignissimae sunt, quas Cardinalis Odoardus, Fulvio Ursino proxeneta, domestico Museo adjecit. Harum omnium accuratam delineationem Parmae apud Matthaeum Aloysium Canonici S. J. Praesbyterum, eximium antiquitatis cultorem accepimus exstare; & quantum conjectura augurari licet, eae ipsae sunt, quas Dux Franciscus abs diligenti pictore penicillo reddi jusserat, publicique juris facere, si fata tulissent.

Nihil jam est, quod strenuissimus Angliae Rex, Galliae, Italiaeque Principibus invideat, postquam gemmarum Smithianarum thesaurum Londinum advehi fecit. Non sum equidem nescius, fuisse jam Anglos reconditioris eruditionis, atque doctrinae praeconio clarissimos, a quibus instructissimae, & copiosissimae Dactyliothecae in insula illa constitutae. Celebrabuntur hoc nomine, donec antiquitatis studio suus stabit honos, magna nomina Comitis Arundelli, Ducis de Devonshire (9), Comitis de Tomps (10), Johannis Kemp (11), Georgii Ogle (12). Sed qui his literariis cupediis, atque studiis delectantur, facile intelligent, quan-

(9) Delineaverat Gosmond, incidit Claudius du Bosch.

(10) XL. Tabulae circumferuntur; nec praepropera Possessoris mors plures vulgari passa est. (11) Monumenta Vetustatis Kempiana Londini 1720.

(12) Collection of Gems &c. Taken from the classics by George Ogle London 1741

topere Regia Dactyliotheca caeteras omnes, quae illic sunt, hac nova accessione vincat, atque antecedat.

Sed ad Italos Principes, quorum munificentia, ac patrocinio haec studia propagata sunt, nostra iterum se referat oratio. Illorum sane exemplo tribuendum est, quod ad privatos homines sumptuosa gemmarum inquisitio dimanarit, eisdemque haec cogitatio injecta sit. Profecto quantum in his pretiosis monumentis insit praesidii, sive ad artes perficiendas, sive ad veteres auctores interpretandos, sive ad rerum praeteritarum historiam pernoscendam, primus inter Italos vidit Aeneas Vicus Parmensis, qui cum universum antiquitatis orbem esset complexus, tum primus *Cameos*, ut vocant, & carneolas delineavit, ac Philippo Thomasino vulgandas concessit (13). Postquam vero haec studia paullisper confirmari coeperunt, nullus fuit elegantiarum disciplinarum cultor, qui sibi ad ea non enitendum putaverit. Hinc visi sunt in palaestram prodire Fortunius Licetus (14), Leonardus Augustinus (15), Sanctes Bartoli (16), Marius Piccolomineus (17), Alexander Maffejus (18), & nostra aetate Antonius Borionus (19), itemque Antonius Zanettus (20), qui hoc genus antiquitatis potissimum excoluerunt, & ad tantam celsitudinem evexerunt. Quemadmodum autem

(13) Romae editae duobus ab hinc retro saeculis, forma, quam vocant in 4. sed absque anni nota. (14) Antiqua Schemata Gemmarum annularium. Patavii 1653.
(15) Romae 1657. 1669. Amstelodami 1685. (16) Romae 1702.
(17) A peritioribus Calchographis, qui Romae erant, aeri incisae habentur illius Gemmae. (18) Romae 1707. & tribus sequentibus. (19) Romae 1736. interprete Rodulphino Venuti. (20) Dactyliotheca ipsius prodiit cum commentariis Gorii 1750.

artes omnes, ſcientiaeque in Italia natae, ex Italia ad tranſalpinos migrarunt, ita etiam Glyptologiae ſtudium a noſtris illi acceperunt. Teſtes cieo Abrahamum Gorlaeum (21), Jacobum de Wilde (22), Jacobum Bayerum (23), Guillelmum de Craſſier (24), Michaelem Philippum de Gravelle (25), ipſumque totius antiquitatis decus, & columen Comitem de Caylus (26), qui nobiliſſimos, eruditoſque lapillos in hac noſtra felici Europae parte e telluris gremio copioſius emergere, ac prodire ſenſerunt, ita etiam a noſtris apto commentario explicari conſueſſe, inficiari minime auſi ſunt. Antequam vero gemmaria ſupellex in doctorum hominum aedes traducta literis juvandis, oblectandiſque animis deputaretur, aliquo certe in pretio habebatur. Nam *Camei* Regum veſtibus, coronis, calceis ad ſplendorem aptabantur; imo vero eccleſiaſticis indumentis, ipſiſque ſacrarum Reliquiarum conditoriis ornandis, decorandiſque inſerebantur. Quare nullum eſt Sacrarium, ſive Sceuophylacium antiquitate venerandum, in quo non Mitrae, Lipſanothecae, Imagines gemmatae oſtendantur.

Ut autem ad gemmarum naturam, proprietateſque ſermonem aliquando convertam, miſſa vulgari partitione, quae ex nationibus ducitur, illas in tres prae-

(21) Delphis Batavorum 1601. 1609. (22) Amſtelodami 1703.
(23) Prodiit Norimbergae 1722. Joh. Martini ab Embermayer Gemmarum Theſaurus a Bayero explicatarum, quae tamen magna parte ſuppoſititiae creduntur.
(24) Leodii 1740. (25) Recueil de Pierres gravées par M. l'Eveſque de Gravelle Paris 1732. 1737. (26) Perfrequenter in ipſius antiquitatum Collectaneis ſex voluminibus comprehenſis.

cipuas classes dispescere, ac distribuere placet. Sunt quae magicae nuncupantur, arcana, sed perridicula Gnosticorum, ac Basilidianorum aenigmata referentes. Ejusmodi sunt, sive, quae Johannis Macarii, & Johannis Chifletii opera (27), sive, quae ex Museo Antonii Capello Veneti Senatoris (28) prodiere. Sed postremum in locum procul dubio rejiciendae, quippe quae nihil certi praeseferant, & ab infimis rudibusque Lithographis sculptae appareant. Sunt aliae, quarum aream nihil occupat praeter nudos characteres, & sententiolas, indeque *gemmae literatae* dicuntur, quales celebris Romanus propola Franciscus Ficoronus collegerat; illo autem vita functo, interpretari nequicquam nisus est Nicolaus Galleottus (29). Vanis porro, ineptisque conjectationibus plerumque indulgendum est, ut quid sibi vellint literae eliciatur, interdum vero nil nisi ignotorum hominum nomina, eroticas salutationes, aliaque id genus exhibent; quapropter vix invenias doctae vetustatis indagatorem, qui haec curet. Denique sunt, in quibus Deorum imagines, aut antiquorum theologumena, Heroum, Ducum, Sapientum capita, vel illustria illorum facinora expressa visuntur: quae rursus duplicis sunt generis. Vel enim thema insignitori propositum solitarie referunt, & tunc ex lapidis qualitate, colore, duritie, ex operis elegantia, venu-

(27) Antuerpiae 1657. (28) Prodromus Iconicus Sculptilium Gemmarum Basilidiani, Amuletici, & Talismanni generis. Venetiis 1702. (29) Romae 1758. Alias id genus Gemmas vulgavit, explicavitque Philippus Venutus Tomo VII. Actorum Academiae Cortonensis. Romae 1758.

ſtateque, ex eruditione, hiſtoriaeque iconiſmo gemma ſuum indipiſcitur pretium. Vel Glyptographi nomen additum legitur; tunc vero in praeſtantiſſimis recenſetur. Philippo Stoſchio, qui grandia in his rebus ſemper animo agitabat, hoc primum in mentem venit, ut gemmas artificum nominibus inſignitas, a Picarto aeri redditas, unoque volumine comprehenſas ad poſteros tranſmitteret (30). Cujus conſilium, quoniam viris eruditis magnopere probari vidit Braſchius Florentinus, aliud ſimilium gemmarum volumen a multis annis pollicitus eſt; datam tamen, obligatamque fidem nondum liberavit. Quoniam vero exploratum, compertumque habebat Smithius noſter hoc epiſemate pretium gemmis, laudemque ſingularem accedere; idcirco nedum eas nanciſci ſtuduit, quae miram artificis induſtriam teſtarentur, ſed quae ingentia SOLONIS, CNAEI, ADMONIS nomina oſtentarent. Non ergo in hoc libro Abraxas, & Taliſmannos, non literatos lapides, non proletarias carneolas, non Aegyptiaca portenta, non informes Etruſcorum ſcarabeos reperies, ſed elegantiſſima quaeque ex Graecorum, Latinorumque ſcalptorum officina profecta.

Quamquam vero illud Lectorem praemonere intererit, quod etſi iſthaec noſtra Dactyliotheca exquiſitiſſimas gemmas a Graecis inſignitoribus ſcalptas complectatur, nonnullae tamen in ea reperiuntur, quae novitii ſunt operis, nempe duobus abhinc retro ſae-

(30) Amſtelodami 1724.

culis excisae. At numquid despicatui idcirco habendae? Numquid libro pretium hinc erit ademptum? Merito, sapienterque animadvertit clarissimus Caylus (31) vehementer decipi, atque errare eos homines, qui nimia erga antiquos gemmarios opifices reverentia, & admiratione praeoccupati, nihil a recentioribus factum putant, quod cum Graecis operibus valeat comparari. Sane post renatas in Italia literas, ita revixit ars gemmaria, ut expressae, scalptaeque per ea tempora a peritissimis sigillariariis imagines, priscam majestatem, Graecum opificium, Atticam elegantiam aemulentur. Hoc in numero sunt *Dejanira*, opus Matthaei Nassari, *Phocion* Aloysii Anichini, *Socrates* Marmittae Parmensis (32). Sed quorsum aliena conquirimus, quum domestica suppetant exempla? Felix artis Glyptographicae renovatio facile percipi poterit ex gemmis novitii operis, quas in hoc volumine oculis usurpare licebit. Ejusmodi sunt Cupido per mare vectus, Medusae caput, Pirrhus, Hannibal, Junius Brutus, Joannes Balleonius, Margharita Farnesia.

Quae quum sint, verissima mihi videtur eruditi Winckelmanni sententia (33), nummos scilicet, & gemmas mutuo sibi respondere, ita ut illis diligenter inspectis, judicium de his proferri queat. Et vero nulla exstitit aetas, nullaque in orbe regio, ubi artifices monetales aeri, argento, auro flando, feriundo praepositi non

(31) Mémoires de l'Académie des Inscriptions Tom. XIX. 1753.
(32) Museum Odescalcum prolegom. §. 24. Romae 1751.
(33) Description des pierres gravées du Baron de Stosch, préface. à Florence 1760.

fuerint, quandoquidem praecipuum commercii adjumentum, vitaeque commode tranſigendae praeſidium pecunia ſemper habita ſit. Atqui ubicumque fuerunt homines paullo cultiores, ab omni retro aetate lithographi pariter exſtiterunt, quia nulla propemodum fuit natio, quae annulos gemmatos non geſtarit, nulla quae ſcalptos lapillos fibulis, torquibus, armillis, inauribus perornandis ſtudioſe non conquiſiverit. Ex hac conſtanti analogia factum eſt, ut ſi infiniti pene ſunt antiqui nummi, qui ex terrae effoſſionibus, & parietinis, veterumque aedificiorum ruinis quotidie in lucem prodeunt; ſimiliter innumerae exſtant gemmae veteres, quas ad nos Graecia, Latiumque tranſmiſit. Illos neceſſitas, has luxus, illos cupiditas, has ambitio fecit tanto numero excreſcere, ac multiplicari. Sed quoniam ars, quae in nummorum typis incidendis verſatur, & quae in lapillis ſcalpendis eſt occupata, eamdem prorſus ſcientiam, ſimillimam induſtriam, paremque ſagacitatem exquirit, inde de gemmarum aetate ex nummorum qualitate, & opificio licebit aeſtimare. Nimirum quum apud Graecos, ac Romanos florerent artes in nummis utriuſque gentis, conſpicere eſt accuratam figurarum delineationem, partium concinnitatem, characterum elegantiam. Ubi vero ferox ingruit barbaries, arteſque omnes infecit, nihil in moneta videas, niſi abnormem, rudemque formam. Rurſus quum artes in priſtinum ſplendorem

ſunt reſtitutae, revocata quoque eſt officinae Monetalis dignitas. Jam vero ſi gemmas his diverſis temporibus ſculptas contemplari, & cum nummis componere inſtitues, primo ingenioſam operis abſolutionem miraberis, tum ruſticitatem temporum antiquorum perſenties, denique exquiſitiſſimum opificium rurſum prodire videbis, reductaſque artes gratulaberis.

Ut autem, quod in omni hoc anteloquio propoſitum mihi eſſe debet, aliquando conficiam, apertiſſimum, atque veriſſimum memoratae comparationis monumentum exhibet Smithiana noſtra Collectio. Jovis, Apollinis, Herculis imagines nonne veterem illam laborioſam, perfectamque nummorum Graecorum venuſtatem referunt? Pompeii, Liviae Auguſtae, Germanici, caeteraque capita uſque ad Antoninum Pium an non primaevam Latinorum nummorum dignitatem, formamque ſpirant? Quae vero illa mox excipiunt, languentis jam Glyptographiae ſunt indicia. Sed illam ab imo ad ſummum iterum revocatam, reſtitutamque palam faciunt neotericorum gemmariorum opera, quae paullo ſupra indigitavimus.

Sequitur nunc pro ſuſcepti a me muneris ratione, ut de commentariis, quibus Smithiana collectio illuſtratur, verba faciam. Quantam in literaria republica nominis celebritatem, & amplitudinem eſſet conſequutus, dum in vivis ageret, Antonius Franſcicus GORIUS Florentini Baptiſterii Praepoſitus, neminem

latere arbitror. Qualis vir, Dii boni, quantaque praestans ſapientia! Eò praeſertim omnes ſuas cogitationes, ſtudiaque converterat, ut Etruſca, Graeca, Romanaque cujuſvis generis monumenta ab interitu vindicaret. Omnem pene aetatem in his literis contrivit, tantique valebat, ut nedum Itali noſtri, ſed quotquot Europa tulit, antiquitatum ſtudioſi Gorium in conſilium adhiberent, ab eo rerum difficillimarum interpretationes expoſcerent, vel ſiquid erant edituri, illius ſententiae, judicioque ſubjicerent. Quot ab eo editi ſunt libri! Quanta ab illo literatis marmoribus, ſarcophagis, numiſmatibus, anaglyptis lux affuſa! Qualem, & quam ingentem poſt ſe reliquit famam! Hac itaque Gorii laude, doctrinaque permotus Smithius literis, precibuſque apud illum egit, ut ſuis gemmis interpretandis operam vellet impendere; ratus abſolutiſſimum exinde futurum fore librum, in quo amice conſpirarent & excellentium litographorum induſtria, & doctiſſimi hominis commentaria. Habes igitur perbrevem, ſed ponderoſam cujuſque gemmae enarrationem ex optimis fontibus ductam, aptaque eruditione adſperſam, in quibus hominem acri ingenio praeditum, & exercitatiſſimum mireris, doleaſque tantum lumen rei literariae praepropere extinctum, tantum virum e mortalium numero ereptum, dum aliis ſacris, profaniſque monumentis edendis elaboraret.

Adeo vero in his ſtudiis eminebat Gorius, & tam

prona, ac benevola erat in amicos voluntate, ut ſuis commentariis aliud opus adnectere inſtituerit, quo ſe de Smithio, caeteriſque viris doctis plurimum mereri putavit. Nimirum *Hiſtoriam Glyptographicam* conſcribendam ſuſcepit, quam ſecundo volumine exhibebimus. Erunt fortaſſe, qui in animum inducant ſuum, Gorium rem actam egiſſe, quandoquidem haec ſparta a clariſſimo Petro Marietto uberrime adornata fuit. Equidem non ibo inficias, Galli hominis librum ubique ſpirare immenſam propemodum harum rerum ſcientiam, diuturnam lectionem, diligentiam, limatumque judicium, ut vix aliquid abſolutius in eo genere ſperare liceat. Nihiloſecius ſua laude fraudandus minime eſt Gorii labor; namque in eo multa occurrunt, quae alibi fruſtra requireres; tum etiam aliam ingreſſus eſt viam ab ea, quam Mariettus inierat. Primo quidem veterum, & illuſtrium Gemmariorum nomina continuata ſerie percenſet, ſcalptoſque ab unoquoque lapillos, ſiqui ad nos pervenere, enumerat. Neque vero hiſtoriam hanc ex gemmarum inſcriptionibus tantummodo eruere conatur, ſed quicquid ex aliis monimentis, & ſcriptoribus elici poterat, in ſui operis praeſidium accerſivit. Quamobrem, quemcumque voles, ex antiquis caelatoribus apud Gorium uno veluti intuitu invenies: in quo etiam Vaſarium (34), & Victorium (35) ordine, ſedulitate,

(34) Vite de' Pittori, Scultori ec. Tom. II. Bologna 1647.
(35) Diſſertatio Glyptographica. Romae 1739.

rerumque copia devicit. Mox ad ſigillariarios ſequioris aevi progreditur, rerumque patriarum amore illectus, multa diſputat de ſchola Etruſca, omneſque officinas gemmarias, quae Florentiae fuerunt, ſatis prolixa ſcriptione denarrat. Per alias deinde ſcholas, Romanam, Venetam, Langobardicam, Gallicam, Britannicam, Germanicam etc. dicendo vagatur, & quotquot in his floruerunt artifices, eorumque opera laudatiſſima diligentiſſime memorat.

Igitur quum praeſtantiſſimam, ac nobiliſſimam hanc gemmarum ſyllogen Clariſſimus Smithius pro veteri ſua in nos benevolentia ex noſtro typographio in lucem prodire voluerit, illud nobis maxime curae fuit, ut quanto poſſet nitore, in lucem hominum veniret. Rogavimus proinde, ut quae forent vacuae commentariorum pagellae, aliquo Muſei ipſius monumento decorarentur. Initio quidem perrarus, aureuſque Horatii Coclitis nummus ſuperiorem paginae oram occupat: alia deinde venerandae vetuſtatis fragmenta, ubi ſe ſe occaſio dedit, hac illac adpoſuimus. Sed in hiſtoria Glyptographica duo aenea ſigilla exhibemus, olim a celebri Johanne Bologna Belga miro artificio fuſa, quorum primum eſt Neptuni, qualis in nummis ſaepenumero occurrit, alterum Herculis, quum

Foecundam vetuit reparari mortibus Hydram.

Satis me meo muneri feciſſe putavero, ſi libro in publicum inlato, qualecumque noſtrae in Smithium ob-

ſervantiae, grataeque mentis ſpecimen exſtabit, atque ex illo in eruditae vetuſtatis, artiumque perſtudioſos fructus aliquis redundaverit.

VALE. ET. HIS. UTERE. FELIX.

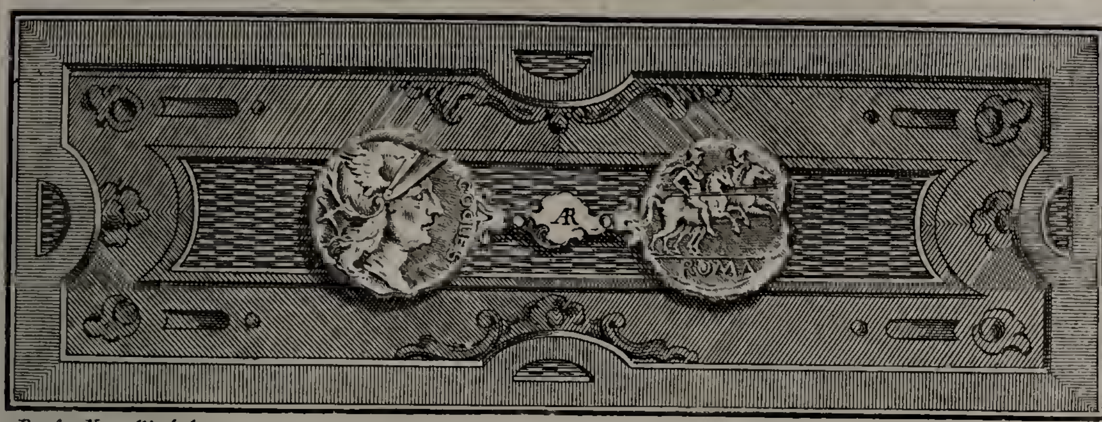
GEMMARVM SYLLABVS.

1. IVPITER AEGIOCHVS	Chalced. bicolor opere anaglypho.
2. IVPITER PLACIDVS	Sarda.
3. IVPITER TRIVMPHALIS	Onyx.
4. APOLLO ARGYROTOXVS	Sarda.
5. FEMINA *ad aram ignitam*	Sarda.
6. CVPIDO *conca per mare vectus*	Chalcedonius, opere extante, ſed novitii operis.
7. PSYCHE	Sarda.
8. FLORA	Sardonyx.
9. FEMINA BIFRONS	Sarda.
10. OPS DEA	Amethyſtus.
11. TERMINALIA	Chalcedonius, CAMEUS. bicol.
12. ADVENTVS AVGVSTI	Chalcedonius.
13. TYPHON	Jaſpis Chalcidica, opere anaglypho.
14. VIR FVGIENS *e vinculis ereptus*	Calcedonius, CAMEUS.
15. FAVNVS	Achates Orientalis.
16. MVSAE *caput*	Chalcedonius, opere extante.
17. FEMINA *bacchae ſpecie*	Chalcedonius CAMEUS.
18. EADEM	Chalcedonius, opus neoterici Gemmarii.
19. BACCHA	Chalcedonius.
20. SATYRI *caput*	Chalcedonius.
21. } MEDVSAE *caput*	Sarda Scalptura anaglyptica nuperi Sigillariarii.
22. } IDEM	
23. HERCVLES IVVENIS	Sarda.
24. HERCVLES OLIVARIVS	Sarda recens, CAMEUS.
25. HERCVLES *monſtrorum domitor*	Chalcedonius, opere extante.
26. HERCVLES AQUILEGVS	Sarda.
27. HERCVLES DEFENSOR	Chalcedonius, CAMEUS.
28. HERCVLES SENESCENS	Chalcedonius, opere anaglypho.
29. HERCVLES EBRIVS	Jaſpis Calcidica, CAMEUS.
30. HOMPHALE	Sarda.
31. LEO MITHRIACVS.	Amethyſta.

DACTYL. *****

32.	AGRICOLAE *frugum ſatores*	Chalcedonius ſculptura ectypa.
33.	BIGARIVS	Chalcedonius bicolor, CAMEUS.
34.		
35.		
36.		
37.	FEMINARVM *capita ignota*	Variis lapillis inſculpta.
38.		
39.		
40.		
41.	POETRIA	Onyx bicolor.
42.	POETAE *caput*	Onyculus.
43.	HIPPOCRATES	Sarda.
44.	ANTISTHENES	Sarda.
45.	DIOGENES	Smaragdus.
46.	SOCRATES	Jaſpis, opus recentioris aevi.
47.	HERACLITVS	Chalcedonius, opere anaglypho.
48.	AESCVLAPIVS	Carneola.
49.	PHILOSOPHI *ignoti caput*	Sarda.
50.	ALEXANDER M.	Chalcedonius.
51.	PIRRHVS	Sarda, artificis neoterici opus.
52.	HANNIBAL	Chalcedonius, CAMEUS recentioris fabricae.
53.	CAPVT IGNOTVM	Chalcedonius.
54.	NVMA POMPILIVS	Chalcedonius, opere extante.
55.	LVCRETIA	Chalcedonius, recens opus.
56.	IVNIVS BRVTVS	Onyx, ſcalptura extans nuperi artificis.
57.	CAIVS MARIVS	Chalcedonius, CAMEUS.
58	POMPEIVS M.	Sarda.
59.	M. ANTONIVS, et CLEOPATRA	Achates.
60.	FEMINA *ignota*	Chalcedonius, neoterici ſigillariarii.
61.	C. IVLIVS CAESAR	Chalcedonius.
62.	LIVIA AVGVSTA	Sarda.
63.	TIBERIVS CAESAR	Chalcedonius.
64.	CALIGVLA	Achates.
65.	GERMANICVS	Sardonyx.
66.	FEMINA *ignota*	Chalcedonius, opere anaglypho.
67.	ANTONIA AVG.	Chalcedonius, CAMEUS.

68.	CLAVDIVS, et MESSALINA	Sarda.
69.	MESSALINAE *caput*	Sardonyx.
70.	S. SULPITIVS GALBA	Sarda
71. 72.	M. OTHO	Quorum posterior in lapide Chalcidico excisus.
73.	VITELLIVS	Onyx bicolor.
74.	T. VESPASIANVS	Cynaeus lapis, anaglypha caelatura.
75.	IVLIA AVGVSTA	Chalcedonius, CAMEUS.
76. 77.	DOMITIANVS	Chalced. posterior, opere extante.
78.	HADRIANVS	Chalcedonius, CAMEUS.
79.	IDEM	Chalcedonius bicolor, CAMEUS.
80.	SABINA AVG.	Chalcedonius.
81.	ANTINOVS	Sarda — Opere anaglypho, quorum aetas incerta.
82.	IDEM	Sarda
83.	IDEM	Chalced.
84.	ANTONIVS, et FAVSTINA	Chalcedonius, extante caelatura.
85.	FAVSTINA SENIOR	Chalcedonius, CAMEUS.
86.	M. AVRELIVS	Heliotropius.
87. 88.	FAVSTINA IVNIOR	Sarda.
89.	L. AELIVS VERVS	Sarda, recens forte opificium.
90.	M. AVREL. COMMODVS	Sarda.
91.	CRISPINA AVG.	Sarda bicolor, CAMEUS.
92.	DIDIVS IVLIANVS	Chalcedonius.
93.	IDEM	Sarda.
94.	SEPTIMII SEVERI AVG. FAMILIA	Chalcedonius.
95.	M. AVRELIVS BASSIANVS	Chalcedonius, CAMEUS.
96.	SEPTIMIVS GETA	Chalcidicus lapis, sculptura anaglypha.
97.	ELAGABALVS, et IVLIA SOEMIA	Chalcedonius, CAMEUS.
98.	PAVLINA AVG.	Smaragdus, opere extante.
99.	IOANNES BALLEONIVS	Jaspides Chalcedonii, CAMEI nuperi Gemmarum insignitoris.
100.	MARGARITA FARNESIA	

P. A. Novelli del. *G.B. Brustolon inc.*

DACTYLIOTHECA SMITHIANA.

TABULA PRIMA

IUPITER AEGIOCHUS.

CAELATORIS antiqui Graeci praestantissimi opificio, & raritate emblematis, insignis est haec Gemma; quae etsi valde manca ad nos pervenerit (quod rarioribus priscis monumentis frequentius adcidisse dolendum est) tamen ex his quae supersunt, probe coniicere possumus referre imaginem IOVIS, iuxta Antiquorum Theogoniam, Deorum omnium Patris, (1) Regis ac Domini, quem multis cognominibus ab eius potissimum virtute, potestate, beneficiis, imperio, rebusque gestis desumtis Veteres ornarunt; quae numismata, & marmoreae inscriptae arae eidem dicatae, magna ex parte praeseferunt. Quod deest in hac Gemma Chalcedonio bicolori opere anaglypho peritissime

a ex-

(1) Vid. Inscript. Donian. Clas. I. num. I. qua adpellatione in Votiva Ara Romana decoratur.

exſcalpta, pereleganter ab Artifice Gemmario recentiori arte ſuppletum eſt; nam IUPITER vel myrtea, vel laurea corona decorus in vetuſtis ſculpturis non raro occurrit.

Ipſa quoque eius effigies, & vultus lineamenta, quae priſci Caelatores nunquam variare conſueverunt, IOVEM eſſe teſtantur; quodque in hoc pretioſiſſimo lapillo notatu dignum, frontem, oculos, vultum longe emendatiſſimum, ſeveritatem quamdam cum maieſtate & gravi lenitate praeferentem, miro artis ſtudio ſolertique effinxit Gemmarius antiquus, quem etiam ſuſpicor nomen ſuum, quod intercidit, adſcripſiſſe: id enim apud eximios Artifices, ſecuros iudicii ſuorum temporum, & poſteritatis, in more poſitum, ut cum aeternitate operis nomen quoque ſuum ad ſecutura ſaecula commendarent, indicarentque, atque ita opus ipſum ſuum ſe probaſſe, omniumque admiratione & laude eſſe digniſſimum teſtarentur.

Quamquam nos lateat huius Artificis nomen, quod plane periit; ex aliis tamen Gemmis, quae ipſum praeferunt, eamdemque redolent opificii praeſtantiam, inveſtigare poſſumus. Quemadmodum enim Pictores hac aetate faciunt, qui dum pictae tabulae artificem vel dubium vel non ſatis notum inveſtigant, eorum opera, quae ſimilia ſunt, ingenioſe inter ſe conferunt; ſi id & mihi licet, oculorum iudicio atque accurata conlatione fretus, crederem, non ſine ratione, hoc ipſum opus inſigne ab eo ipſo ſculptum Artifice Gemmario, qui adſimilem Iovis imaginem incidit, quae exſtat in Mediceo Imperiali Theſauro; (1) nimirum is fuit As-

PA-

(1) Hanc vide Vol. II. Muſei Florentini a me editi Tab. III. num. I. pag. 14.

PASIUS; cuius celebre nomen ſub eiusdem Numinis protome ita legitur inciſum, ΑϹΠΑϹΙΟΥ. Medicea Gemma, nempe Iaſpis rubrus, ſuperne fractus eſt, ac mancus; egregia tamen arte ſuppletus. Idem ASPASIUS admirando opificio ac patientia incredibili MINERVAM BELLIPOTENTEM, e Iovis cerebro natam, Iaſpidi pariter rubro diligentiſſime inſcalpſit, nomenque ſuum gloriae cupidiſſimus adiecit: quod eximium opus exhibet Vir Clariſſimus Philippus Baro de Stoſch ex Dactyliotheca Ottoboniana, (1) meritoque ASPASIUM inſignem Artificem adpellat.

In Medicea Gemma IUPITER tunicato pectore ſculptus eſt; in noſtra vero (quod, vel nunc primum, vel perraro obſervatum eſt) pectus aegide munitum gerit; quo munimento adverſus TITANAS, Aetheris & Terrae filios, potentiae & gloriae ſuae hoſtes, pugnaſſe veteres Mythologi adfirmant; quapropter ΑΙΓΙΟΧΟΣ dictus eſt; nam haec lorica ad pectoris tutelam e caprina pelle conſtabat, accepta ex Amalthea capra, quae eum infantem lacte ſuo in Creta aluit, cuius exuvias IUPITER in caelum vexit, & ſideribus ornatam conſecravit, ut auctor eſt Muſaeus apud Lactantium Firmianum (2): *Huius* (inquit) *capellae corio uſum eſſe pro ſcuto* IOVEM *contra Titanas dimicantem, Muſaeus auctor eſt; unde a Poetis* ΑΙΓΙΟΧΟΣ *nominatur*. Id ipſum adnotat Clemens Alexandrinus, (3) qui antiqui Poetae hos verſus adfert, quem non nominat; &, ni fallor, eorum auctor Muſaeus cenſendus eſt. Ita enim Iovis ſcutum terrificum pingit:

Δει-

(1) Vide Tab. XIII. egregii Operis, cuius titulus, *Gemmae antiquae caelatae, Scalptorum nominibus inſignitae ec.* pag. 16. & 18.
(2) De falſa Relig. Lib. I. Cap. 21.
(3) Stromatum Lib. II. pag. mihi 413. edit. Colon.

Δεινήν ἣν πέρι μὲν πάντη φόβος ἐστεφάνωται
Εν δ' Ἔρις, ἐν δ' Ἀλκὴ, ἐν δὲ κρυόεσσα Ἰωκὴ,
Εν δέ τε Γοργείη κεφαλὴ δεινοῖο πελώρου,
Δεινή τε σμερδνήτε, Διὸς τέρας αἰγιόχοιο.

Qui ita redditi ſunt:

Terribilem, Timor immenſus quem cingit, & ambit:
Lis quoque ineſt, & Vis urgens, & frigidus Horror,
Gorgoneumque caput, monſtrum olim quod fuit ingens,
Terribile, horrendum, oſtentum Iovis *aegida habentis.*

Hinc, Iove auctore, mos inolevit, ut Heroes pellibus armati bellum adgrederentur, & pugnarent; atque adeo inter prima vetuſtiora arma ingentia ſaxa, conti trabales, & clavae fuerunt. Ad haec forſitan Iovis arma reſpexit Aeſchylus, a quo δυσπαραίτιστος φρένες eius *pectus implacabile* (1) dicitur. Igitur vetuſtiora monumenta Poetarum & Scriptorum teſtantur Iovis ſcutum caprina pelle contectum fuiſſe, non vero eius pectus aegide armatum; quod quum Artifici difficile viſum eſſet, ut ſimul cum protoma exhiberetur, pectus eius aegide indutum faberrime expreſſit; adparentque anguium capita, quae Gorgonis caput ornant; quamvis ab nupero Artifice ipſum horrificum Gorgonis caput mira diligentia & iudicio ſuppletum fuerit.

Ea profecto, quae in hac operoſiſſima Gemma ſuperſunt, perſpicue docent ac teſtantur Gemmarium hunc Opificem Graecum inter praeſtantiſſimos palmam retuliſſe; eoque auctore veterum deliciarum Cultores ſingulare exemplum habebunt Iovis aegide circa pectus armati, quod nondum, ni fallor, obſervatum fuerat. Siquidem in multis monumentis ſpectatur Iupiter devictis

(1) In Prometheo ver. 34.

victis profligatisque Titanibus Victor, ac Triumphator; nam aquila eius comes & miniſtra, quam conſcendit, in caelum vehit, Diis victoribus ſociis & Geniis comitantibus, ut videre eſt in anaglypho eburneo, quod ex Muſeo Carpineo protulit Immortalis Senator Bonarrotius (1) & Vir Clariſſimus I. B. Paſſerius in ſuis Lucernis fictilibus (2), inque his Iupiter chlamyde ornatus conſpicitur, nudo pectore, cum ſceptro, quod tanquam divinitatis & imperii inſigne gerit.

Templorum frontem ornari conſuevisse aegide Iovis, cui dedicata erant, adnotat idem Bonarrotius ad numum Mylaſenſium (3); & quia primus omnium Iupiter triumphavit, ac triumphi auctor fuit; propterea in Domitiani numo, quem ei adulatio Romani Senatus dedicavit, TRIVMPHATOR, & DOMITOR ORBIS TERRARVM dictus eſt. Sed de IOVE AEGIOCHO, quo haec Gemma ſuperbit, alias veterum Poetarum & Scriptorum opiniones adfert praelaudatus Gyraldus, quas vide, ſi otium eſt. Aegidem non ſolum Iovi, ſed & Minervae & Apollini tribuunt veteres; ſed alii pectoris tegmen, alii clypeum faciunt. Martialis (4):

Pectore quum ſacro ſederit, Aegis erit.

b TA-

(1) Vid. Obſervat. in Numiſm. max. mod. pag. 402.
(2) Tom. I. Tab. XXV. & XXVI. pag. 33.
(3) Ibidem Tab. X. num. I. pag. 217.
(4) Lib. VII. Epigr. I. vide quae luculenter diſſerit de Iovis aegide Ben. Averanius Diſſert. XL. in Virgilium num. 6.

TABULA II.

IUPITER PLACIDUS.

ANtiquarum elegantiarum periti Interpretes obſervarunt, veteres Artifices ſculpſiſſe Deorum imagines, interdum ira plenas, interdum etiam placida manſuetudine, & ſerena iucunditate nitentes; quod & a Poetis, praeſertim ab Homero omnium principe, factum conſtat; qui, ut homines ſolent, Deos multis paſſionibus obnoxios deſcripſerunt, ac veluti pictura quadam loquente expreſſerunt. In hac Gemma Sarda perſpicuum eſt, Gemmarium exquiſito opere exhibere voluiſſe IOVEM ΜΕΙΛΙΧΙΟΝ, *Milichium*, hoc eſt *Placidum*, *Iucundum*, vel etiam *Serenum;* qua adpellatione in pluribus votivis aris eidem dedicatis ornatur (1).

Nec tantum quia ſereno vultu IUPITER & mitis effingebatur, ita dictus; verum etiam quia eius ope ac praeſidio omnia ſerenitate donabantur, SERENATOR nuncupatus eſt; cuius teſtis eſt Ara haec votiva inventa inter rudera Fori Romani, quam adfert Gudius (2).

IOVI. OPT. MAX
SERENATORI
CVSTODI
C. MEMMIVS. C. F. COL
SEPVLLVS. PRAEF
PRAETOR

Hanc

(1) Vide Gruteri Theſaur. Inſcr. antiq. pag. XXIII. 1. LXXVII. 6. MIX. 9.
(1) Diis dedicator. pag. V. num. 3.

Hanc quoque idem Gudius profert aeream votivam tabulam Torcelli apud Venetos inventam.

IOVI. BONO. DEO
SERENATORI
M. MISCILIVS. RVFVS
VETERANVS. EX. V

Gaudet etiam Iuno Regina Iovis ſoror & coniux Placidae cognomento (1), quo etiam inſignitur Hercules in vetuſtis aris (2). Iovis *Milichii* ſimulacrum, Polycleti opus, Argis cultum, celebrat Pauſanias (3). Exploratum eſt, veteres Gemmarum Caelatores Deorum vultus in Gemmis ſculpſiſſe, quales adparebant, ſpectabanturque eorum Imagines & Simulacra in delubris dedicata.

In hac Gemma Iupiter toto pectore nudus effictus adparet, e dextro humero refluente brevi amiculo; cuius rei rationem adfert Porphyrius apud Euſebium (4), & antiquus Homeri Scholiaſtes a Cl. Antonio Bongiovannio, Bibliothecario Bibliothecae Venetae D. Marci, editus (5); nempe ſuperiores corporis partes nudas habet, quia caeleſtibus mundi partibus conſpicuus eſt; reliquas vero veſtibus contectas, quod humi defixis ſit incognitus; quod & Plato ſapienter oſtendit. Quum autem, ut ait Homerus, ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες, *a Iove ſint Reges*, id intelligendum priſci Mythologi voluerunt, Iovis exemplo, qui Aether eſt, nunc pro opportunitate iracundia, nunc manſuetudine & clementia uten-

(1) Theſ. Grut. pag. XXV. 2.
(2) Ibidem pag. XLVIII. 9.
(3) In Corinthiac. Cap. XX.
(4) Lib. III. Cap. IX. de Praep. Evang. (5) Vide pag. 47.

tendum eſſe ; uti in aethere fieri videmus , qui vel nubibus iratum , vel ſerenitate placidum ſe oſtendit . Memoranda eſt, nec ſilentio praetereunda, inſignis Lucerna Muſei Oliverii apud Cl. Paſſerium meum, (1) quae integrum Iovis Sereni ſimulacrum, ſtantis habitu, praefert, cum epigraphe: IOVI SERENO SACR. &, quod eſt notandum, Iupiter placido vultu pedibus inſiſtit fulmini, dextra pateram, ſiniſtra gerens ſceptrum, nudumque pectus oſtentat.

TABULA III.

IUPITER TRIUMPHALIS.

QUod IOVIS caput ſpectetur laurea corona redimitum, in hac pereleganti Gemma Onyche inſcalptum , haud abſurde Triumphalis adpellari poteſt . Triumphorum caeremoniae atque ornamenta ab Etruſcis ad Romanos manarunt , quod alibi fuſius obſervavimus. Nam primus omnium Bacchus, devictis Tyrrhenis , triumphavit , ac triumphi pompam invenit; quam ab Etruſcis accepit Romulus, teſte Plutarcho in eius vita. Romulus, inquit, *ut votum* Iovi *redderet quamgratiſſimum, & oculis civium ſpecioſiſſimum, quercum, quam in caſtris vidit mirae proceritatis, recidit, & inſtar tropaei ordinavit , Acronis armis apte ſuſpenſis ex ea , aptatisque ; veſte ipſe incincta, & capite fluente coma, laurea coronatus , feretrum dextro innixum humero directum gerens, inceſſit ; carmen victoriale exercitui praeſens in armis ſequenti, civi-*

(1) Editam vide Tom. I. Tab. XXXIII.

civibus cum gratulatione, & laudibus eum excipientibus. Triumphorum fuit haec celebritas in posterum origo & exemplum.

Sed mox triumphandi morem multis ceremoniis atque ornamentis auctum constat. Triumphantes curru vecti Capitolium scandebant, moxque templum ingressi, in gremio Iovis Capitolini detractam e capite suo lauream coronam deponebant; quod ipsum non solum triumphi auctorem, verumetiam hostium depulsorem, vindicem ac propugnatorem agnoscerent, ac venerarentur. Iovi *Feretrio* devictorum hostium opima spolia dedicabant, & tropaea statuebant, (1) quae non solum Iovi, sed & Iunoni, quae *Tropaea* dicta est, in perenne gloriae monimentum consecrabantur. (2)

TABULA IV.

APOLLO ARGYROTOXUS.

PYthonem serpentem internecione confecit APOLLO, qui ΑΡΓΥΡΟΤΟΧΟΣ ab argenteo, & splendido arcu ita vocatus est, cuius imago ab optimo Opifice Gemmario in hac Sarda inscalpta est. Post humeros eius spectatur pharetra. Corona qua eius caput cingitur, hederacea mihi adparet; quod APOLLINEM & Bacchum unum idemque Numen veteres censuerint, ut auctor est Macrobius. Utrique deo tributa est tum hederacea, tum laurea corona; quod & alibi observavimus. Qui in Hyacinthiis certaminibus APOLLINI sacris vincebant, apud Lacedaemonios hederacea corona coronabantur, uti constat ex Pausania (3), & Athenaeo (4). Antiquum

c Epi-

(1) Livius Dec. I. Lib. I.
(2) Vide Iul. Caes. Bulengerum de Triumpho Lib. I. Cap. III.
(3) In Laconicis. (4) Lib. IV. Deipnosoph. Cap. VII.

Epigramma in tripode ſcriptum memoratur ex Herodoto, quem Scaeus Pugilum victor Thebis in Templo Apollini *Iaculatori*, ſeu *Sagittatori* in teſtimonium virtutis ſuae dedicaverat. (1)

ΣΚΑΙΟΣ ΠΥΓΜΑΧΕΩΝ
ΜΕ ΕΚΗΒΟΛΩΙ ΑΠΟΛΛΩΝΙ
ΝΙΚΗΣΑΣ ΑΝΕΘΗΚΕ ΤΕΙΝ
ΠΕΡΙΚΑΛΛΕΣ ΑΓΑΛΜΑ

TABULA V.

FEMINA AD ARAM IGNITAM.

SEdens Femina ad ignitam aram, eleganti opere Sardae Gemmae inſcalpta, multa continet eruditae Vetuſtatis arcana myſteria, quae veteres Myſtae ſacris Deorum initiatis poſt multos probationum gradus tandem patefaciebant, iidemque initiati iuramento obſtringebantur ne profanis revelarent; quapropter plurima nos latent, quae in Orgiis Deorum fiebant. Huiusmodi iuramenti legem indicari putabam in marmorea baſi honoris cauſſa poſita L. Valerio Iuniori e Pomptina Tribu, quam ei cum Statua Plebs Urbana apud nos dedicavit. In ea enim legitur: IURATO AD SACRA ETR. nempe *Etruriae*. (2)

Quum mulier formoſa ſit, eximio opificio ſculpta, toto corpore nuda, putabunt aliqui Venerem eſſe poſſe. Sed quum Veneris nullum praeſeferat ſymbolum, & ſymbola, quae exſtant, ad Venerem hactenus cognitam

(1) In Theſ. Murat. Claſs. IX. n. I. pag. DCXXVII. ſed, paucis mutatis, quum alterum Epigramma adferatur in Claſs. II. pag. CXXII. n. 6. de fide exſcriptoris dubito.

(2) Hanc habet in Par. I. Inſcript. ant. quae in Etruriae Urbibus exſtant, pag. 448. n. 79. de qua fuſius diſſerui in Par. II. eiusdem Operis a pag. 279. ad pag. 287. num. 13.

tam non adludant, ex conieᴃturis videndum eſt, cuinam feminae haec omnia quae expreſſa ſunt, aptari poſſint, vel etiam ſi ea & Veneri ipſi tribuerit Vetuſtas. Ferulam vittatam ſiniſtra, quam ad ignitam aram admovet, tenet. Convenit huiusmodi ſymbolum Bacchis feminis, quae ſacris Liberi Patris operabantur, & in Orgiis primas tenebant. Si vero ad picta Vaſculorum Etruſcorum emblemata, quamprimum a me in lucem proferenda, oculos convertamus, quae reconditam, ac nondum bene notam eruditionem continent, quam litterario orbi quamprimum, me curante, aperiet Vir Doctiſſimus Paſſerius, videbimus Veneri ab Etruſcis ferulam, & thyrſum tributum eſſe, quod & ipſa cum ceteris Diis ad Orgia celebranda adfuerit; quod & Ovidius in Faſtis docet: (1)

Feſta corymbiferi celebrabas Graecia Bacchi,
Tertia quae ſolito tempore bruma refert.
Di quoque cultores gelidi venere Lycei,
Et quicumque ioci non alienus erat:
Panes, & in Venerem Satyrorum prona iuventus;
Quaeque colunt amnes, ſolaque rura, Deae.

& mox; qui verſus hanc feminam pingunt, quae collectum amiculum habet ſuper genua:

Illa ſuper ſuras tunicam collecta miniſtrat:
Altera diſſuto pectus aperta ſinu.
Exſerit haec humerum: veſtem trahit illa per herbas.
Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Faſtus ineſt pulchris, ſequiturque ſuperbia formam.
Irriſum vultu deſpicit illa ſuo.

Ad

(1) Lib. I. verſ. 393.

Ad hanc ſingulari emblemate ornatam Gemmam explicandam mirificam lucem ſuppeditat pereximium ex aere monimentum prope Neapolim nuper effoſſum , quod oblatum eſt Carolo Borbonio , utriusque Siciliae Regi Inviꝿiſſimo , qui hiſce priſci aevi deliciis mirifice deleꝿatur, curante Cl. Viro Iacobo Martorellio Regio Graecarum Litterarum Profeſſore, qui delineandum, aerique incidendum curavit, cenſetque apud Veteres in uſu fuiſſe ad ſcribendum pro arcula , ſeu thecula atramentaria, Graecis μελανδοχεῖον ſequiori aevo. In qualibet facie argento in aere inſerto miro opere ſculptus eſt Deus , vel Deae ſtantes ; qui omnes reſpondent ſingulis hebdomadae diebus. Venus, quae in eo ſculpta eſt , nec de eius imagine dubitari poteſt , manibus thyrſum vittis ornatum praefert ; (1) quapropter in Dionyſiacis Sacris, & Orgiis minime dubitandum eſt Venerem locum habuiſſe , cuius comites ſunt Charites , & Nymphae ; quae etiam inter Gentilium Deas Πολυωνυμίας laudem conſecuta eſt, ut obſervat praeſtantiſſimus Ezech. Spanhemius. (2)

Super ignitam aram volitat papilio , de cuius imagine mihi ſcrupulum obortum fateor ; nam corpore praepinguis valde eſt ; ſcrutabarque , num potius vel columba, vel pernix eſſe poſſet, quae aves Veneri ſacrae ſunt, propter fecunditatem. Quum tamen alae papilionem perſpicue indicent , de eo potius dicendum , & quid ſignificet inquirendum. Minime dubitandum eſt papilionem animae ſymbolum eſſe, de quo multa eruditionis fruge nuper diſſeruit Celeberrimus P. Eduardus Cor-

(1) Vide quae adnotata ſunt in Decade II. mearum Symbolar. Romanae edit. Vol. II. pag. 131. & ſeqq.
(2) Obſervat. in Callimachi Hymnum in Dianam pag. 129.

Corſinius in meis Symbolis Florentiae editis (1), dum maximi moduli numisma in Muſeo Vaticano reconditum, in honorem Antonini Pii Caeſaris Auguſti percuſſum, luculenter expenderet & inluſtraret. Si igitur ſuper ignitam aram volitantem papilionem eſſe velimus, coniiciendum eſt, hoc ſymbolo Apotheoſim declarari; & Femina, quae ſedens ſpectatur, indicare poteſt expiationem animae factam per myſteria Bacchi; & ipſa facile eſſe poteſt una ex Bacchi choro, quae Orgia, & Sacra curabat; qua de re & vittatam ferulam tenet. Adnotatum eſt a Cl. Paſſerio in Diſſertatione *de animarum transvectione*, quae inter Aſtriferas Gemmas edita a me eſt, initiatos Mithriacis ſacris ad Elyſios migrare, ſive ad Heſperidum Hortos equo vectos; & in adlatis a me antiquis Gemmis, ac marmoreis ſepulchrorum anaglyphis, Mithriaci transvecti equo ad ignitam aram adcedunt, quae luſtrationis eorum ſymbolum eſt. Ex Herodoto conſtat (2), Mithram eſſe Venerem, cuius religionem Perſae ab Aſſyriis acceperunt; niſi forte *Mithras* cum adſpiratione diverſus eſt a *Mitra* ſine adſpiratione, ut obſervat Ben. Averanius, (3) qui haec de Venere Mithra erudite adnotat: *Venus in animo Univerſi eſt illa vis, qua animus ad generandum incitatur; unde tanta, ac tam mirabilis exſiſtit verum cum inanimarum, tum animatarum varietas, ac multitudo*. Utcumque res ſe habeat, fatendum eſt, valde difficile eſſe propriam, & magis aptam explanationem adferre harum Gemmarum, quae arcana veterum myſteria, ſive Mithriaca, ſive Orphica, Dionyſiaca, & Orgica continent,

d tinent,

(1) Vide Vol. VI. (2) Lib. I. Cap. 331.
(3) Differt. LXXI. in Antholog. num. 9.

tinent, quae nonnisi initiatis perspecta erant. Solebant enim hae Gemmae donari Defunctis, quasi testes, & vades lustrationum, quas in mysteriis Deorum, quibus initiati fuerant, dum viverent, acceperant. Etruscorum sepulcra frequenter pro emblematis sculptas praeferunt varias initiatorum lustrationes, de quibus luculenter pertractatum a me est in Museo Etrusco. Anaglypha quoque Sepulcrorum apud Romanos, & Italos frequenter exhibent Sacra Dionysiaca, Orgia, lustrationes, & Herculis labores, quibus immortalitatem consecutus est, & ipse post multas caedes expiatus; quod ostendit Farnesiana Tabula inter Donianas a me primum edita, mox docto Commentario illustrata a praelaudato Cl. P. Corsinio, cui ipsam Tabulam aeri incisam communicavi, postquam eum ut hunc laborem in decus, & ornamentum mearum Symbolarum susciperet, fueram hortatus. Doctorum igitur hominum iudicio expendendum relinquo, num ea femina vel Venus, vel Baccha, sacrum faciens pro defuncti expiatione, ad apotheosim impetrandam sculpta sit. Adcedit quod Venus *Libitina* funeribus praeesse credebatur, uti Venus *Natalis* principiis vitae praeerat, ut auctor est Plutarchus (1), de qua multa a Scriptoribus, qui de funeribus antiquorum tractarunt, adnotantur. Minime silendum Epigramma Martialis: (2)

Effert uxores Fabius, Chrestilla maritos,
Funereamque toris quassat uterque facem.
Victores committe Venus, quos iste manebit
Exitus, una duos ut Libitina ferat.

TA-

(1) In Vita Numae. (2) 43. Lib. VIII.

TABULA VI.

CUPIDO ſeu GENIUS CONCHA PER MARE VECTUS.

TRiton in hoc eleganti anaglypho novi operis, trahit currum ea forma exſtructum, quem Phyſici naturalium rerum obſervatores cochleatas caſſides adpellant. Inſidet dorſo eius Nympha Oceanina, &, undis multa placiditate plaudentibus, CUPIDO, ſeu Genius, quaſi maris Dominus in curru ſedens transvectatur. Amor Veneris, quae e mari orta fingitur, potentia eſt, qui crudelis a plerisque vocatur, & e mari ortus fingitur, marique ſimillimus eſſe oſtenditur, ut obſervat Averanius (1). Et quidem ſi maris naturam contemplari velimus, perſimilem Amoris naturae omnino reperiemus. Quid enim iucundius adſpectu tranquilli maris, quum undae aequaliter diffuſae, aut leniter vento criſpatae nitent; quum aurae blandiuntur, ſplendet caelum, arridet mare, aer ipſe placidus, & purus adlicit, & invitat ad navigandum? contra quid tam triſte, ſaevum, metuendum, horridum, quam turbati maris facies, quum ubique horror, ubique minae, & praeſentis mortis formido urget & inſtat? Eodem ſane modo nihil aiunt eſſe beatius, nihilque jucundius Amore, qui ſit compos effectus voti. Quod oſtendit apud Terentium (2) adoleſcens, qui ſuis deliciis, & amoribus potitus, fortunam ſuam cum immortalium Deorum ſorte comparat. Contra vero nihil infelicius eſſe aiunt, nihil ſaevius Amore non proſpero: quapropter Tibul-

(1) Differt. XIX. n. 9. in Anthologiam. (2) In Eunucho Act. V. Sc. VI.

Tibullus (1) utramque conditionem amantium comprehendens, ita cecinit:

Ah miseri, quos hic graviter Deus urget; at ille
Felix, cui placidus leniter adflat AMOR.

Et Poeta nobilis apud Athenaeum ait, (2) AMOREM duas habere sagittas; quarum altera iucunditatem omnem, & prosperitatem adfert, altera vitae perturbationem: quem imitatus Ovidius (3), alias Amoris sagittas esse plumbeas, alias aureas adfirmavit. Iure igitur AMOR e mari natus fingitur, cuius naturam, & mores imitatur.

Haec est magis consentanea menti nuperi Artificis explicatio. Si vero ad antiquissima Etruscorum & Romanorum emblemata in feralibus Urnis sculpta mentis oculos convertamus, quae exhibent Tritones dorso vehentes Nymphas; hinc discimus repraesentari defunctorum animas per mare vectas ad Elysios, quae Oceani aquis purgatae omnem felicitatem, ex Paganorum Theologia, post hanc transvectionem in beatis illis insulis consequi putabantur.

TABULA VII.

PSYCHE.

EXquisitae elegantiae est Gemma, quae nunc in conspectum prodit, cum PSYCHES imagine. Puella eximia forma praedita exhibetur; & quidem, non ut

(1) Tibullus Lib. II. Eleg. I. (2) Deipnosoph. Lib. XII.
(3) Metamorph. Lib. 1. Fab. 9.

ut in aliis complurius Gemmis, aperto capite, ſed velato; qui cultus fortitan docet ſub hac effigie expreſſam eſſe aliquam ex Auguſtis feminis, quae Apotheoſin conſecuta, Deorum conſortio & immortalitate donata, culta eſt; nam papilio, qui in eius ſinum volitat, quum immortalitatis indicium ſit, iam ab ea adeptam divinitatem & conſecrationem deſignat. In numismatis, quibus ad aeternitatem nominis Auguſtae Feminae Divae & ſideribus receptae, & conſecratae oſtenduntur, velato capite ſemper repraeſentantur, & plerumque etiam Dearum ſpecie, cultuque earumque adtributis, atque ornamentis decorantur. Pertinent hae Gemmae ſimulacra continentes AMORIS & PSYCHES ad ſacra quaedam AMORIS myſteria, quae Veteres occulta & arcana eſſe voluerunt; eaque praeſertim apud Thespienſes invaluere, apud quos AMORIS myſtica Orgia celebrabantur; & forſitan ab iisdem Theſpiis manarunt fabulae, & quae narrantur CUPIDINIS & PSYCHES nuptiae, eorumdemque coniugum paſſiones, contentiones, blanditiae, oſcula, amplexus, cruciatus, vincula, quae mutua vice apud eos intercedebant; quae omnia in monumentis antiquis tum eburneis, tum marmoreis, ac praecipue in Gemmis, exhibentur; e quibus non paucas obſervavi & protuli e Mediceo Muſeo (1). Pulcherrima prae ceteris eſt, eximia, atque omni commendatione digna, Gemma illa, anaglyptico opere ex Sardonyche ſculpta, quae in Londinenſi Dactyliotheca Arundelliana ſpectatur; in qua TRYPHON, qui in ea nomen ſuum ſcripſit, *Nuptias Cupidinis & Pſyches* miro ingenio expreſſit, tribus Geniis Paranymphis famulantibus;

(1) Tom. I. Tab. LXXIX. LXXX. & LXXXI.

tibus; quam editam vide apud Sponium (1), exquisitius tamen aeri incisam apud Cl. Baron. Phil. de Stosch (2). His enim figuris ac symbolis veteres Philosophi designabant apud rudes homines animae hominis cum corpore unionem, variosque affectus & passiones inter Cupidinem quo corpus denotabant, & Psychen, qua animam divinae aurae particulam, & caelestis originis exprimebant, puellae formosissimae imagine, cuius humeris papilionis alas aptabant; nam Ψυχή commune nomen est, cum animae, tum ipsi papilioni conveniens; si vero alis papilionaceis destitutam exprimebant, papilionem ipsum, vel eius capiti, vel circa os & faciem volantem sculpebant, quod a perito Artifice & in hac inscalpta Sarda factum conspicimus. Veram de animae immortalitate, atque immaterialitate sententiam, de qua Plato divinitatis eius atque immortalitatis adsertor, compluribus vanis figmentis perturbarunt corruperuntque sequiorum temporum scriptores, auctores emblematum omnium Cupidinis, & Psyches, quos etiam pictores, & sculptores secuti sunt; iisdemque defunctorum Sepulcra praecipuo studio ornarunt, ut defunctorum animas immortales quidem, sed & post fata passionibus quibusdam obnoxias, ut stulte credebant, ostenderent.

Simulacra Cupidinis & Psyches tum apud Graecos, tum apud Romanos complura in eorum monumentis habentur; sed apud Etruscos nostros utrum eadem opinio invaluerit, quamprimum ex Vasculorum picturis ostendetur. Psyche & Cupidini Genios, tanquam ministros adtributos, ostendi ex marmoreo anaglypho Roma-

(1) In Miscell. erud. Ant. Sect. I. Art. III. pag. 7. (2) Tab. LXX.

Romano, (1) in quo Cupido calathum floribus refertum & corollam parat, vel potius a Psyche Coronaria, quae cum eo sedet, Geniis ministrantibus, accipit. In altera Gemma a me adlata (2) ex celeberrimo Museo Victorio, spectantur Psyche & Cupido mutuis amplexibus se blande constringentes dum in sublimia feruntur, caelum, uti coniiciebam, ascensuri, ubi eorum nuptias celebratas fuisse fingit Apuleius (3); qui tamen ait, Psychen a Mercurio arreptam, & in caelum perductam, haustoque ambrosiae poculo accubuisse cum marito suo nuptiali coenae, supremo in throno, cui aderant in ordine suo discumbentes ceteri Dii; quibus pocula ministrabat Liber Pater, Horae rosis, & floribus omnia purpurabant, Gratiae spargebant balsama, Musae carmina sonora pangebant, canente ad lyram Apolline, formosa Venere saltante, ac musicos modos moderante, ceteris Diis plaudentibus; quae Apuleii pictura est elegantissima, & legentibus iucundissima.

Pulcherrima res est contemplari quam ingeniosi fuerint Sculptores, ac praesertim Gemmarii Artifices, in exprimenda Psyches, & Cupidinis fabulosa historia. Hae Gemmae defunctis plerumque dedicabantur, adeoque non sine ratione inter funebria donaria connumerari possunt. In numis nunquam vidi imagines Cupidinis & Psyches; at in Museo Mediceo, pulcherrimum symplegma marmoreum observatur consummatissimo opere a Graeco Sculptore perfectum, quod etiam operis vetustatem ostendit. (4) Sed in hoc ipsa Psyche nudo

---

(1) Vide in principio Praefationis ad Monumentum, sive Columbarium Servorum & Libertorum Liviae Augustae, pag. XI.

(2) In eodem Opere, pag. 232.

(3) Metamorphos. Lib. VI.

(4) Musei Florentini Tom. III. Tab. XLIII. & XLIV. pag. 48. & 49.

nudo capite ſculpta eſt ; in hac vero Gemma velato ; quo ſymbolo eius divinitas, vel Auguſtae ſub eius effigie latentis conſecratio, ut diximus, praenotatur.

TABULA VIII.

FLORA.

DIU haeſi incertus, num hanc Imaginem Gemmae Sardae inſcalptam FLORAE tribuerem. Primum Nympham aliquam ex Napaeis, vel Venerem cum ceſto ſculptam opinabar. Tandem quum mihi videretur flores ſiniſtra oſtentare, FLORAE DEAE potius ſimulacrum exhibere putavi. Deam eſſe oſtendit diadema, ſeu mitella, quam ad ornatum capitis gerit. Veſtis eleganter ſculpta eſt. In hortis Servilianis Romae laudat Plinius FLORAM, (1) inſigne Praxitelis opus. Ovidius ei tribuit coronam in capite, variis floribus contextam; (2) a quo *Florum mater* dicitur:

Mille venit variis florum Dea nexa coronis.

Romani a Sabinis eius cultum acceperunt. Primus omnium *Floralia* fecit C. Servilius; cuius Deae caput corona laurea & floribus redimitum ſpectatur in eius numis in Morelliano Theſauro. Fabrettus aeream votivam lamellam Deae Florae cum donario poſitam adfert, ſua tempeſtate in agro Sabino effoſſam, quae haec habet:

FLORAE
TI PLAVTIVS DROSVS
MAG II
V. S. L. M.

Numa

(1) Hiſt. Nat. Lib. XXXVI. Cap. V. (2) Lib. V. Faſtorum, & Lib. IV.

Numa Pompilius, honoris caufa, Flamines ad eius cultum adfignavit, inftituitque, quos *Florales* dixit. Plura notatu digna de FLORA obfervat Gyraldus, quae vide (1).

Secutis temporibus FLORA adpellata eft FERONIA; quod cognomen & Iuno Regina habuit, quafi unum idemque Numen fuerit. Id ex vetuftis aris adftruimus; quum hoc marmor in Via Valeria exftaret. (1)

FLORAE FERONIAE
SACRVM
T. DEASIVS. T. F. HER
CVLANILLVS. IIII
VIR. VIAR. CVR

Graeci, tefte Halicarnaffeo, lingua fua alii Ανθέφορον, hoc eft *Florigeram*, alii Φιλοςέφανον, *Coronarum amantem*, alii *Pherfephonem* dixerunt.

TABULA IX.

FEMINA BIFRONS.

PRUDENTIAM hoc fimulacro Sardae infcalpto contemplandam nobis propofuit Gemmarius aetate noftra egregius ac diligens Artifex; nam alterum caput virile barbatum, ea quae iam adciderunt, & praeterita funt, refpicit; alterum vero femineum, quae eventura funt infecuturis temporibus obfervat, & intuetur. Pectus nudum atque apertum eft; quia non quae falfa, fed quae fincera & vera fuere eruntque, profpice-

f re

(1) Syntagm. I. Hiftoriae Deorum.
(2) Haec & duae aliae inter Gudianas adferuntur, pag. LX. num. 9. 7. & 8.

re prudenter curat, ſatagitque ſtudioſe vel ſequi, vel evitare. Serpentem gerit circa dextrum brachium convolutum, quem manu tenet; quem prudentiae ſymbolum eſſe nemo eſt qui neſciat. In vetuſto numismate ex aere a Florentinis edito ſaeculo XV. in honorem Eloquentiſſimi Oratoris & Poetae IOANNIS BOCCACCII, quod ſingulare eſt, & apud me exſtat, e quo complures amici ectypa exemplaria deſumpſerunt, Femina ſtans ſculpta in poſtica eſt, quae dextera manu ſerpentem oſtentat; quo emblemate oſtendere voluerunt, ſummum virum BOCCACCIUM in fabulis enarrandis inſtruere voluiſſe cuiuscumque ordinis homines tum ſacros, tum ſaeculares ad prudentiam, patefactis nequiſſimorum hominum fraudibus, tecnis, aſtutiis, facinoribus, ut ab iisdem caverent, & verum virtutis & honeſtatis tramitem conſectarentur. Romani ut oſtenderent Ianum Regem prudentiſſimum fuiſſe, bicipitem, & quadriformem effinxerunt, uti priſca numismata oſtendunt. Siquidem & praeſentia obſervare prudenter debent omnes, praeſertim Reges ac Principes, ac praeterita noſſe, quae in Hiſtoriis & Annalibus memorantur, & futura multo ante praevidere; quapropter Terentius (1):

Iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes modo eſt
Videre; ſed etiam quae futura ſunt
Proſpicere - - - - - - - -

De hoc ipſo emblemate Prudentiae, ſi plura cupis, habes apud Andream Alciatum.

TA-

(1) In Adelphis.

TABULA X.

OPS DEA.

OPS Dea, eadem ac Terra eſt, Veſta ac Ceres; quam idcirco OPIM Veteres dixere, ut docet Varro (1), quod opes omnes, & quae ad vivendum opis ſunt, e Tellure proveniant; eadem omnium rerum parens, ac Mater Deorum habita. Scythae lingua ſua *Apiam* adpellavere, ut docet Herodotus. Ea de cauſa cornu copiae ſpicis frumenti, & frugibus abundans eidem adtributum eſt, quod ſymbolum praefert in hac Gemma elegantiſſima antiqui Artificis opus exquiſitiſſimum, qui eam Amethyſto inſcalpſit. Fruges & fructus eius auxilio mortales accipere credebant; de qua haec Macrobius (2): *Hanc autem Deam* OPEM *Saturni coniugem crediderunt; & ideo hoc menſe* [XIV. Kalendar. Ianuariarum] *Saturnalia itemque* OPALIA *celebrari: quod Saturnus eiusque uxor tam frugum, quam fructuum repertores eſſe credebantur. itaque omni iam fetu agrorum coacto ab hominibus, hos Deos coli quaſi vitae cultioris auctores; quos etiam nonnullis Caelum ac Terram eſſe perſuaſum eſt: Saturnumque a ſatu dictum; cuius cauſa de Caelo eſt; & Terram* OPEM, *cuius ope humanae vitae alimenta quaeruntur; vel ab opere, per quod fructus frugesque naſcuntur*. Saturno & OPI primus in Attica ſtatuit aram Cecrops, teſte Philochoro apud eumdem Macrobium (3). Huic Deae ſedentes vota concipiebant, terramque de induſtria tangebant; quem ritum facile oſtendunt vetuſta quaedam monumen-

(1) De Lingua Lat. Vid. Muſeum Etruſcum T. II. Claſs. I. Tab. XXI. T. I. pag. 73. 74.
(2) Saturnal. Lib. I. Cap. X. num. 231.
(3) Loco citato.

menta, & Gemmae non paucae, quae exhibent feminam, vel etiam viros, qui incurvatis genibus, quasi sedentes ante fruges in vase vel canistro congestas spectantur, ex his aliquid accepturi; qui forsitan ritus in Opalibus servabatur, dum patres familiarum cum suis & servis, fructibus & frugibus iam coactis vescebantur; quod ex eodem Macrobio colligimus. Eadem Dea inter *Consentes* adnumerata, quae etiam praediorum conservatrix adpellatur in vetustis aris, iisdemque adpellationibus ornatur & Ceres, quae, ut diximus, unum idemque numen habitum est, nempe *Diva*, *Divina*, *Consentia*, *Frugifera*, *Salutifera*, (1) cuius signum memoratur in sequenti ara Romae in Foro Boario posita a M. Purellio Tutelliano, Patrono Collegii Aurificum, de quibus agimus in Historia Glyptographica; qui ei signum candelabrum, basem, & hypobasem argenteam ex voto dedit.

OPI. DIVINAE. S
M. PVRELLIVS. M. F
PAL. TVTELLIANVS
FLAMEN. FLAVIAL
CVRATOR. AEDIVM
SACR. PATRON. COLL
AVRIF. QVINQVEN
III. DD. SIGN. CANDELAB
BASEM. ET. HYPOBAS
CVM. AR
IIII. NON. FEBR.
L. TORQVATO III ET. C. IVLIA
NO. VETERE. COS

Pecu-

(1) Vide Gruteri Thesaur. pag. XXII. 3. 4. Gudianas Inscript. pag. XIV. 3. 4. 5. 6. 7. 8. & in sequenti.

Pecuniam a Romanis in aede Opis reconditam memorat Cicero Philipp. I. & ostendunt pondera quae exstant in celeberrimo Museo Collegii Romani Soc. Iesu, quae a Fabretto adferuntur, ita inscripta: TEMPL. OPIS AVG. cum numericis notis II. V. (1)

Illud, quod huius Gemmae raritatem auget, observandum superest, nimirum Dea dextrae manus digitum indicem ori suo admovet; quo indicabatur silentium in sacris mysteriis adhibendum, ex Aegyptiorum ritibus, atque institutis; & ita inter Aegyptiorum monumenta sacra expressus occurrit Harpocrates; de quo non pauca alibi adnotavimus, de quo etiam plura erudite profert amicissimus Passerius, qui in priore lucerna Vol. I. sigillum adfert cum epigraphe DEO QVI EST MAXIMVS; quae forsitan indicat Iovis Genium sacra Iovi, quem Deum maximum habebant, cum silentio celebranda, eidemque religiosas adorationes de more esse praestandas (2). Quod ad rem meam pertinet, signum se habere memorat Cl. Passerius Vestae, precantis habitu, quae ad hunc modum expressa est; & adfert Apuleii testimonium (3), quod manus dextera ad oscula oris admota, & digitus erectus, inter indicia adorantium recenserentur. *Admoventes oribus suis dexteram, primore digito in erectum pollicem residente, ut ipsam prorsus Deam Venerem religiosis adorationibus venerarentur*. His igitur observationibus, adlatisque exemplis, non absurde conieci in hac Gemma eximia, imaginem referre Opim, quae eadem est ac Vesta, Tellus, Ceres, quibus optime convenit copiae cornu fructibus & frugibus abundans.

g TA-

(1) Inscr. Domest. Cap. VII. pag. 524. num. 369. & 370.
(2) Vid. in Notis, pag. 1. 2. 3. (3) Metamorph. Lib. IV.

TABULA XI.

TERMINALIA.

HUius pulcherrimae Gemmae anaglyphico opere Chalcedonio diligenter exſcalptae emblema deſumtum eſt ex Ovidii verſibus, quos adducam, ut meritis laudibus Gemmarius νέαρος Opifex noſter ornetur. Romani divino cultu religioſisque ſacris TERMINOS Deos devenerati ſunt; quod in eorum tutela termini agrorum eſſent. Eorum religionem & cerimonias inſtituit Numa Pompilius, teſte Dionyſio Halicarnaſſeo (1). Primum rudis lapis quadratus fingebatur pro Deo, & in agrorum finibus multiplicabatur, quem oleo ungebant, & floribus ſertisque, velaminibus ac taeniis coronabant; hique Termini tamquam ſimulacra habebantur. Huiusmodi ritus memorantur a Statio (2), ab Apuleio (3), & in hunc modum a Flacco Siculo. *Quum terminos diſponerent, ipſos quidem lapides in proximam terram conlocabant, proxime ea loca, quibus foſſis factis defixuri eos erant, & unguento velaminibusque & coronis eos coronabant*. Feſta VIII. Kal. Martias magna ruſticorum ſolemnitate, & hilaritate celebrabantur. Antiquiſſimis temporibus ſacra in honorem TERMINI peragebantur ſine caede animalium; quae conſuetudo mox ſecutis temporibus exolevit; rudesque lapides cum Dei effigie effingi coeperunt. Lapidem DEO TERMINO ſacrum adfert Reineſius, quem vide. (4) Termini limitum agrorumque tanta profecto reverentia colebantur, ut ſi quis

(1) Antiq. Rom. Lib. II. pag. mihi 153.
(2) Thebaid. Lib. II. (3) Lib. I. Floridor.
(4) Inſcript. Synt. Claſs. I. n. CCXXXIX. pag. 222.

quis eos transferre ausus fuisset ab agro in alium, violati numinis irae caput eius devoveretur; talemque hominem occidere licitum erat, ut sacrilegium expiaretur, ut auctor est Pompeius Festus: *Denique Numa Pompilius statuit, eum qui terminum exarasset, & ipsum & boves sacros esse*. Multa etiam erudite observat Sponius in Miscellaneis eruditae Antiquitatis (1); qui adfert schema Musivi Lithostroti antiqui Lugdunensis, in quo expressus est iuvenili forma Terminus Deus, in Hermae similitudinem, ad quem Genius Satyrum adducit, adductum adloquitur, & prohibere videtur ne protervus adcedat. Non longe adstat Silvanus, quem Horatius *Patrem*, & *finium Tutorem* (2) vocat; quo emblemate, ut opinor, prisca Ethnicorum religio in colendis terminis declaratur. Sacra in honorem TERMINI celebrabantur VII. Kalendas Martias, uti scriptum in Kalendario Constantini Magni:

IX. FERALIA
VIII. CHARISTIA
VII. TERMINALIA

Eadem *Terminalia Sacra* accurate ab Ovidio ita describuntur, ad quem quum Artifex noster respexerit, versus minime praetermittendi sunt: (3)

Nox ubi transierit, solito celebretur honore,
Separat indicio qui Deus arva suo.
TERMINE, *sive Lapis, sive es defossus in agro*
Stipes ab antiquis, sic quoque numen habes.
Te duo diversa domini pro parte coronant;
Binaque serta tibi, binaque liba ferunt.

Ara

(1) Sect. II. Artic. VIII. (2) Epid. Ode 2. (3) Fastorum Lib. II. vers. 640.

Ara ſit: huc ignem curto fert ruſtica teſtu
Sumtum de tepidis ipſa colona focis.
Ligna ſenex minuit, conciſaque conſtruit alte;
Et ſolida ramos figere pugnat humo.
Dum ſicco primas irritat cortice flammas,
Stat puer, & manibus lata caniſtra tenet.
Inde, ubi ter fruges medios immiſit in ignes,
Porrigit inciſos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur ſingula flammis.
Spectant, & linguis candida turba favent.
Spargitur & caeſa communis Terminus agna:
Nec queritur, lactens cum ſibi porca datur.
Conveniunt celebrantque dapes vicinia ſimplex;
Et cantant laudes, TERMINE SANCTE, tuas.
Tu populos, urbesque, & regna ingentia finis:
Omnis erit ſine te litigioſus ager.
Nulla tibi ambitio eſt: nullo corrumperis auro.
Legitima ſervas credita rura fide.

Haec omnia perbelle in hoc Cameo expreſſit ingenioſus Artifex. Ignis lucet in ara ante ipſum TERMINUM. Caniſtrum floribus, unguentis, taeniis, vino, libisque ac frugibus refertum adfert, & capite gerit puerulus. Cratere ante aram poſito, ſtat Sacrificulus flexis genibus cum cultro ut agnam caedat. Adſunt liticen, & cornicines duo, qui, dum ſacra Terminalia celebrantur, eiusdem Dei laudes canunt. In exergo, duo encarpia e floribus, frugibus ac frondibus contexta, ſuſpenſa viſuntur, cum arietino capite in medio; nam Ovidio, ut vidimus, teſte, diverſa parte, nempe antica & poſtica coronabatur Terminus pro Deo habitus, & bina ſerta ſuſpendebantur, quia ipſe agrorum fines ante & retro tueri credebatur. In Sacris Silvani qua-

quadrata ſpectatur ara in vetuſto marmoreo anaglypho, quod adfert, & inluſtrat Iac. Philippus Tomaſinus de Donariis ac Tabellis votivis Cap. XXIV. cuius Dei *Tutoris finium & arvorum*, laudes adſtante tibicine canuntur. Adfertur porca vittata immolanda; & ſenex ruſticus vini amphoram in humeris adfert, & ſuſpenſae arbori corollae ſpectantur, quod monumentum, ſi otium eſt, vide.

Quod ad victimam ſpectat in honorem Dei TERMINI caeſam, Horatius agnam & haedum memorat: (1)

> *Vel agna feſtis caeſa* TERMINALIBUS,
> *Vel haedus ereptus lupo.*

quamvis a Plutarcho nulla adſignetur hoſtia. Igitur in agrorum finibus ſtatuebantur Termini vel e truncis arborum, vel e ſectis lapidibus, qui pro Diis habebantur cuſtodibus, & tutoribus arvorum praediorumque: at Romae in Capitolio TERMINUS Deus, ſervator & cuſtos limitum ac finium Imperii Romani, tanto honore colebatur, ut cultus par Iovi eſſet (2). Quum Tarquinius Superbus Iovi Templum aedificare vellet, evocatis e ſuis ſacellis diverſis Diis e Tarpeio, ſolus TERMINUS ſedem non mutavit, ut notat Servius in Virgilium (3): *Quumque omnes Dii libenter inde migraſſent*, TERMINUS *ſolus, hoc eſt, limitum Deus, abſcedere noluit; ſed illic remanſit. Tunc de hoc ipſo ſacrificatum eſt, & deprehenſum, quod* TERMINUS *cum* IOVE

h *rema-*

(1) Epod. Ode II.
(2) Vid. Roſinum Antiq. Rom. & ad eum Th. Dempſterum Lib. II. Cap. XX.
(3) Aeneid. Lib. IX. verſ. 448.

remanens aeternum Urbi imperium cum religione significaret ; unde in Capitolio prona pars tecti patet, quae lapidem ipsum TERMINI *spectat ; nam* TERMINO *nonnisi sub divo sacrificatur .*

TABULA XII.

ADVENTUS AUGUSTI.

HUius qualiscumque sit gemmae valde difficilis apparet enarratio, saltem ut mihi videtur; nec fortasse omnino feliciter eam caelator exsculpsit, ut quod animo conceperat, satis luculenter exprimeret. Quamobrem mihi ignoscendum puto, si coniectando, vel potius ariolando mentem Artificis adsequi conabor. Hanc igitur arbitrarer adventum, aut transitum nescio cuius Imperatoris designare. Imperatorum enim mos erat, ut nemo nescit, pro rerum opportunitate, vel imperii necessitate Provincias peragrare, vel ad bella proficisci, vel ab exercitu revertere. Civitates autem per quas illis transire, aut ad quas divertere opus erat, praestantiores Cives obviam mittebant, qui Civitatis nomine adclamabant consuetis, & probe notis formulis, quas in nummis frequenter legimus, nempe: Adventui Augusti Africae, Alexandriae, Ciliciae ec. & in pervulgato Traiani nummo: S. P. Q. optimo Principi. Adventui Aug. Arabiae. Haec autem obviatio ab artificibus in operibus anaglyphis ita exprimi solebat. Simulacrum Urbis peculiaribus eius symbolis ornatum, vel illius Civitatis genium caelabant, qui obviam ire Imperatori præferret. Hoc fa-

factum esse existimo in hac gemma. Foemina enim pone currum adstans Civitatem quamdam refert, uti arbitror; cistellam capite gestans, in qua vel donarium est impositum, vel regionis illius fructus, (non enim distincte discernitur) quasi fertilitatem innuat ex pacata, vel bene composita provincia partam. Exstat Romae marmor anaglyphum, cuius ectypum cerni potest in libro, cui titulus: *Admiranda Urbis Romae ec.* sub quo legitur, *Adventus Augusti Siriae*: quod ad Marcum Aurelium spectat, in quo similis obviatio videtur; cum enim Marcus in Siriam venisset, illi occurrerunt reges, & legati Persarum, ut patet ex Xyphilino, & Capitolino. Multa, quae ad hoc argumentum pertinent, possem hic adferre ex V. C. Ezechiele Spanhemio tom. 2. pag. 622, sed ne aliorum scrinia expilare dicar, ad ipsum Lectorem amandabo. Forma currus peculiaris est, & peculiari animadversione digna. Fieri etiam potest, ut Imperator hic expressus thorace indutus post pugnam, & victoriam ad quamdam Civitatem vel Provinciam accedat, ut pacem illi indulgeat, cuius conditiones in volumine quod manu tenere videtur, & foeminae superius memoratae porrigere, contineantur.

Inter gemmas, quae exstant in Regis Galliarum Cimelio num. CIII. una est, quae Cnei Pompeii triumphum praefert. In ea imperator thorace indutus apparet stans in curru a quatuor equis vecto, cornu copiae dextra gestans, quae ubertatem suis victoriis populo Romano partam indicat, ut acute sane existimat Vir Cl. Petrus Mariettus moribus antiquis, & multiplici eruditione praeditus, qui has

gem-

gemmas una cum ſuis animadverſionibus edidit . Anteit currum foemina equeſtris , manu ſiniſtra vas ſuſtollens , in quo non bene apparet quid contineatur. Eruditi videant, quantum lucis hae duae gemmae mutuo ſibi conferant.

TA-

TABULA XIII.

TYPHON.

IMago haec, anaglypho opere faberrime Chalcedonio exſcalpta, adeo ſimilis eſt alteri, quae Helitropio inſcalpta diaglypho antiquo opificio exſtat in Muſeo Mediceo (1), ut veriſimilius credam non Gorgonam, ut nonnulli opinabantur, ſed TYPHONEM referre; illorum ſententiam ſecutus, qui Typhonem nil aliud eſſe crediderunt, quam vim Ventorum non ſubterraneorum modo, ſed etiam e ſublimi loco ſpirantium, qui turbines, & procellas creat; quapropter Heſiodus, eum Terrae ac Tartari ſive Erebi filium facit; eidemque ea de cauſa ad celeritatem eius oſtendendam alae tributae ſunt, quas in capite gerit; atque ea de cauſa, truci atque horrifico vultu, horrentibusque capillis ſculptus cernitur. In Medicea Gemma effictus eſt cum amiculo, quo inflato caput ab eo obumbratur; in hac vero Gemma alis armatum habet in vertice caput; quas Ventis veteres Poetae & Scriptores tribuerunt, ut obſervat Cl. Senator Bonarrotius (2). Quam immanis, ſaeva, terribilis, & cladibus ac minis plena Typhonis vis ſit terra marique, nuper quaſſata turbinibus Italia, Europa, & America, Philoſophi praeſtantiſſimi editis egregiis ſcriptis oſtenderunt. Ventorum teterrimum impetum, quo turbinem creant, mirifice ob oculos pingit Virgilius, cuius deſcriptionem nefas omittere arbitror: (3)

i Ac

(1) Vide Muſei Flor. Vol. II. Tab. XLI. num. I. pag. 91.
(2) In Fragm. Vaſcul. vitr. Chriſtian. in Romuli Diptychum, pag. 238.
(3) Aeneid. Lib. I. verſ. 85.

- - - - Ac venti, velut agmine facto,
Qua data porta, ruunt, & terras TURBINE *perflant.*
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
Una Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus, & vastos volvunt ad litora fluctus.

Terribiles vultu Ventos, turbinum procreatores, pingunt Poetae. Ovidius (1):

Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris,
Et quaecumque fugant inductas flamina nubes:
Emittitque Notum. Madidis Notus evolat alis,
Terribilem picea tectus caligine vultum:
Barba gravis nimbis; canis fluit unda capillis.
Fronte sedent nebulae: rorant pennaeque, sinusque.
Utque manu lata pendentia nubila pressit,
Fit fragor: hinc densi funduntur ab aethere nimbi.

Saevitiem, impetum, horrorem, rabiem Ventis ac Turbinibus alii tribuunt. Horatius:

- - - - Nec timuit praecipitem Aphricum
Decertantem Aquilonibus:
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti.

TEMPESTATES quoque horrendo vultu, ira toto aspectu erumpente, in vetustis monumentis repraesentantur; &, quemadmodum Gorgones, caput habent alis instructum. Tempestatum socios veteres fecerunt Ventos, Turbines, Procellas, quarum aedem extra Portam Capenam dedicavit M. Marcellus. Praeterea in hoc sphragismate virilem vultum, non femineum conspicio; quare neque Prometheum clavis in Caucaso fixum, neque Tytium supplicio cruciatum, nec Terrorem Palloremque expressum arbitror; adeoque quia alatum habet caput,

(1) Metamorph. Lib. I. vers. 262.

put, Typhonem Tempeſtatum, Turbinum, Procellarumque parentem referre vero propius crediderim.

TABULA XIV.

VIR FUGIENS

A VINCULIS EREPTUS.

SI omnes Gemmarii Artifices antiquae Mythologiae, & Hiſtoriae Heroicae periti ac probe inſtructi fuiſſent, multa eorum opera haberemus, quae oſtenderent, eos veterum Graecorum Sculptorum ac Caelatorum gloriam aemulaſſe, atque ad eam conſequendam omni conatu, arte, ac ſtudio propius adceſſiſſe. Sed quia eorum plerique ignari vetuſtorum morum fuere; idcirco in multis peccarunt. Exemplo ſit hoc Cameum, Chalcedonio exſcalptum, in quo noſtrae vel ſuperioris aetatis Scalptor Aurifex PROMETHEUM, ni fallor, exhibere voluit divina ope liberatum, ſolutis vinculis, quibus in Caucaſo defixus fuerat. Pro Hercule liberatore, Iuvenem in nube ſupra eum advenientem, ac ſtantem expreſſit, & catellum laetitia ei adblandientem adiecit. Praeterea, quum omnis Antiquitas oſtendat ac teſtetur Heroas a peritiſſimis tum Pictoribus, tum Sculptoribus ac Gemmarum Caelatoribus corpore nudos effictos fuiſſe, ut in membrorum nuditate ingenii ſui artisque praeſtantiam oſtenderent; hic Gemmarius noſter, Imperatorum, Equitum ac Militum more, thorace armatum Iuvenem, & pro Caucaſi rupe rude ſaxum effinxit. Noſtra aetate Gemmarii Caelatores dum aliquod egregium opus meditantur, ſtudia ſua cum Viris Antiquitatis peritiſſimis communicant, ab ipſis quae caven-

da,

da, & quae facienda ſunt, diſcunt; ac non raro ſtupenda antiquorum Scalptorum opera iterum exprimunt, & repetita vendunt non parvo pretio veterum elegantiarum aeſtimatoribus ſtudioſiſſimis. Divinus Michael Angelus Bonarrotius Florentinus, Vir nobiliſſimus, nil adgrediebatur, quod non eſſet difficillimum, & nomini ſuo immortalem ſtatueret gloriam, & ſecurus iudicii & laudis omnis poſteritatis eſſet, ut in eius Vita nuper a me edita adnotatum eſt. Antiquorum opera ſi quae iterata dedit, perfectiora, & emendatiora admirando artis & ſcientiae ſuae ſtudio reliquit; quod ab eo factum memorant in marmoreo Scythae ſigno, ſculpto a praecellentiſſimo Graeco Artifice, quod in Conclavi Medicei Theſauri conſpicitur, in quo coxam & crus accuratiore flexu niſuque, & meliore corporis inclinatione, quam idem Graecus antiquus Statuarius fecerat, expreſſit. Is enim Scytha ferrum acuit, ut Marſyae pellem detrahat, & Apollinem iam iam ſententiam pronunciantem contemplatur, ut iuſſis eius praeſto ſit. Quum igitur tum Romae, tum Florentiae, Neapoli, Venetiis, alibique Itali noſtrae aetatis Artifices in caelandi arte ſint praeſtantiſſimi; illud velim, ut ipſi nihil faciant ſine iudicio, & conſilio hominum doctorum, qui in Mythologico Antiquitatis ſtudio egregie verſati ſunt, ne in turpes errores infelici ac ſterili labore prolabantur; quod ne in poſterum adcidat, illud Horatianum monitum ad Poetas, & ipſis hortatione mea aptabo (1):

- - - - - *Vos exemplaria Graeca*
Nocturna verſate manu, verſate diurna:

ſi ve-

(1) De Arte Poetica.

ſi veſtris operibus aeternitatem, & vobis ipſis immortalem gloriam comparare flagrantiſſime cupitis.

TABULA XV.
FAUNUS.

PErſimilis eſt icon haec FAUNI inſcalpta Achati Orientali, quae etiam Artificis SOLONIS nomen praefert, alteri eximii operis, cuius ectypum inter mea Cimelia ſervo; quae antiqua Gemma inventa eſt, ut ferebant, in ſepulchro Servorum & Libertorum Liviae Auguſtae detecto in Via Appia anno MDCCXXVI. quod luculenter inluſtravi. Vultus eius mira arte ad riſum compoſitus; oculi eum ebrium eſſe perſpicue oſtendunt; caput corymbifera corona redimitum ſpectatur; dextra pectoris parte pendet tigridis pellis, qua tum Bacchus ipſe, tum Fauni & Bacchae, ex eius choro amicti ſpectantur. Pectus vero adeo laeva turgeſcit mamma, ut Baccham potius referre videatur.

TABULA XVI.
MUSAE CAPUT.

FEMINAE caput, Chalcedonio exſcalptum exquiſitiſſimo opere, quod in hac Tabula exhibetur, priſcarum elegantiarum cultores aliqui MUSAE effigiem referre cenſent; eamque cum editis aliquot Muſarum imaginibus convenire aiunt. Quia vero Muſae Bacchi comites fuere, dum, Indiarum gentibus devictis triumphum egit, quem primus omnium inſtituit, &

docuit ; ea propter heic in Dionyſiaca pompa, & famulitio locum convenire poſſe arbitrati ſunt. Profecto Dionyſiacum triumphum omnium primae ordine ducunt canentes Muſae in Florentino marmoreo anaglypho, quod inter monumenta Etruriae Urbium protuli in lucem (1). Ita quoque a Diodoro Siculo in Bacchica pompa deſcribuntur. Nemo eſt qui ignoret, non ſolum Herculem, ſed etiam Bacchum *Muſagetem* adpellatum, quem Athenienſes *Melpomenem* dixerunt; a quo carmina pangere eius chori feminas & Satyros didiciſſe teſtatur Horatius (2);

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem, credite poſteri,
Nymphasque diſcenteis, & aureis
Capripedum Satyrorum acutas.

Quamvis Muſarum capita tum pinnis, quas e Pieridum alis extorſerunt, tum multiplici capillorum cultu ornatae occurrant, de quo alibi nonnulla obſervavi; tamen & hic ornatus non raro in antiquis ſculpturis conſpicitur, & praeſertim in Muſa fidibus canente, quam in Gemma expreſſit ONESAS inſignis inter Graecos Opifices ſcalptor, quam protuli in Muſeo Florentino Tab. IV. nam undantes eius crines maris undas quodammodo referunt, qua de cauſa Homerus ἰοειδέα πόντον pulcherrima comparatione eos adpellavit; qua ſpecie & in hoc elegantiſſimo opere ſpectantur poſt caput ita ſimul comprehenſi, ut maris fluctus eleganter imitentur. Sed in rebus dubiis nil adfirmandum cenſeo; quare ſi quis in hac Gemma imaginem potius alicuius Matronae nobis incognitae expreſſam crediderit, eius iudicio minime refragabor.

TA-

(1) Vide Par. II. Tab. XXIX. pag. CXIV. & CXV. (2) Carmin. Lib. II. Ode XIX.

TABULA XVII.

FEMINA BACCHAE SPECIE.

MInime dubitandum eſt, praeſtantem Artificem egregio exſtanti opere ſculpſiſſe in hac Gemma imaginem FEMINAE aetate ſua viventis, atque in ea eius oris lineamenta ita expreſſiſſe, ut ſpirantem referret. Quia vero non tantum gloriam, ſed & dignitatem operi ſuo adcedere volebat, ſagaci ingenio ſpecie Bacchae eam perita manu effinxit. Capiti hederaceam coronam impoſuit; veſtes vero ita compoſuit, ut nudum pectus nudumque ſiniſtrum brachium adparerent, quod etiam geminatis unionum lineis, veluti armillis, elegantiae cauſa condecoravit. Suſpicari etiam minime abſurdum eſt, quia floruit reſtituta in Italia Glyptographica Arte, eum ſpecie Cleopatrae imaginem hanc ſuam nobilitare voluiſſe. Quemadmodum enim vel legit, vel audivit, M. Antonium forma & illecebris Cleopatrae captum, in Aegypto Bacchi ſpeciem, cultum, habitumque induiſſe, uti in pulcherrimo marmoreo anaglypho ſpectatur apud Cl. Senatorem Bonarrotium (1); ita quoque & ipſam Cleopatram putavit Bacchae ſpecie ornatam prodiiſſe, ut M. Antonio magis placeret in Bacchi Orgiis, quae maxima pompa ac ſumtuoſiſſima apud Aegyptios celebrari ſolebant; quod docet famigeratiſſima Ptolemaei Philadelphi Bacchica pompa, quam luculenter Athenaeus deſcribit (2), in qua & ipſe Bacchi ſpecie, ceteriſque ornamentis inſignis, ſpectatus eſt. Profecto quum haec feminae imago praepinguis

ſit,

(1) Vide in Diſſert. *del Trionfo di Bacco*, poſt Obſervat. in Numiſm. max. mod. Muſei Carpinei, pag. 447. (2) Deipnoſoph. Lib. V.

ſit, abſurdum videtur credere, ingenioſum Caelatorem expreſſiſſe Cleopatram; licet perſimili ſpecie effinxerit timida manu, quae pectori aſpidem non admovet, ſed anguis ipſe, quaſi e manu elapſus, pectus eius adgreditur. Scivit etiam Gemmarius Opifex Bacchas furore percitas cum anguibus inceſſiſſe, quod Gentibus exprobrat Arnobius (1); quamvis non in hunc modum in antiquis monumentis, & in Scriptorum picturis, ſed aliter cum anguibus furentes exhibeantur. Opus profecto neoterici Scalptoris pulcherrimum & optimum eſt; nec dubium, hac ſpecie effigiem repraeſentare voluiſſe illuſtris alicuius feminae, quae ſua aetate forma quadam gravitate & dignitate plena eminebat.

TABULA XVIII.

FEMINA BACCHAE SPECIE.

POterant eximii Gemmarii Scalptores, qui ſtudio & labore Glyptographicam apud Italos reſtituerunt, Dearum ſpecie, vel Cybeles, vel Iunonis, vel Veneris exhibere imagines Feminarum, quae eorum aetate ſummum decus & laudes promeruerunt; ſed frequentius, ut ex his aliisque elegantiſſimis Gemmis, anaglyptico praeſertim opere exſcalptis, BACCHARUM imagines ſibi propoſuerunt, quia in his effingendis clarius eluceſcere artis ſuae praeſtantiam, laborem, & opificium cenſuerunt. Siquidem in his praeter oris lineamenta magno ſtudio multa exprimenda ſunt, capilli, nexus, cincinni, hederacea corona, veſtes tenues, & alia, quae iisdem apta ſunt, ornamenta. Hinc quantum dignitatis

(1) Contra Gentes, Lib. V.

tis, & elegantiae in ſe habeat huiusmodi opus pulcherrimum, ſi ſingula ſpectemus, perſpicue intelligitur. Mirum, quam operoſa eſt hederacea corona, qua huius Feminae caput redimitur! crines vero calamiſtrati, qui praelongos cincinnos refluentes, & parvos etiam circumeuntes miro opere efformant, exquiſitiſſimum ſtudium & ingenium Gemmarii Scalptoris perſpicue oſtendunt. Veſtis quoque circa humeros & pectus perpulchre compoſita eſt; ſingula opus teſtantur laudatiſſimum, atque emendatiſſimum. Capilli, in pendulos cirros tam eleganti ſtudio faberrime ſculptos efformati, in mentem revocant pulcherrimum marmoreum ſimulacrum Deae Cybeles, quod Romae exſtat in Muſeo Victorio; nam in hanc ſpeciem ſculpti ſunt: de quo ſimulacro nuper diſſeruit, inſcripto egregio opere Sociis Columbariae Florentinae, tum nobilitate tum eruditione Celebris Franciſcus Victorius, Equeſtris Ordinis S. Stephani P. & M. Commendator. Ovidius, quomodo crines ornandi ſint, & quam vario cultu & arte, docet; e quo hos verſus adducimus (1):

Alterius crines humero iactentur utroque;
Talis es aſſumpta, Phoebe canore, lyra.
Altera ſuccinctae religetur more Dianae,
Ut ſolet, attonitas cum petit illa feras.
Hanc decet inflatos laxe iacuiſſe capillos;
Illa ſit adſtrictis impedienda comis.
Hanc decet ornari teſtudine Cyllenea;
Suſtineat ſimiles fluctibus illa ſinus.

Convenit etiam Apuleiana Fotidis deſcriptio: (2) *Uberes crines, leniter emiſſos, & cervice dependulos, ac dein-*

l de

(1) De Arte Am. Lib. III. (2) Lib. II. Metamorph.

de per colla dispositos , sensimque sinuato petagio residentes , paulisper ad finem conglobatos in summum verticem nodus adstrinxerat .

TABULA XIX.

BACCHA.

IURE ac merito illud de eximiis clarorum Artificum operibus praedicatur, quod non semel, sed centies etiam spectata semper placent, mirifice oculos adliciunt, & magnopere delectant. Laus haec & huic operi consummatissimo convenit; in quo si singula spectemus, nil elegantius, nil pulchrius, nil absolutius cerni potest; adparetque perspicue, Opificem praestantissimum in Baccha Veneris omnes lepores, & Charites ipsas loquentes conclusisse. Capilli hederaceis foliis superpositis quam belle in vertice dispositi sunt, & quam eleganter post humeros recidunt! Teres collum auget pulchritudini decus, decori elegantiam singularem. Nil dico de vestium cultu, quae scientissime sculptae adparent. Neque ambigendum est, eximium Scalptorem, inter claros numerandum, in hac anulari Gemma exstanti opere referre voluisse inlustris alicuius Feminae, quae aetate sua celebrabatur, imaginem, quam exquisitissimo studio expressit. Illud & huic Gemmae aptari potest, quod in alia litteris tantum inscalpta legitur: TV MEA VENVS; quae Gemmae puellis ab amasiis donari solebant.

TA-

TABULA XX.

SATYRI CAPUT.

MIrum quantum in SATYRIS effingendis invicem certantes insudarint veteres Artifices, Plastae, Caelatores, Sculptores, Pictores, & Gemmarii Opifices! Ceteris praecellunt Antiphilus, Lysippus, Statocles, Myron, Praxiteles, Protogenes, Aristippus, Diodorus, quos Plinius laudat. Prisci Philosophi, ut ebriorum passiones exprimerent, eos Bacchi famulos fecerunt, nunc hilares & ridentes, nunc feroces, ac superbos, rixarum & contentionum amicos; nunc horrifico vultu rictuque, fronte crispata, oculis immaniter vel patulis, vel retortis limisque, capillis horrentibus, hispida barba, speciosoque terrore; ita etiam Artifices Gemmarii in sculpturis exhibuerunt. In hoc SATYRI capite effingendo omnem ingenii vim artisque conatus omnes insumsit praestantissimus noster Artifex, quem laudasse satis puto, si asperitatem & horrorem ipsum expressisse dixerim.

TABULA XXI. & XXII.

MEDUSAE CAPITA.

EA laus est antiquorum operum, quae inter artis miracula censentur, ut etiam eorum imitationes placeant, & laude digna ex his petita exempla existimentur. MEDUSA Graeci Scalptoris praestantissimi SOLONIS Opus, quod in Museo Strotio centies spectata om-

omnium oculos, & peritorum mentes in admirationem ſemper rapit, quia opus omnibus numeris abſolutiſſimum, & Gemmarii opificii portentum cenſetur (1), ſuſcepta etiam ex eo inſigni prototypo ſchemata laudantur, atque in pretio habentur, praeſertim ſi a perita manu ad fidem archetypi operis multo ſtudio & diligentia caelata ſint; quam egregiam laudem ſibi vindicat huius elegantiſſimae Gemmae exemplum, quod a claris Romanis Scalptoribus CONSTANTIIS perfectum eſſe crediderim. Terror ipſe horrorque anguiferorum capillorum pulcherrimus eſt; formoſiſſimi vultus lineamenta admirando opificio ita abſoluta cernuntur, ut ambigas, utrum pulchritudine horror, an horrore pulchritudo vincatur. Fabula nota eſt. Meduſae imaginem medio pectore armato Caeſares deferre conſueverunt, ad terrorem hoſtibus incutiendum; atque ut oſtenderent, ſe bella geſſiſſe tum fortitudine, tum prudentia duce: nam Minerva, quae forma ſuperbientem Meduſam punivit, Αλιμάχη *in bello fortis* dicta eſt, quae & ipſa eius caput in thorace gerit, vel pro galea, ut apud Suidam (2); & in numo aureo Septimii Severi Auguſti apud Seguinum, circa Meduſae caput ſcriptum eſt PROVIDENTIA; & quandoque mentis perſpicaciam, & celeritatem deſignat.

Sequitur in altera Tab. XXII. eiuſdem inſignis operis egregium ſphragisma, cuius Auctor mihi ignotus; ſed ex Romanis officinis, vel etiam Florentinis prodiiſſe vero ſimile eſt.

TA-

(1) Editam vide apud Cl. B. Stoſchium Tab. LXIII. & in Vol. II. Muſei Florent. Tabula VII. pag. 20.
(2) Vid. Tom. I. pag. 70. 117. & 492.

TABULA XXIII.

HERCULES IUVENIS.

INter insigniora Musei Strotii ornamenta non solum Medusae caput anguiferum, SOLONIS opus; verum etiam HERCULIS IUVENIS, CNAEI labor incomparabilis, (1) numeratur; quae opera praestantissimorum Graecorum Scalptorum, qui arte naturam ipsam feliciter superarunt, tanto in pretio, honore atque existimatione sunt, ut nil mirum, si & Gemmarii Opifices aetatis nostrae in his caelaturis iterandis pro viribus iamdudum, & nunc quoque, desudarint. Strotianum archetypum Beryllo inscalptum est; hoc vero exemplum ex archetypo egregia arte desumtum, Sardio lapidi inscalptum cernitur. Herculem impuberem ex aere fabricavit & Agelades Statuarius egregius apud Aegienses, quod opus laudat Pausanias (2). Leoninae pellis insigne non praefert, sed tantum oleagineam clavam; forte quia ea aetate sculpsit Artifex, qua nondum monstra domaverat. Emicat tamen & in iuvenili specie invictum Herculis robur, & ad aerumnas parata animi virtus.

TABULA XXIV.

HERCULES OLIVARIUS.

HERCULES institutis Olympicis ludis, lucta & pancratio victor, meritis sibi decretis praemiis,

m pri-

(1) Vide in Vol. II. Musei Florent. Tab. VII. num. II. pag. 21. & in Stoschiano Opere Tab. XXIII. (2) Lib. VII. 445. 20.

primus omnium ſe ſuis manibus oleaginea corona redimivit, ſuae tantum virtutis iudicio, & ſuffragiis uſus. Hinc Olivarius, & Καλλίνικος dictus, eiusque corona καλλιστέφανος propter dignitatis honorem adpellata eſt. Herculis caput, corona huiusmodi ex oleaſtro redimitum, inter Graecos Artifices caelandi arte celeberrimos primus apud Veteres, ni fallor, inſcalpta Sarda Gemma pulcherrima propoſuit Onesas, quam in Muſeo Florentino exhibui. In ea Herculis caput cera impreſſum dextrorſum converſum eſt, in hac vero ſiniſtrum latus reſpicit. Vultus egregio opificio effictus, Herculem hilari vultu quaſi loquentem refert; circa collum deſunt Leonis Nemeaei exuviae, quas Onesas in ſuo opere expreſſit. Laudandum & recentiorum Artificum ſtudium, & accurata indúſtria, qui antiqua eximia opera ex archetypis antiquis caelaturis exprimunt; quod & a priſcis Gemmariis Scalptoribus factum obſervavimus, qui vel Deorum Dearumque capita, & Simulacra, atque etiam Vaſcula operoſiſſima, quae e marmore ſculpſerant omnium praeſtantiſſimi, & fama nominis operumque clari Statuarii, in Gemmis ad eorum exemplum caelarunt; quo laudabili imitationis, atque aemulationis ſtudio factum eſt, ut quum Simulacra, & Vaſcula ipſa vel barbarorum excidio, vel temporum iniuria perierint, vel terra obruta ſint, in Gemmis excepta reviviſcant, minusque eorum iactura diſpliceat. Cernimus in plerisque Gemmis inſignioribus ea expreſſa Simulacra, quae ſi cum Scriptorum deſcriptionibus conferantur, ex prototypis marmoreis deſumta, eaque templorum & urbium praecipua ornamenta priſcis ſaeculis fuiſſe, valde credibile eſt,

TA-

TABULA XXV.

HERCULES
Infernorum Monstrorum Domitor.

PEritiſſima manu anaglyphico opere Chalcedonio exſciſum eſt caput HERCULIS Inferorum Domitoris; cuius victoriae inſigne eſt populea corona, quam gerit. Hanc populum primus omnium in Theſprotide ſecus amnem Acherontem reperit, eaque coronatus Acheruſiam transnavit paludem, & ab inferis rediit, ut memorat Pauſanias (1). Eam quoque arborem e Theſprotide primus in Graeciam adtulit; quae hac de cauſa ei gratiſſima fuit, atque in eius tutela, magnoque apud cultores eius in honore; quapropter Virgilius (2):

Populus Alcidae gratiſſima, vitis Iaccho,
Formoſae myrtus Veneri, ſua laurea Phoebo.

& Phaedrus (3):

Olim, quas vellent eſſe in tutela ſua,
Divi legerunt arbores: Quercus Iovi,
Et Myrtus Veneri placuit, Phoeboque laurea,
Pinus Cybele; populus celſa Herculi.

Homeri Scholiaſtae adnotant (4), hac populo Herculem ſe coronaſſe, devicto Cerbero; eaque uſum libenter docet Servius (5) ob duplicem foliorum colorem, quibus geminos labores ſuperorum inferorumque teſtari poſteris maxime probavit.

TA-

(1) Eliacor. Prior. Cap. XIV. (2) Ecl. VII. verſ. 61.
(3) Lib. III. Fab. XVII.
(4) Iliad. Lib. N. verſ. 389. Lib. Π. v. 482.
(5) In praenotatam Virgilii Ecl. VII. v. 61.

TABULA XXVI.

HERCULES AQUILEGUS.

PErrara eſt haec Gemma Sarda, in qua eximio exquiſitoque antiquo opere ſculptus eſt HERCULES AQUILEGUS dictus, qui, ut memorat Pauſanias (1), apud Troezenios aquam invenit, & deduxit. Apud nonnullos Scriptores FONTINALIS adpellatus eſt, nempe Fontium repertor, & deductor, ut beneficiis eos populos ſibi gratiſſimos redderet. Ferunt Herculem iter per Africam facientem maxima tum laſſitudine, tum ſiti laboraſſe; divinoque monitu pulſata calce pedis petra prope paludem Tritonida, largifluum aquae fontem manare feciſſe, ſitimque ſuam reſtinxiſſe; quod egregie deſcribit Apollonius Rhodius (2), cuius deſcriptionem adtuli in Muſeo Florentino (3), dum aliam Gemmam adſimili emblemate ornatam exponerem. In ea ſiquidem, quae primum Clariſs. Senatoris Bonarrotii fuit, mox a me emta in mea Cimelia migravit, (e quibus dum eam nobili viro (4), ſed tam iniquo facinore infami, oſtenderem, mihi ille ipſe apud me hoſpes ſubripuit, cuius nomen ad aeternum eius dedecus indicare poſſem, ſed taceo) ſculptus cernitur Hercules admota ad rupem amphora aquam profluentem excipiens; in hac vero Sarda plurimi aeſtimanda, Hercules itinere feſſus, altero genu innixus ſcopulo, altero pede ſtans, aquae fontem, quem e rupe

(1) In Corinthiacis Cap. XXXII. (2) In Argon. Lib. IV. v. 1441.
(3) Vol. II. Tab. XIV. num. IV. vide pag. 38. 39. 40.
(4) Patriam taceo honoris gratia, nomen honeſtatis cauſa; vivit tamen adhuc in quadam Etruriae urbe; mihique narratum eſt, Romae eam vendidiſſe.

e rupe eduxit, dextrae manus digito indicat, quaſi gloriae & virtutis ſuae monimentum ſempiternum; ipſamque e rupe manantem aquam ſtupenti ſimilis contemplatur. Hinc Fontium cultores non ſolum Nymphas, ſed & ipſum Herculem aquarum tutelare numen devenerati ſunt; quod & oſtendunt votivae inſcriptae arae, quas indicavimus.

TABULA XXVII.

HERCULES DEFENSOR.

MUltarum coronarum honorem uni tantum HERCULI tribuit Vetuſtas, multis de cauſis. Spectatur occurritque in antiquis ſculpturis capite interdum diademate cincto; interdum, ut vidimus, oleaginea corona, itemque laureo & hederaceo ſerto & populeo, atque etiam ex apio redimitus. Radiatum quoque & circa caput multis aſtris inſignem propoſuimus in Theſauro Gemmarum Aſtriferarum (1); quam collectionem doctis Antiquitatum cultoribus valde placuiſſe, multiſque laudibus eos probaſſe, non una eſt cauſſa cur noſtris laboribus, quibus de eorum Genio ſtudiiſque optime mereri cupimus, multa cum animi iucunditate gratulemur. Querceam coronam, quae Iovis propria eſt, HERCULI quoque ab antiquis Mythographis tributam, complura monumenta antiqua teſtantur. Singularem Gemmam Amethyſtum e Theſauro

n Me-

(1) Vide Tom. I. Tab. CXXI. pag. 155. Tom. II. ubi inluſtratur.

Mediceo in Museo Florentino produxi (1), in qua Herculis caput faberrime inscalptum, ornatum est querna corona, taeniolis pendentibus religata. Probe Herculi quoque quernam coronam convenire diximus ob invictum eius animi robur, summamque virium animi, & corporis praestantiam, vel tamquam Deo ΣΩΤΗΡΙ, *Servatori*, atque ut legitur in antiquis Inscriptionibus, *Conservatori*, & *Defensori*; qui lustrato terrarum orbe, immania monstra delevit, sceleстos homines interemit, genusque humanum, uti fabulabantur, servavit incolumem, & optatae securitati ac tranquillitati restituit. Quernam vero coronam ei sacram esse voluerunt alia quoque de causa, censentes ei fore gratissimam, quia traditum est, ab eo satas duas quercus ad aras Iovis cognomento *Stratii* in Ponto circa Heracleam, teste Plinio (2).

In hoc Herculis capite exstanti opere Chalcedonio insculpto quid nam primum laudem, incertus haereo. Fateor me etiam in calculo ferendo de eius antiquitate aliquantulum haesitare; nam cum in Herculis imaginibus capilli breves, & crispi sint, quid novitium plane in eo adparet, dum circa collum veluti in cirros revolutos defluere crines cernimus. Sed quamvis hoc opus Scalptori non nimis ab aetate nostra remoto tribuamus; aio tamen antiquis caelaturis minime cedere, sed cum praestantioribus comparari iure ac merito posse; multumque gloriae aureo illi seculo tribuendum, in quo, restitutis in Italia artibus, Glyptographice ad illud honoris, dignitatis & praestantiae fa-

(1) Vide Vol. I. Tab. XXXIV. pag. 76. & 77.
(2) Hist. Nat. Lib. XVI. Cap. XLIV.

fastigium evecta est, ut Gemmarios Opifices habuerit, qui antiquis vel proximi, vel interdum pares, aequa gloriae palma certantes, habiti sunt; inter quos & Artificem hunc recenseo, qui stupendum hoc Herculis caput exquisitissima arte exscalpsit.

TABULA XXVIII.

HERCULES SENESCENS.

VEteres Sculptores, qui in suis operibus accurati erant, & Mythologiae historicis monumentis & regulis inhaerebant, quum HERCULIS duodecim labores, & inlustria gesta ordinatim referrent, illud religiose observabant, ut aetas singulis aerumnis apta, ac propria ei conveniret; adeo ut primum facinus ei adgredienti iuvenilis forma responderet eumque designaret; in secundo & tertio paullo adultior; in quarto, quincto, & sexto virilis; in reliquis vero per gradus tum effigies, tum corporis membra maiorem aetatem Herois repraesentarent. Id potissimum in sepulcralium Sarcophagorum emblematis, quae Herculis gesta referunt, observavi, quum ex his plura exstent in Florentinis Museis, ex quibus praestantiora in lucem protuli. Alterum adhuc superest, quod in Museo Nicolinio accurate delineandum curavi, quod in meis Supplementis proferam. Id ipsum observare lubet in hoc Herculis capite, quem summo artificio eximius Artifex sculpsit, cuius nomen tribus primis eius nominis litteris declaratur in Gemmae area, nempe ΑΔ. quibus ΑΔΜΩΝ indicatur, insignis Gemmarum Scalptor, cuius alterum opus Sardae incisum adfertur a Cl. Stoschio

Tab.

Tab. I. In ea ſpectatur HERCULES ſtans, virilis aetatis, & iam ad ſenium vergentis, athletico corpore, leonina pelle ad collum adligata, atque e tergo dependente, qui ſiniſtra manu erectam clavam tenet; dextera vero ſcyphum ori admovet, adeoque quia vini flagrantiſſimus fuit, HERCULES BIBAX inſcribitur. Nec rarum eſt Artificum praeſtantiſſimorum nomen duabus vel tribus primis litteris in Gemmis expreſſum, quod alibi adlatis exemplis obſervavimus. Profecto ADMON huius inſignis operis Caelator, HERCULIS vultum ita exquiſito emendatoque ſtudio, & arte expreſſit, ut tenuem quamdam maciem, ſenio properante, cum acerrimo robore commiſcuerit; adeo ut nihil in tanta laborum difficultate deſiderari poſſit. Criſpati capilli, barba horridula, intortis crebris cirris, praepingue collum, rugoſa frons, remiſſa aliquantulum labia, opus omnibus numeris abſolutum perſpicue oſtendunt, ADMONE dignum.

TABULA XXIX.

HERCULES EBRIUS.

HERCULES monſtrorum efferatorumque hominum domitor, a ſolo Baccho, nempe a vino domitum ferunt veteres Mythologi, teſtanturque antiqua ſculpta monumenta; neque eum iuvit hederacea corona, qua caput ſuum revinxit; ſed eo ingurgitatus virilem vultum paene mutavit, amiſitque terribilis praeſentiae ſuae dignitatem: quae licet difficillima ſint, ut probe in ſculpta imagine ebrioſi hominis paſſiones omnes exprimantur & eluceant; tamen ſagaciſ-

ſimus

ſimus huiuſce anaglyptici operis e Chalcedonio Artifex ita omnes eximio artis magiſterio ad vivum expreſſit, ut nil ſupra deſiderari poſſit. Oculis emiſſiciis, quales ebriorum eſſe ſolent, inter iram & metum, os patulum languentium more, totum vultum quodammodo contractum, virili ſuo decore & robore ſpoliatum, miro opificio effinxit; pro leonina pelle, neglectam, & incompoſito nodo coniunctam chlamydem humeris dedit. Fuit HERCULES adeo vorax, & multibibax, ut Lepreum, a quo ad compotationem provocatus fuerat, uter plus biberet, longe ſuperaverit (1).

TABULA XXX.

HOMPHALE.

DOcet Mythica Hiſtoria, Herculem HOMPHALI Iardanis Lydorum regis filiae a Mercurio venditum fuiſſe, cui ſervivit, eique devicti leonis Nemeaei exuvias, & clavam donavit (2); quibus armis heroicis, ſubiectoque ſibi invicto monſtrorum domitore adeo ſuperbiit femina, forma & ſagacitate praeſtantiſſima, ut ea induerit, & in conſpectum eius prodierit. Complures Artifices Gemmarii eam obliquo vultu frequenter inſculpere conſueverunt; noſter vero, ut artis ſuae ſedulitatem ac peritiam oſtenderet, integro vultu nobis ſpectandam propoſuit; ornatoque eius capite leoninis iubis, pulchritudinem oris cum horrore quodam,

o ut

(1) Vide Athenaeum Deipnoſoph. Lib. X. pag. mihi 410. & Macrobium Saturn. Lib. V. Cap. XXI.

(2) Ex Apollodoro Biblioth. Lib. II. Vide & Muſei Flor. Vol. I. Tab. XXXVIII. & XXXIX. pag. 85.

ut ita dicam, amabili, conmiſcuit, & utrumque ſimul contemperavit.

TABULA XXXI.

LEO MITHRIACUS.

AD Mithriaca referri poteſt haec Gemma eximio opere inſcalpta, quae exhibet Leonem Tauro inſidentem; cuius caput unguibus dextri pedis anterioris lancinat, & operit; quod emblema ad Solis virtutem declarandam pertinet. Non ſolum in toreumatis marmoreis, verum etiam in Gemmis haec hieroglyphica ſpectantur; cuiusmodi plura exempla inter meas Gemmas Aſtriferas habentur, de quibus luculenter & pererudite Celeberrimus amicus meus Ioannes Baptiſta Paſſerius diſſeruit (1). Spectatur Deus Mithres (qui idem ac Sol eſt) cultro taurum iugulans, (2) quo emblemate Solis invicta virtus deſignabatur. Initiati Mithriacis ſacris taurino ſanguine ſub ſcrobe ſtantes aſpergebantur, atque ita, ut ſtulte credebant, a criminibus, quibus obnoxii erant, purgabantur. Huiusmodi Sacrum *Taurobolium* dicebatur, quod accurate deſcribit, & damnat Prudentius; ſi vero hircino ſanguine conſpergerentur, *Criobolium*; quorum crebra in Saxis Mithriacis mentio. Haec ſacra ad tertium uſque ſeculum, & fere ad Conſtantini Magni tempora perdura-

(1) Vide Vol. I. Tab. CL. CLI. CLII. CLIII. CLV. & Vol. II. a pag. 180. ad pag. 187.

(2) Vide Antonium Van-dale in diſsert. I. de origine ac ritibus ſacri Taurobolii, qui ea congeſſit.

durarunt. Complura erant tum initiantium tum initiatorum nomina, quae memorat Beatus Hieronymus in epiſtola ad Laetam: *Ante paucos annos propinquus veſter Gracchus nobilitatem patriciam ſonans nomine, quum Praefecturam gereret urbanam, nonne Specum MITHRAE, & omnia portentoſa ſacra, quibus* Corax, Gryphius Miles, LEO, Helios, Bromius, Pater *initiantur, ſubvertit, fregit, excuſſit?* Leontica dum perciperent initiati, pro aqua mel ad eorum manus lavandas infundebatur, ut puras a ſceleribus & innoxias ſervarent (1). Leonticorum fit mentio in compluribus marmoribus, e quorum numero hoc ipſum ſeligimus.

EUSEBIO & HIPPATIO CONS
NONIVS. VICTOR. OLYMPIVS. V. C. ET
AVREL. VICTOR. AVGENTIVS. V. C
TRADIDERVNT. LEONTIKA. IDVS
MARTIAS FEL
DATIALE. ET. CEREALE. CONS. ec.

Suſpicio mihi oborta eſt, initiatos ſacris Mithrae huiusmodi Gemmis, quas deferrent, myſteriorum memores, donatos fuiſſe, quas honoris cauſa accipiebant.

TABULA XXXII.
AGRICOLAE FRUGUM SATORES.

QUamvis novitium ſit hoc opus anaglypticum ex Chalcedonio; tamen Artifex probe obſervavit & ex-

(1) Vide Porphyrium de antro Nympharum.

& expreſſit ſativum tempus iuxta antiquum Kalendarium (1), quod in Novembrem menſem incidebat, Nam huius menſis tutela, & ſignum Scorpio eſt, ex antiquis ſculpturis veteris Kalendarii; in quo haec inter cetera leguntur, ad quae vide Fulvii Urſini Animadverſiones:

SOL
SCORPIONE
TVTELA
DIANAE
SEMENTES. TRITICAR
ET. HORDIAR
SCROBATIO
ARBORUM ec.

quapropter in ſumma area Scorpionem effinxit. Exploratum eſt, apud Aegyptios Nilum exundare & agros adluere Sole Cancrum intrante, ſed areſcente terra dum Scorpionem ingreditur, tunc frugum ſemina ſpargi ſolere, quod ex Plinio diſcimus (2): *NILUS ibi coloni vice fungens, evagari incipit, ut diximus, a Solſtitio, aut nova Luna; ac primo lente, deinde vehementius quandiu in Leone Sol eſt: mox pigreſcit in Virginem tranſgreſſo, atque in Libra reſidet.*

En igitur Aegyptiorum arvorum ſub Scorpionis ſigno cultura. Verum quidem eſt quod mox ſubiicit Plinius: *inarari certum eſt abiecta prius ſemina in limo digreſſi amnis, hoc eſt Novembri menſe incipiente*, quod minime cum Scorpionis ſigno congrueret. Verum haec Gemma eam traditionem reſpicit, quam paullo ſuperius

(1) Vide Gruteri Theſaurum, pag. CXXXIX.
(2) Hiſt. Nat. Lib. XVIII. Cap. XVIII.

rius exponit Plinius, quod nimirum Aegyptii agri sererentur statim ac Nilus regressus in alveum suum remeasset. *Vulgo credebatur, ab eius decessu serere solitos: mox sues impellere vestigiis semina deprimentes in madido solo; & credo antiquitus factitatum*. Haec omnia mirifice hanc Gemmam dilucidant, quae multum eruditionis continet.

Non boves, sed equos aratrum trahentes ingeniosus Scalptor exhibuit; quod equis, non bobus aliqui populi utantur. Duobus quoque aratris proscissam terram apud Orientales discimus ex antiquo Epigrammate Florentini Codices Graeci, quod adfert Celeberrimus P. Montfauconius (2), qui etiam ex eo adfert incisam aere picturam, qua Hesiodi Codex ornatur, in quo singula ad arandum adhibita instrumenta exhibentur. Illud etiam notandum, quod equos aratores praeit agricola, fruges serens, quae ab aratore subsequente terra obruuntur; quod contra apud nos Etruscos contingit: nam primum proscissa terra, sulcisque in ea a bobus aratoribus impressis, mox frumenta seruntur, & deinde agricolae triticum & fruges congesta terra occulunt.

TABULA XXXIII.

BIGARIUS.

SCalptor huius elegantis Gemmae exstantis operis ex Chalcedonio bicolori, ut omnes ingenii sui vires

p in

(1) Palaeograph. Lib. I. pag. 8. & 9.

in effingendis equis currentibus oſtenderet, bigae agitatorem incautus neglexit, eumque non apte locavit; quod oculis ſpectantibus gratum minime eſſe poteſt. Equorum crura nimis procera elaboraſſe mihi videtur. Sed longe aliter eximius antiquus Scalptor Gemmarius Lucius, qui Sardae inſcalpſit Victoriam agitantem bigam, quam currui inſiſtentem effinxit, utroque genu curvato (1).

Rarum cenſebam videre Aurigam Bigarium ita expreſſum; ſed alterum exemplum poſtea mihi occurrit in eximia Sarda Theſauri Galliarum Regis, adlata in Mariettano Opere Tab. CXIX. quae exhibet Victoriam alatam, equi currentis caudae eodem modo inſiſtentem. Porro in noſtra Gemma, quod obſervandum eſt, equus toto corpore pulcherrimis maculis diſtinguitur; quod multo cum artificio a Scalptore, favente lapilli natura, factum eſt. Protuli in Par. II. Inſcriptionum antiquarum, quae exſtant in Etruriae Urbibus, equorum victorum in ſtadio eximium laterculum pag. 436. ex archetypo Muſei Medicei, in quo Africanus equus Macul*oſus* adpellatur.

A TABULA XXXIV.
AD TABULAM XL.
FEMINARUM CAPITA IGNOTA.

SPectandae heic proponuntur multae imagines FEMINARUM IGNOTARUM, quae etſi nihil eruditionis habeant, tamen in tam inluſtri Gemmarum ſylloge

(1) Vide in Stoſchiano Opere Tab. XLI.

loge minime praetermittendae erant; quod unaquaeque tum opificio, tum arte, multaque etiam venuſtate atque elegantia ſuperbiat, & oſtendat quam mira moliri poſſit divinum hominis ingenium.

Dum ſpectantium oculi tam multiplici varietate formarum, cultus veſtium & capillorum blanda voluptate capiuntur, ipſique optimum de his indicium ferre poſſunt, ac multo magis ſi ante conſpectum ſuum archetypa ipſa haberent, nolo eruditorum Lectorum aures longis ambagibus, & puris putisque verbis ac deſcriptionibus obtundere. Profecto in ſingulis gratia, nitor, venuſtas, exquiſitum praeſtantium Artificum noſtri aevi opificium emicat ac perſpicue adparet.

Frequenter occurrunt Gemmae nobiliſſimae, quae formoſarum mulierum imagines praeferunt vel Dearum ſpecie, vel earum quae Bacchum in Dionyſiaca pompa comitabantur. Hae Gemmae dono dabantur vel ab amaſiis, vel propter virtutem ac merita ab inluſtribus Proceribus, qui earum amicitia fruebantur. Ne vero haec dona muta eſſent, rogabantur celebriores Poetae, ut ſculptam imaginem, & ipſam feminam praeclaris dotibus ornatam carminibus celebrarent; quod quum in uſu praeſertim eſſet initio Saeculi XV. vel XVI. perlubet hoc Epigramma Herculis Strozae adferre in marmoream Beatricis Nolanae Imaginem, quam Ambroſius Leo Nolanus adamavit.

Qui rigidi pars montis eras, nunc pulchra puellae
Ora refers, debes iam lapis Artifici.
Sed formoſa tibi debet magis ille, Beatrix,
Cui data de vultu gloria tanta tuo.
Artifici non parta manu tibi fama; ſed illi
Nomine parta tuo, debet & illa tibi.

Enthea

Enthea turba tamen tantum ſubiungit honoris,
Ut non priſca magis ſecla canant Iopen;
Iam ſuperata Gnidos, velataque forma Diones,
Iam quocumque ſilet marmore Praxiteles.
Plus igitur de te, qui confert plura, meretur:
Plus bona victurae carmina laudis habent.
Vincere quis tentet ſpirantia ſigna Dipoeni?
Et tamen illa ſitu longa ſenecta premit.
Carmina ni fuerint, Ephyreia quis ſciet aera?
Quis te, ſi taceat, Tyndari, Maeonius?
Semper inexſtincti divino carmine Vatis
Quod peritura tulit dextera, vivet opus.

Alterum mox ſubiungitur:

Haec, quam conſpicio, nunquid Dea Cypria? nunquid
Candida Phidiaco marmore Paſithee?
Neutra quidem; alterutram nemo mihi deneget eſſe,
Tam placet ore, genis, lumine, fronte, comis.
Non Venus haec, non ulla Charis, ſed pulchra Beatrix,
Quae meruit fauſti nominis augurium.
Scilicet Ambroſi, quo Nola ſuperbit alumno,
Haec data carminibus concelebranda tuis.
Hanc Venus, & nati ſimul effinxere volucres,
Eſſet ut Aonio concupienda Viro.
Ergo tot una tenet mortali corpore dotes,
Vix quot in aſtrigeris axibus ulla tenet.
Haec mortalis adhuc; ſed cum ſe membra reſolvent,
Aeternum vivet nectare & ambroſia.

Nec tantum a Viris, verum etiam a Feminis amicis anuli cum gemmis donabantur; quod eiusdem celeberrimi Poetae ſequens Epigramma docet, cuius primos tan-

tantum versus profero, ne longior, quam par est, sim.

Annule, dulce mihi dilectae munus Amicae,
Annule, delicias inter habende meas.
Tu licet excellas auro pretiosus, & apte
Gemma sit Artifici clausa magisterio:
Est aliquid, mihi quo meruisti gratior esse,
Scilicet in nivea te tulit illa manu.

TABULA XLI.

POETRIAE IMAGO.

IN recensione Gemmarum huius Dactyliothecae adnotatum est, hanc esse imaginem POETRIAE, quae Onychi bicolori praestanti manu antiqui Artificis insculpta est. Id minime negandum, si ramusculus ille e delphica lauru decerptus sit; quam manibus praeferre solet ipse Apollo Poetarum Dux, & propitium Numen, cuius Simulacrum tum in numis tum in sculpturis marmoreis & gemmis frequenter occurrit, vel capite laureato, vel manibus praeferens lauri ramum; quod luculenter observavi in meo Syntagmate de Diis Thallophoris. Si vero, ut mihi videtur, ramus ille ex olea sit, minime ambigendum est, hanc imaginem referre PACEM DEAM, quae in numis exhibetur dextra hastam, sinistra gerens olivae ramum. In saecularibus festis carmine cum ceteris Diis Pax celebrabatur, Horatio teste (1):

Iam Fides, & PAX, & Honor, Pudorque
Priscus, & neglecta redire Virtus
Audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.

q TA-

(1) In fine Epod.

TABULA XLII.

POETAE CAPUT.

INter praecipuos honores, qui Poetis ſacrorum certaminum victoribus dati ſunt, memorantur coronae, ſtatuae, & tituli, egregia ſpectatae virtutis praemia. Caput huiuſce POETAE mihi ignoti, quod faberrimo opificio ab optimo Scalptore Onychi inſcalptum eſt, laurea ornatum obſervatur. Horatius poſtquam carmina ſua aeternum duratura adſeruit, ita de ſe ait (1):

- - - - - - Sume ſuperbiam
Quaeſitam meritis, & mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Inſigne quidem ſuorum laborum decus & ornamentum: quemadmodum enim triumphali curru vecti Imperatores a Victoria coronantur, uti numiſmata oſtendunt; ita Poetae, carminibus in ludis victoriam conſecuti, a Muſis coronati finguntur. Eumdem honorem Poetis non ſolum Graeci, verum etiam Romani in certamine Iovis Capitolini habuerunt; quod edita in Gruteriano Theſauro Epigrammata teſtantur.

TABULA XLIII.

HIPPOCRATES.

EXſtant Coorum numi cum imagine HIPPOCRATIS Medicinae parentis, in cuius honorem cuſi ſunt, qui-

(1) Carm. Lib. III. Ode XXX.

quibus cum haec insignis Gemma conferri potest, in qua eius vultum periti inscalptum agnoscunt. Habes alteram Gemmam a me editam in Florentino Museo Tab. XLI. Vol. I. quam eius imaginem praeferre nonnulli censuerunt. In utraque recalvastro capite effictus, miti ac placido vultu cernitur; at in nostra Gemma multum aetatis praefert, quam etiam numus cum eius imagine apud Fulvium Ursinum Tab. LXXI. ostendit.

TABULA XLIV.

ANTISTHENES PHILOSOPHUS.

RES sane perpulchra, & iucunditatis plena spectare veterum Philosophorum imagines; quod si illae summo exquisitoque opificio Gemmis inscalptae sint, praeter voluptatem his, qui eas gestant, nescio quid gloriae ambitioso splendore praeseferunt. Perrara haec gemma has dotes ostentat, quum eximia arte Sardae inscalptam exhibeat imaginem celeberrimi Philosophi ANTISTHENIS Atheniensis, qui exserto brachio manuque loquentium more expressus est. Siquidem tum bello, tum pace clarus fuit: nam in Tanagrensi pugna fortiter se gessit; mox initio Gorgiam summum Oratorem audivit; deinde totum in Philosophiae adytis meditatione adsidua se occuluit, Socratis discipulus factus, a quo tollerantiam addiscens, tranquillitatis eius imitator effectus, Cynicam primus sectam instituit, princepsque in ea fuit. Laborem, & virtutem felicem & beatum constituere hominem dixit; eosque qui cuperent immortales esse, pie vivere, ac iuste oportere, docuit (1).

TA-

(1) Vide eius Vitam apud Diogenem Laert. Lib. VI. Segm. X.

TABULA XLV.

DIOGENES.

CUnctis magnis Regibus, Philippo, & Alexandro nequidem excepto, se feliciorem censuit DIOGENES Sinopensis Cynicus, cuius imago exhibetur in hac praeclari operis Gemma ex Smaragdo. Integra facie, non obliqua spectatur idem Philosophus sculptus in Sardio antiquo lapide, quem protuli in Musei Florentini Vol. I. Tab. XLII. num. VI. Apud Leonardum Augustinium in Gemma stans in dolio sculptus est, adstante alio Philosopho (1).

TABULA XLVI.

SOCRATES.

IN effingenda SOCRATIS Imagine certarunt ingenio & opificio inter se summi Artifices Gemmarii, inter quos AGATHEMERUS eminuit; cuius Gemma Socratica, adiecto eius nomine, spectatur in Stoschiano Opere Tab. IV. Huius nostrae Dactyliothecae Gemma Iaspis est pulcherrimus recentiore aevo affabre inscalptus. Tanta Socratis, eo adhuc vivo, fuit fama eius virtutis, & Philosophicae doctrinae, quam Athenis omnium primus e caelo deduxit, ut veteres eius imaginem in annulis scalptam gestare studuerint, ut ante oculos & virtutem ipsam, & bonos mores haberent, memores Oraculi, quo omnium sapientissimus iudicatus est:

Ανδρῶν

(1) Par. II. Tab. XCIV.

Ανδρεῶν ἁπάντων ΣΩΚΡΑΤΗΣ σοφώτατος.

Mortalium unus SOCRATES vere ſapit.

Multa de eius imagine a Chifletio adnotata ſunt, quae vide.

TABULA XLVII.

HERACLITUS.

PErraram HERACLITI praenobilis Philoſophi imaginem Chalcedonio exſcalptam a praeſtantiſſimo Opifice proferimus, in qua quidquid ars labore, ſtudio, ſedulitate conficere valet, id omne perfectum cernimus. Moerorem ipſum in eius vultu expreſſum videmus; nam hic Philoſophus vitam adeo miſerabilem, & luctuoſam exiſtimavit, ut in publicum nunquam prodierit, quin animadverſis iis, quae homines agerent, & paterentur, humanis caſibus illacrimaretur. Hodie & nos HERACLITUM imitari in multis quae contingunt cogimur. De hac Imagine conſulendus Bellorius, qui inter Imagines Illuſtrium Philoſophorum e Mediceo Muſeo adfert marmoream Iconem HERACLITI; eiusque Herma ſpectatur in Muſeo Capitolino, quam editam vide in Vol. I. Tab. XII. & XIII.

TABULA XLVIII.

AESCULAPIUS.

EX ſerpente virgae obvoluto patet hanc eſſe AESCULAPII imaginem in hac gemma inciſam, quae

r vul-

vulgo *Corniola* appellatur. Simulacrum enim Aesculapii Gortinii, ut refert Pausanias, veris serpentibus circumseptum erat; alterum vero Phidiae opus celeberrimum, teste Athenagora (Legat. pro Christian. cap. 17.) serpentem manu comprimens apparebat. Sed Albritius de imaginibus Deorum hoc ipsum luculentius confirmat, dum eius imaginem ita describit, ut omnino huic protomae respondeat: Eius, inquit, *imago erat homo quidam cum barba prolixa* (ut videre est in hac gemma) *cuius manus dextera barbam tenebat, sinistra baculum cum serpente gestabat intorto*. Hic probe capillatus apparet, quamvis Aegyptii illum calvum finxerint, ut ait Synesius, ad eius senectutem ostendendam. Stroppio caput ornatur, ut in gemmis Maffeianis To. 2. Tav. 54. Hoc utebantur ornatu sapientes, philosophi, vel etiam poetae, ut videre est in Musei Capitolini To. 1. pag. 46. Stroppus autem est, ut ait Festus, & ut Ateius philologus existimat, quod Graece στρόφιον vocatur; & a Prudentio *torta infula* (contra Symmach. lib. 2. V. 1085.) Quare optime Cuperus (Apoth. Hom. p. 138) dixit: *Sunt igitur stroppi, & strophia diademata tortilia*. Erant enim diademata, taeniae, extensae, & minime obvolutae. Suidas vero stroppum appellavit στέμμα. Cur Aesculapii imaginibus serpentem, & bacillum addiderint antiqui Mythologi, ex hoc factum esse arbitratur Macrobius (Saturn. lib. 1. c. 20.) quod serpens vigilantissimum sit animal, quae res ad tuendam aegroti valetudinem maxime apta est. Bacillum autem habet nodosum, ut idem est auctor, quod difficultatem significat artis: Ea enim longa est, teste medicorum principe Hippocrate, vita brevis, experimentum fallax.

TA-

TABULA XLIX.

PHILOSOPHI ſive POETAE INCOGNITI CAPUT.

Rerum antiquarum peritum iudicem conie&turis uti non decet; quas & ego reiiciendas cenſeo: ſi vero quid vero ſimile praeferant conie&turae, & ſolidae rationes adferantur, minime reiiciendas arbitror. Habemus & in hac Gemma inſcalptum ignoti PHILOSOPHI caput. Sed conferenti mihi Imagines Illuſtrium Virorum a Fulvio Urſino, atque ab aliis Antiquariis editas, magnam inter hanc & eas ſimilitudinem invenio, ut ſuſpicer Euripidis effigiem hanc perraram Gemmam praeferre. Sed nihil adfirmo, peritiorum iudicium expoſtulans.

TABULA L.

ALEXANDER MACEDONUM REX.

Parvo in lapillo quanta radiat operis praeſtantia, quam ingens Scalptoris peritiſſimi ſtudium, quantum iudicii, quantum etiam elegantiae emicat ac nitet! Bellatoris omnium maximi & invi&iſſimi effigies, nempe ALEXANDRI Magni Macedonum Regis, exhibetur, non quidem mortali ſpecie, ſed divina; nam Libyci Oraculi monitu pro Deo, Iovis Hammonis filio, haberi voluit; quapropter honoris cauſa cornubus eius divinitatis inſignibus ornari voluit, uti eius numiſmata aurea & argentea oſtendunt. Idem exemplum ſecutus eſt Lyſimachus, aliique eius ſucceſſores,

Diadema, quo caput cingitur, occultant capilli, pendentes vero adparent lemnifci. Collum praepingue eft, & quale athleticis membris Herculis convenit; ut hinc etiam eius divina origo eluceat: fuit enim Hercules tutelaris Genius, & propitium numen Macedonum Regum, a quo genus fuum fe ducere maxime gloriabantur; quapropter in eorum numis quandoque Herculis fpecie exhibetur. Sed fi quis velit in hac Gemma fculptum potius LYSIMACHI vultum, eius iudicio, & rationibus minime refragabor. Lyfimachi vultus pulchrior in antiqua Gemma Medicea occurrit; Alexandri vero cum pulchritudine & robore conmixta gravitas parvum inter eorum imagines difcrimen conftituit.

TABULA LI.

PYRRHUS EPIROTARUM REX.

QUamquam non defint antiquarum rerum peritiffimi Interpretes, qui in hac effigie Hannibalem, five Hasdrubalem, acerrimos Romani nominis hoftes, expreffos cenfeant; idque etiam ex emblemate, feu Symbolo Karthaginis fculpto in clypeo, nempe equo ociffime currente, arguunt; tamen communem fequor multorum Antiquariorum opinionem, qui PYRRHUM Epirotarum Regem fculptum exiftimant, de quo, quum e Thefauro Mediceo tres eximias veteres Gemmas proferrem Tab. XXV. non pauca adnotavi. Alexandro Magno tum adfinitate, tum egregia virtute, invictoque animi robore proximus fuit. Antiqua archetypa frequenter imitanda fibi proponunt egregii, qui noftra aetate florent, Gemmarii Scalptores; qui in eius

effi-

effigie exhibenda multum ſibi laudis comparant ; verum opus eſt ſummo ſtudio & labore in eius vultu integro exprimendo, in quo bellicus emicat terror, incomta barba, ſupercilia graviter contracta, oculi martialem ignem oſtendunt, qualis in ſuis ſcriptis a Plutarcho pingitur, qualisque truci ac feroci adſpectu in ipſo bellorum ardore fuiſſe fertur.

TABULA LII.

HANNIBAL KARTHAGINENSIS.

SCalptores Gemmarii, qui propiorem nobis aetatem, & hanc noſtram ſuis eximiis operibus ornarunt, & ornant, ſi antiquis monumentis exhibendis ſedulam navarent operam, nihil de ſuo penu addentes, nil contra Antiquitatis regulas, & praeſcripta molientes, maiori laude nomen ſuum poſteritati commendarent. Fatendum eſt, imaginem hanc exquiſitiſſimo opificio anaglyptice Chalcedonio excalptam inter eximias numerandam eſſe, in qua aliqui ex coniecturis cenſent ſculptum eſſe HANNIBALEM; verum quia galeam inuſitatae formae, pinna ex ea pendente, eius capiti aptavit Caelator egregius, & thoracem quibusdam ornamentis inſignivit, quae remotiori aetati non conveniunt, peritiam ſuam hiſce parergis non parum obſcuravit; qui etiam eius vultum nimis placidum effinxit: quare crediderim, ſpecie ferociſſimi Bellatoris exhibuiſſe ſua tempeſtate effigiem alicuius Militis, ſive Ducis, rebus bello geſtis clari, quam ipſe vel amico roganti aut emtori dederit, vel in aureo annulo ipſe detulerit.

TA-

TABULA LIII.

CAPUT IGNOTUM.

HAnc quoque Gemmam alicuius praeclari Viri effigiem nobis incogniti praeferre censeo: sed nescio quid portentosum ingeniosus Artifex nobis proposuit in ornando eius capite; siquidem nec diadema, nec radiatam coronam audeo adpellare. Exstat Florentiae in Museo Marchionum Nicoliniorum marmorea protome virilis, cuius caput loris duplici reticulato ordine dispositis revinctum est; quam studii causa mihi delineandam curavi, dum putarem facile referre posse celebris alicuius Athletae imaginem, eo quod in sacris certaminibus in more positum fuerit, non solum manus cesto armare, sed etiam caput, dum in quibusdam ludis capite praesertim inter se concurrentes decertarent; quam consuetudinem nondum accurate expendi. Siquidem differt a schemate proposito a Raph. Fabretto; non enim ἀμφωτὴς cernitur loris coeuntibus sub mento religata, quae in Pugilis capite ab eo prolato cernitur; sed lora duplici ordine per gyrum ambiunt caput, quae a duabus in crucem in vertice coeuntibus fulciuntur. Huiusmodi effigies affabre sculpta quamdam cum Nicoliniana pervetusta marmorea protome, armato in hunc fere modum capite, similitudinem praefert.

TA-

TABULA LIV.

NUMA POMPILIUS ROMANORUM REX.

IN numis argenteis Calpurniae gentis occurrit caput NUMAE POMPILII diademate coronatum, in quo ſcriptum NUMA (1); nam ab eo & Calpurnii & Pomponii originem, & ſummam ſtirpis antiquitatem ac nobilitatem traxiſſe, ac derivaſſe gloriabantur. Ipſe barbatus exhibetur, adſimili effigie, quae ab egregio Artifice exſcalpta eſt anaglypho opere in Chalcedonio, quam heic exhibemus. Cur vero in Gemmis adpareat velato capite, adlatis conie&turis ad alia detorquent Leonardus Auguſtinius, & Paulus Alexander Eques Maffeius, quos vide (2). Fretus autoritate Livii rationes adtuli in Muſeo Florentino, (3) cur NUMA POMPILIUS velato capite, vota & ſacra facientium more, ſculptus ſit; nam hoc habitu primus poſt Romulum, quadrageſimo aetatis ſuae anno, omnium ſuffragiis, Curibus Sabinorum per Legatos adcitus, Romanorum Rex ſalutatus memoratur. En diſertiſſimum Livii teſtimonium (4). *Adcitus ſicut Romulus augurato in Urbe condenda, regnum adeptus eſt, de ſe quoque Deos conſuli iuſſit. Inde ab Augure, cui deinde honoris gratia publicum id perpetuumque ſacerdotium fuit, deductus in arcem, in lapide ad meridiem verſus conſedit; Augur ad laevam,*

t EIUS

---

(1) Vide in Theſauro Morelliano Vol. I. Tab. II. num. V. & Tab. III. num. II.
(2) In Par. I. *le Gemme figurate* Tab. I.
(3) Ad Tab. I. Vol. I. pag. 5. & 6.
(4) Lib. I. Hiſt. Rom.

EIUS VELATO CAPITE; *Sedem cepit ec.* Adcedit Plutarchi teſtimonium (1), qui eum velato capite, ſolemnibus auſpiciis, & precationibus regnum adeptum fuiſſe adfirmat.

TABULA LV.

LUCRETIA.

ALIO modo in perrara Gemma antiqui operis a me edita in Muſeo Florentino Tab. I. num. III. efficta eſt imago LUCRETIAE, forma, ſpectataque caſtitate inter Romanas ornatiſſimae; nam incomti eius capilli negligentiore cultu revincti ſunt; ipſa vero vultu moerorem oſtendit ob inopinatum dedecus vi corpori ſuo, non animo inlatum a Sexto Tarquinio, Superbi Regis filio, infixumque in pectore gerit gladium. Aliter vero aetate nobis proximi Scalptores Gemmarii eam effingunt; cuius exemplum eſt perpulchrum hoc opus Chalcedonio exſcalptum, in quo LUCRETIA partim nudo pectore, partim amicto exhibetur, quae gladio ſe interimit laeta atque intrepida; cuius capitis cultus alicuius Matronae expreſſam imaginem Artifici notam, & tempora nobis propiora perſpicue declarat. Verum Gemma opificio nobilis eſt, & ſpectatu digna.

TA-

(1) In eius Vita.

TABULA LVI.
L. IUNIUS BRUTUS.

QUamquam neoterici Artificis manum redoleat haec imago BRUTI, qui, vindicato Lucretiae dedecore, Tarquinio Regi Romanum ademit imperium, & civium libertatem forti ac magno animo adseruit, condita Republica, quam annuo cum imperio creati Consules moderarentur; tamen affabre Onychi inscalpta est haec nostra imago, adeoque valde commendabilis. Primus BRUTUS barbatus in antiquis monumentis exhibetur; alter vero Caesaris interfector imberbis, ut videre est in Museo Florentino Tab. I. num. IX.

TABULA LVII.
CAIUS MARIUS.

PEritissima Gemmarii Opificis manu Chalcedonio exscalpta est imago C. MARII, quae optime respondet, maximaque similitudine exprimit antiquam marmoream protomam, quae spectatur in Florentino Imperiali Museo. Triumphalibus vestibus & ornamentis decorum doctus Scalptor exhibuit, quae multum dignitatis egregio operi conferunt. Nihil propositum est, quod ab Antiquitatis regulis recedat. Perlubet tanti Viri gesta exponere pulcherrimo elogio, quod antiquitus ornabat Arretinum Amphitheatrum eius Statuae subiectum, quod vetustiores Antiquarii, inter quos F. Iucundus Veronensis recensetur, nobis servarunt, docent-

que

que eorum Codices ſaeculo XV. exarati (1): C. MARIUS *C. F. Cos. VII. Praetor. Tribunus Plebis Q. Aug. Tribunus Militum. extra ſortem bellum cum Iugurtha Rege Numidiae* Pro Cos. *geſſit. eum cepit. & triumphans in ſecundo Conſulatu ante currum ſuum duci iuſſit. tertium Conſul apſens creatus eſt.* IIII *Cos. Teutonorum exercitum delevit. quinctum Cos. Cimbros fudit. ex iis & Teutonis iterum triumphavit. Rempublicam turbatam ſeditionibus Trib. pleb. & Praetorum. qui armati Capitolium occupaverant* VI *Cos. vindicavit. poſt* LXX. *annum patria per arma civilia expulſus. armis reſtitutus.* VII *Conſul factus eſt. De manubiis Cimbricis & Teutonis aedem Honori & Virtuti victor fecit. veſte triumphali. calceis patriciis &c.* Reliqua deſunt fracto marmore. Inſigne opus ac praenobile adſervatur in meo Muſeo, nempe ſegmentum omnium quotquot exſtant maximum, Lithoſtroti quod Praeneſte in Delubro Fortunae ex voto fecit L. Cornelius Sulla, eodem Mario devicto; quod laudat Plinius (2) veluti primum picturae muſivi operis exemplum, quod ea tempeſtate ſtupentes Romani conſpexerunt (3).

TABULA LVIII.

POMPEIUS MAGNUS.

CLarus, diuque feliciſſimus fuit CN. POMPEIUS MAGNUS, qui tres geſſit Conſulatus, totidemque triumphis in Romana Republica iterum Imperator,

(1) Vide Par. II. Inſcript. antiq. Etruriae Urbium pag. 248. ubi & meas obſervationes adieci.

(2) Hiſt. Nat. Lib. XXXVI. Cap. XXV.

(3) Aereae Tabulae inciſum adiecta magnitudine propoſui in Par. III. Inſcription. antiq. Etruriae Urb. Tab. III. & obſervationes adieci pag. XLVIII.

tor, Praefectusque orae maritimae & Classis ex Senatusconsulto, celebre nomen suum posteris reliquit. Alexandrum Macedonum Regem aemulandum sibi proposuit. Anno aetatis suae quinquagesimo octavo victus acie Pharsalica, quum ad Ptolemaeum in Aegyptum confugisset, in eius conspectu, & iunioris filii, capite truncatus pridie natalem suum occubuit. Imago haec exquisito opificio Sardae inscalpta, expressa diligenter est ad exemplum aurei & argentei numi, qui adfertur in Morelliano Thesauro Tab. II. num. I. quem vide.

TABULA LIX.

M. ANTONIUS & CLEOPATRA.

PRaeclari Gemmarii Artifices, qui non pecuniae, sed gloriae studio flagrant, ea sibi proponunt emblemata, & capita Inlustrium Virorum, quibus & nomen, & ingens decus sibi comparare possint. Opifex huius Gemmae in Romana Historia percelebrem MARCUM ANTONIUM cum CLEOPATRA Aegypti Regina, iugatis capitibus, Achati egregio artificio inscalpsit; cui persimile opus, ut ferunt, exstat in ditissimo Christianissimi Galliarum Regis Thesauro. Ne quid in vestibus M. Antonii effingendis peccaret, clypeum adposuit, duobus lauri ramusculis ornatum. Praeterea & CLEOPATRAM sparsis perpulchris comis luxuriantem ex ingenio exhibuit.

Memoranda est insignis Gemma, quinque unciarum altitudinis, totidemque latitudinis, quam profert Celeberrimus P. Bernardus Montfauconius Cap. XVII.

Diarii Italici pag. 242. quam, ut ait, penes ſe habuit, pretio, & Sculpturae ratione ſingulariſſimam; in qua anaglyptico opere Achati exſcalpti ſpectantur, proprio veſtium, & capitum cultu, M. ANTONIUS laureato capite a dextris, CLEOPATRA vero á ſiniſtris, ad imam usque pectoris partem egregie caelati.

TABULA LX.

FEMINA IGNOTA.

IUre ac merito ii damnantur ac reprehenduntur Antiquarii, qui plerumque ſine iudicio, atque ex ingenio adfirmant, & quid certum ſtatuunt in rebus dubiis; quod omnino vitandum eſt: quapropter in hac ornatiſſimae FEMINAE effigie licet alii agnoſcant vel Cleopatram, vel Berenicem, ego nec agnoſco, & nihil ſtatuo. Illud adfirmo, neoterici Scalptoris eximium eſſe opus, & commendatione dignum.

TABULA LXI.

IULIUS CAESAR.

IN Gemmis antiqui operis imago C. IULII CAESARIS non ſolum exhibetur capite laureato, verum etiam cum lituo Auguratus inſigni, & cum ſtella ei ſacra ante frontem; quod & in numis eius obſerva-

vatur. Lauream perpetuo lubenter gestavit Senatus Populique decreto; stella vero ad eius apotheosim & caelestem originem declarandam pertinet; nam eo exstincto, edente Augusto in eius honorem ludos, Veneri Genitrici consecratos, per septem dies stella effulsit, qua creditum est eius animam in Veneris astrum migrasse. Artifex huius praestantis operis, quod exhibemus, quum ex antiquis monumentis IULII CAESARIS effigiem anaglyptica sculptura in Chalcedonio accurate expressisset, sola corona laurea eum ornavit. Ex ipso vultu elucet divinum eius ingenium, vigor animi, consiliorum magnitudo; suetus simul scribere, & legere, dictare & audire; magnus Historicus, Orator, Mathematicus. Magnifica eius aedificia periere; sed eius Commentaria, temporum devicta iniquitate atque iniuria, adhuc vivunt, & perennant: proinde apud Lucanum sic merito gloriatur,

----media inter praelia semper
Stellarum caelique plagis, superisque vacavi;
Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.

TABULA LXII.

LIVIA.

LIVIAM Livii Drusi filiam, Tiberii, & Drusi matrem, C. Augusti uxorem omnes norunt; eiusque vitam tam Graeci, quam Latini historici litteris consi-

consignarunt. Quamobrem de ea nihil addam, praeter quae ad hanc gemmam spectare videntur. In ea illius caput velatum, laureatumque conspicitur, quod proprium sacrificulorum erat. Compertum autem est ex Dione (l. 56. pag. 600.) Senatum caelestes honores post apotheosin Augusto, & templum dedicasse, & insuper Sacerdotem ei decrevisse, quod munus LIVIAE tributum est, quae tunc Iulia vocabatur, & Augusta, quod eam in filiam Augustus vir eius perverso ordine adoptasset. Ea deinde festum in Augusti honorem pariter instituit, quod tribus diebus in palatio celebrabat, ut idem Dio (ibid.) adfirmat. Qui hanc caelavit gemmam artifex, ad haec animum intendisse putarim, ideoque caput eius tali amictu, & ornatu composuit, qui sacrificantium peculiaris est, ut non solum ex innumeris Scriptoribus, verum ex totidem marmoribus antiquis patet: quae quum nimium pervulgata sint, hic recensere supervacaneum putamus. Vide sis tab. LV. tom 3. Musei Capitolini, in qua Adriani sacrificantis statua repraesentatur capite velato.

TABULA LXIII.

TIBERIUS CAESAR.

QUidquid adulatio iactare possit dum Principes laudantur, facile quisque intelligere potest, si Velleium Paterculum in sua Historia laudantem TIBERIUM CAESAREM audiat. (1) *Tiberius Claudius Nero*.

(1) Lib. II. Cap. XCIV.

Nero innutritus caelestium praeceptorum disciplinis, iuvenis, genere, forma, celsitudine corporis, optimis studiis, maximoque ingenio instructissimus; qui protinus quantus est, sperari potuerat, visusque praetulerit Principem: Quaestor, undevicesimum annum agens, capessere coepit Rempublicam, maximamque difficultatem annonae, ac rei frumentariae inopiam, ita Ostiae, atque in Urbe, mandato vitrici moderatus est, ut per id, quod agebat, quantus evasurus esset, eluceret. Sed quibus vitiis & turpitudinum infamia flagraverit, ex Suetonio in eius Vita satis superque exploratum est, qui haec ad eius effigiem pertinentia adnotavit (1): *Colore erat candido, capillo pone occipitium submissiore, ut cervicem etiam obtegeret, praegrandibus oculis, & qui (quod mirum esset) noctu etiam & in tenebris viderent, sed ad breve, & quum primum a somno patuissent; demum rursus hebescebant. Incedebat cervice rigida, & obstipa, adducto fere vultu, plerumque tacitus ec.* Haec omnia tum ex Scriptoribus, tum ex antiquis numis, & marmoreis protomis accurate observavit, & egregio opificio expressit huius anaglyphi operis Caelator, quem laude dignum censemus.

TABULA LXIV.

CALIGULA.

QUid ni haec protome saevissimum exprimat Imperatorem CALIGULAM nemo dubitabit, qui memoria teneat Suetonii verba cap. 50. in CALIGULAE

x ipsius

(1) Cap. 68.

ipſius Vita, qui de eius forma haec habet: *Gracilitate maxima cervicis* (fuit), *temporibus concavis*, *fronte lata*, *&* *torva*, *capillo raro*, *vultum vero natura horridum*, *&* *tetrum*. In hujus gemmae occipitio prope cervicem capilli proceriores videntur non ingeniti, ſed adſcititii, quod omnino reſpondet Senecae verbis de Conſtantia cap. 18. *Tanta illi palloris inſaniam teſtantis foeditas erat*, *tanta oculorum ſub fronte anili latentium torvitas*, *tanta capitis deſtituti*, *&* *emendicatis capillis aſperſi deformitas ec.* Hinc probe comatorum, invidentia ductus, quam maxime oſor fuit, unde *pulchros*, *&* *comatos* (ut ait idem Suetonius) *occipitio raſo deturpabat*. Hac de cauſa filium Paſtoris interfici iuſſit, *munditiis eius* (ut idem Seneca ait) *&* *cultioribus capillis offenſus* (Sen. *de Ira*, 3. *c.* 19.). Haec vultus Caligulae lineamenta, & capillorum modos quodammodo conſequi poſſumus ex hac anaglypha Achate, in qua coma ad cervicem in occipitio vergens adſcititia apparet. Ex nummis, & ex capitibus ſive marmoreis, ſive aeneis, huius Imperatoris, quae ſuperſunt, & praecipue in Muſeo Capitolino omnium praeſtantiſſima, compertum eſt, non adeo mentoſum fuiſſe, ut in hac gemma apparet.

TA-

TABULA LXV.

GERMANICUS CAESAR.

HAbemus imaginem GERMANICI CAESARIS in Sardonyche exſciſam ab EPITYNCHANO Scalptore praeſtantiſſimo, qui ea aetate vivebat, & in Caeſarum domo verſabatur; quam in lucem dedimus in Muſeo Florentino ex archetypo Stroziae Dactyliothecae (1). Noſter Gemmarius Opifex eam ſibi imitandam propoſuit; ſed eius vultum aetate paullo provectiore egregia manu expreſſit, exſcalpto Chalcedonio. Hunc Tiberius Romano imperio dignum Principem, Piſonis fraude, ſuſtulit; quum omnium votis expeteretur, ut ipſe regnaret. Egregia fuit forma, ac generoſo vultu, *viſuque & auditu iuxta venerabilis, qui quum magnitudinem & gravitatem ſummae fortunae retineret, invidiam, & arrogantiam effugerat;* ut ait Tacitus (2).

TABULA LXVI.

FEMINA IGNOTA.

FAtendum eſt, huiusmodi opus arte conſummatiſſima ab eximio Opifice anaglyphica ſculptura in Chalcedonio ſculptum eſſe. Si ſingula ſpectemus vultus lineamenta, oculorum pulchritudinem, crinium perelegantes plexus, colli & humeri concinnitatem, omnia

y

(1) Vide Vol. II. Tab. IX. num. I. & in Stoſchiano Opere Gemmar. cum Artif. nom. Tab. XXXII. pag. 42.
(2) Annal. Lib. II.

omnia peritiſſimi Artificis redolent ſtudium, ſolertiam, & ſcalpendi felicitatem. Numquam tamen quis fatebitur, eum exhibere voluiſſe Agrippinam Germanici, quae aliter in numis, & marmoribus antiquis repraeſentatur. Satius eſt vultum latere nos ignotae feminae ultro fateri, quam contra veritatem pugnare.

TABULA LXVII.

ANTONIA AUGUSTA.

OPtime reſpondet imago haec praecellenti opere e Chalcedonio exſciſa, antiquis numis, in quibus exhibetur vultus ANTONIAE AUGUSTAE, quem ex ipſis excepit diligentiſſimus Opifex. Convenit etiam cum eximia Gemma Mediceae Dactyliothecae, quam exhibuimus (1); quamvis in noſtra, aetate magis provecta ſpectetur. Equidem, ut teſtantur Hiſtorici, fuit modeſta, ſapiens, pudica, frugi, caſta, blanda; quae & dum viveret, & poſt obitum divinos honores conſecuta eſt.

TABULA LXVIII. LXIX.

CLAUDII ET MESSALINAE CAPITA.

QUI Smithianae Dactyliothecae Gemmarum Catalogum mihi exhibuit, cenſet optimo opificio in Sarda hac inſcalpta eſſe iugata capita CLAUDII CAESARIS & MESSALINAE; quae aliis expendenda relinquo.

(1) Vide Muſei Flor. Vol. I. Tab. IV. num. VI.

quo. Sequitur in altera Tabula LXIX. Feminae mihi ignotae imago; quae quum pectore partim nudo, partim amicto luxuriet, ſpecioſo titulo MESSALINAE multorum flagitiorum cupidiſſimae tribuitur; de quibus nihil mihi dicendum ſupereſt, & de impoſitis nominibus valde dubito.

TABULA LXX.

IMP. SER. SULPICIUS GALBA.

OPtimus Scalptor in hac imagine SER. SULPICII GALBAE Sardae incidenda eam ſibi, ni fallor, propoſuit quae exſtat in Florentino Muſeo (1), quae eſt eximiae magnitudinis, & operis exquiſitiſſimi. Cum ea probe concordat; niſi quod Medicea circa collum chlamyde, ſeu paludamento ornata conſpicitur; ſiquidem ob res ſtrenue in Africa, & in Germania geſtas triumphalia meruit ornamenta.

TABULA LXXI. LXXII.

M. OTHO CAESAR.

IMperatoris Caeſaris OTHONIS effigiem ita pingit Suetonius, quae huic imagini ex antiquis numis vel gemmis expreſſae probe reſpondet. *Fuiſſe traditur & modicae ſtaturae, & male pedatus, ſcambusque; munditiarum vero paene muliebrium, vulſo corpore, galericulo capiti propter rari-*

(1) Vol. I. Tab. VI. num. II. pag. 23. & 24.

varitatem capillorum adaptato & ita annexo, ut nemo digno-ſceret: quin & faciem quotidie raſitare, & pane madido line-re conſuetum; idque inſtituiſſe a prima lanugine, ne barbatus unquam eſſet. Caput nudum eſt, laurea corona minime revinctum; quemadmodum & in Gemma Medicea, & marmorea protome, atque etiam in numis occurrit.

In altera, quae ſequitur Tabula LXXII. idem Imperator affabre ſculptus eſt exſtanti opere in Chalcedonio.

TABULA LXXIII.

IMP. A. VITELLIUS.

HActenus complura monſtra, non homines, vidimus, quibus olim Romanum Imperium paruit, & vitiis obrutum eſt. En VITELLII effigies, quae probe cuſis numiſmatis reſpondet, ad quorum fidem a perito Scalptore Onychi bicolori inſcalpta cernitur. Eam ita deſcribit Suetonius in eius vita (1): *In eo enormis proceritas, facies rubida plerumque ex vinolentia; venter obeſus*.

TABULA LXXIV.

TITUS CAESAR VESPASIANUS.

AMor & deliciae generis humani fauſtis omnium adclamationibus appellatus eſt TITUS VESPASIA-

(1) Cap. 17.

SIANUS AUGUSTUS, cuius imago abſolutiſſima eſt, in Cyaneo lapide anaglypha caelatura egregie expreſſa, quae olim Cimelia Inclutae Suecorum Reginae ornavit. Egregia fuit forma, cui non minus auctoritatis quam gratiae fuit. Silentio minime praetereundum eſt elogium, quo eum ornat Suetonius in eius vita: (1) *Natura benevolentiſſimus fuit. In ceteris vero deſideriis animum hominum obſtinatiſſime tenuit, ne quem ſine ſpe dimitteret: quin & admonentibus domeſticis, quaſi plura polliceretur, quam praeſtare poſſet; non oportere, ait, quemquam a ſermone Principis triſtem diſcedere. Atque etiam recordatus quondam ſuper caenam, quod nihil cuiquam toto die praeſtitiſſet, memorabilem illam, meritoque laudatam vocem edidit*: AMICI, DIEM PERDIDI.

TABULA LXXV.
IULIA AUGUSTA.

CHalcedonio pereleganti opere, & anaglypha ſculptura caelata eſt imago IULIAE AUGUSTAE e Martia, Titi filiae, quae etiam cum praeſtantioribus numis a Vaillantio editis probe concordat. In veſtium & capillorum cultu perita Artificis manus perſpicue elucet. Carpentum ei decretum a Senatu Populoque Romano, & poſt eius obitum divinos honores, numiſmata teſtantur.

(1) Cap. 8.

TABULA LXXVI. LXXVII.

IMP. DOMITIANUS.

DOMITIANUM ita pingit Suetonius (1): *Statura fuit procera, vultu modesto, ruborisque pleno, grandibus oculis, verum acie hebetiore: praeterea pulcher ac decens maxime in iuventa -- postea calvitio quoque deformis*. In priore Gemma laurea redimitus; in altera vero sine laurea peritissimo opificio sculptus cernitur.

TABULA LXXVIII. LXXIX.

HADRIANUS AUGUSTUS.

FRequenter occurrit non solum in Gemmis, verum etiam in marmoribus sculpta HADRIANI CAESARIS imago, qui claruit non solum litteris, & armis, sed & egregiis artibus, tum picturae, tum sculpturae atque architecturae. Primus Caesarum aliquantulum prolixa cum barba occurrit, quam multis itineribus & peregrinationibus distentus nutrivit. In priore Gemma insignis operis provectiorem aetatem praefert, in altera vero elegantissima minus provectam; laurea corona & paludamento in priore tantum conspicuus occurrit.

TA-

(1) In eius Vita cap. 18.

TABULA LXXX.

SABINA AUGUSTA.

OPificii elegantia & pulchritudine eminet imago haec SABINAE AUGUSTAE, quae exhibetur adhuc vivens, matrimonio iuncta Hadriano Imperatori; nam caput Augustarum Feminarum more mitella, sive anademate ornatum non habet, sed apertum; secus vero in aliis sculpturis, quum velato capite post obitum conspicitur, ut in duabus eximiis protomis Musei Florentini Tab. XII. & XIII. Voluminis I. quibus ornamentis divinitatis insignibus, tanquam consecrata, & inter Deos recepta manifeste declaratur. Quamvis autem Scriptorum testimoniis non constet, eam post mortem in Dearum coetum relatam fuisse; tamen ex editis numismatis perspicue colligimus, a Senatu Deam Divamque declaratam, ac divinis honoribus cumulatam fuisse. Testis est aquila, quae Augustorum animas sideribus receptas monet, quae in eius numis occurrit, cum epigraphe DIVA. AVG. SABINA. CONSECRATIO. Neptis fuit Traiani, Matidiae filia, iunioris Matidiae soror, egregiis animis dotibus ornata, etsi vitiis quoque non caruerit. Oris maiestas cum quadam severitate & gravitate coniuncta probe cum eius imaginibus aere expressis convenit.

TA-

TABULA LXXXI. LXXXII. LXXXIII.

ANTINOUS HEROS.

QUemadmodum in Numismatum Auguſtorum collectionibus ANTINOUS cum Hadriano Imperatore coniungitur, quia eius comes fuit, itinerum ſocius, & maximo amore dilectus; ita etiam in Gemmarum ſyntagmate, & Dactyliothecis opulentioribus, ab eodem Caeſare non ſeiungitur hic adoleſcens, eius delicium; qui ſe pro eius ſalute devovit, & poſt mortem divinos honores toto fere orbe conſecutus eſt. Hinc *Heros* adpellatus; quod nomen non ſolum in editis numiſmatis maximae magnitudinis, quae e regiis Cimeliis Muſei Florentini evulgavimus, legitur, verum etiam in Gemmis, ut in hac noſtra, quae Tab. LXXXI. exhibetur, in qua opificio pulcherrimo pereleganter inſcalptus eſt; quod perhonorificum vocabulum diverſimode ſcriptum eſt; nimirum ΗΡΩC. ut in hac Gemma; modo ΗΡΟC. modo ΗΡΩΟC. modo ΗΡΟΟϹ. Heroum nomine eos Antiqui donabant, qui eximium aliquod beneficium mortalibus praeſtitiſſent, vel rerum geſtarum gloria ſupra mortales omnes praecelluiſſent. Verum Antinous non ſolum Heros, verum etiam *Deus* adpellatus eſt, & cum Diis thronum ei adſignatum, tributos Sacerdotes, Prophetas, dedicata templa, aras, facta ſacrificia, inſtituta in eius honorem certamina, adtributa oracula, feſta, ſtatuas, omnibus denique honoribus cultum tum numiſmata, tum ſcripta marmora tota Grecia ei conſecrata luculenter teſtantur. Idem

etiam

etiam ut supra Heroas omnes opinione divinitatis, & maiestatis honore celebraretur, coleretur que, tum Bacchi, tum Mercurii specie atque habitu effictus est; quod praesertim Smyrnenses, & Adramytteni fecerunt. Tarsenses eum tanquam novum Apollinem Pythium coluere.

Praecipua celebritate, & divinorum honorum in eum conlatione omnes Asiae regiones superavit Aegyptus, quae eum Nilo, & Geniis Socium, eiusdemque throni consortem decrevit, & consecravit; quin etiam, quum eius aquis demersus interiisset, aequali cultu, ut prona in Hadrianum adulatione praecellerent, exornarunt. Hinc singularis, atque mirabilis mihi videtur eius imago adlata in Tabula LXXXII. quae eum udis capillis, veluti Nili aquis emersum, exhibet; adiecta loto, sive trifolio Nilotico, veluti eius consecrationis symbolo; qui flos ex aquis Nili adsurgit, ut perspicue videre est in insigni omniumque maximo Lithostroti Praenestini Delubri segmento, quod in meo Museo adservatur, a me prolatum in Par. III. Inscriptionum antiquarum, quae in Etruriae Urbibus exstant: quo etiam flore ornata Deorum Aegyptiorum Isidis, Harpocratis, Anubidis, Conopi, ceterorumque capita passim in antiquis sculpturis, atque etiam in numis spectantur; de quo non pauca ex penitioribus eruditae Vetustatis adytis nuper protulit Vir Celeberrimus multorum egregiorum operum parens Iulius Carolus Schlaegerus, Philologus Helmaestadiensis, mihi amicissimus, in Commentatione de Numo Hadriani plumbeo, & Gemma Isiaca &c. Recedit, fateor, haec Antinoi effigies ab aliis eius imaginibus, quae iam ex eius signis marmoreis, numis, & gemmis depromtae innotuerunt;

a a tamen,

tamen, ut non ſine ratione ſuſpicer in hac pereximia Gemma ANTINOUM tanquam Dei Nili Genium ſculptum eſſe, ille ipſe loti flos mihi ſuadet; quod tamen iudicium ex his coniecturis depromtum, doctorum hominum calculo lubens ſubmitto.

De altera ANTINOI imagine pulcherrimo opificio expreſſa, quae in Tabula LXXXIII. producta eſt, nullus eſt ambigendi locus; nam oris ac vultus lineamenta mirifice conveniunt, ac probe reſpondent omnium inſigni atque incomparabili marmoreae eius Protomae, quae Eruditorum omnium ſtupore & admiratione commendatur, atque inter rariora regii Florentini Cimeliarchii cenſetur. Praeter chlamydem, qua tum Dii, tum Heroes decorantur, in hac Gemma elegantiſſima haſtam tenet, quae inſigne eſt divinitatis; & notum eſt, pro ipſis Diis haſtas cultas, unguentisque perfuſas, maximo in honore apud Antiquos fuiſſe: de quo cultu alibi diſſeruimus.

Quum perrara ſint, & maximi pretii numismata, quae ANTINOUM Hadriani Caeſaris delicium praeferunt; ab Aſiae Civitatibus percuſſa, quae eum immaturo inopinatoque fato functum veluti Heroam divinis honoribus adfecerunt; nil mirum ſi Scalptores, qui floruerunt, & adhuc florent, in eius imagine exhibenda ſummis ingenii & artis viribus deſudarint. Nuper Felix Bernabeus Florentinus, egregius Scalptor, in parva Gemma eiusdem ANTINOI imagine pectore tenus ſculpta, totam in ea venuſtatem admirandumque opificium incluſit, quo ſummis laudibus celebratur rariſſima ac perinſignis marmorea protome ANTINOI, quam Roma Florentiam transvehendam iuſſit Sereniſſimus Cardinalis Leopoldus Medices, qui morae impatiens ad quar-

tum

tum uſque extra Romanam portam lapidem, aurato curru ſex equis vecto, obviam proceſſit, apertaque capſa diu eam contemplatus eſt, & in curru ſuo ad regium Muſeum ſuum perducendam, atque in eo tanquam artis miraculum ſtatuendam praecepit. Si mihi opes eſſent, id unum curarem, ut praeſtantes Caelatores Gemmarii vel opere anaglypho vel diaglypho in lectiſſimis ac pulcherrimis Gemmis tum Caeſarum, Auguſtarumque, tum etiam Heroum & inluſtrium Virorum imagines vel ex protomis, vel ex Statuis omnium probatiſſimis praeſtantium Graecorum mihi referrent tum imitatione, tum elegantia conſummatiſſimas.

Tres heic habemus ANTINOI imagines, quas mihi ignoti Artifices eleganti opere Gemmis inſculpſerunt.

TABULA LXXXIV. LXXXV.

ANTONIUS PIUS ET FAUSTINA.

SPecie ANTONINI PII & FAUSTINAE, potius coniugum nobis incognitorum par ſculptum exſtanti opere Chalcedonio mihi videtur. Opus ipſum & ſpectatu, & multa commendatione profecto dignum adparet; vultusque eximium decus & dignitatem praeſeferunt.

In altera quae ſequitur Tabula LXXXV. miro praecellentique opificio Matrona ſculpta ſpectatur, forma conſpicua, neque erit abſurdum coniicere, in ea quid regium & nobile elucere; & ſi oris lineamenta, capillorum, & veſtium cultus accurate obſerventur, ad vivum expreſſam Principem feminam dicemus, non vero aliquam ex Auguſtis mulieribus, quibus haec ornamenta non conveniunt.

TABU-

TABULA LXXXVI.

M. AURELIUS CAESAR.

BEllo insignis, litteris clarus, & eloquentia conspicuus fuit M. AURELIUS, cuius imago eximio opere Helitropio inscalpta heic cernitur. Videtur tamen vultu gracili, & ficciore, promissaque & convoluta barba, quid praeferre, quod ab eius marmoreo vultu, & imaginibus in numis expressis non parum recedit; tamen probabile est, Scalptorem eum sibi proposuisse, qualis fuit aetate in senium vergente.

TABULA LXXXVII. LXXXVIII.

FAUSTINA IUNIOR.

PRimum occurrit FAUSTINAE iunioris imago egregio exquisitoque artificio Sardae inscalpta, quae cum antiquis imaginibus probe concordat. Abhorret vero ab eius icone altera Gemma, quae imaginem non eiusdem Augustae feminae, sed effigiem alicuius mulieris aetatis nobis proximae egregia arte exprimit, quam aliis indicandam relinquo.

TABULA LXXXIX.

L. AELIUS VERUS CAESAR.

ROmani orbis imperio dignus Hadriano Imperatori visus est L. AELIUS VERUS, antea L. Ceionius Commodus adpellatus, quem in Aeliam familiam

liam adſcitum adoptavit, ſibique propter maiorum ſuorum gloriam, eiusque praeclara ſtudia ac merita, ſucceſſorem delegit. Verum nondum peracto anno poſt adoptionem, quod valetudine laboraret, celeri fato occubuit. Ex antiquis exemplis, & facile ex ectypo Mediceae Gemmae, quam in lucem protuli (1), ab optimo Artifice haec Gemma inſcalpta eſt.

TABULA XC.

M. AUR. COMMODUS.

PUtant aliqui in hac Gemma, nimirum Iaſpide rubro, inſcalptum caput COMMODI Imperatoris; ſed provectiorem aetatem tam perſpicue oſtendit (ni tamen in delineanda Pictor erraverit), ut de ea non parum dubitem. Siquidem COMMODUS quatuor menſibus ſupra triceſimum aetatis annum ab athleta, a quo exercebatur, ſtrangulatus interiit. Pulchram & virilem faciem praetulit, capillos flavos, & criſpos, quos ſemper fucavit, & auri ramentis ſplendentes fecit, aduſta ſibi coma & barba, tonſoris timore. Lemniſcis pendentibus laureatum habet caput. In numis occurrit Herculis ſpecie, capite operto leoninis exuviis & rictu, cum epigraphe; HERCVLI COMMODIANO (2).

(1) Muſei Flor. Vol. I. Tab. XIII. num. I. quam vide.
(2) Vide Vaillantii Numiſmata praeſtantiora.

TABULA XCI.

CRISPINA AUGUSTA.

TRibuitur haec imago, quam praefert Sarda bicolor, CRISPINAE AUGUSTAE, quae in ea sculpta exstanti opere creditur. Id vero non tam facile adfirmari potest; nam vultus integer est, quod si esset obliquus, cum numis conferri posset.

TABULA XCII. XCIII.

DIDIUS IULIANUS IMP.

ELegantissima eximii Scalptoris manu anaglypha sculptura Chalcedonio effictus cernitur DIDIUS IULIANUS AUGUSTUS, capite laureato, militaribus armis, & paludamento insignis. In numis aetate provectior adparet; vixit autem annis sex supra quinquaginta; imperavitque duobus circiter mensibus; ita vero expressus cernitur in sequenti Tabula, Sardae perita manu inscalptus, in qua squamata lorica amictus spectatur.

TABULA XCIV.

SEPTIMII SEVERI AUG. FAMILIA.

MInimo in lapillo inscalpta spectanda sunt quatuor capita invicem iugata SEPTIMII SEVERI & IULIAE AUGUSTAE eius coniugis laevorsum; dextrorsum vero filiorum eius ANTONINI CARACALLAE & GETAE

eius

eius fratris. Peritiſſimi Opificis cum elegantia certat labor, qui minimo in ſpatio tam belle eorum imagines exhibuit.

TABULA XCV.

IMP. M. AURELIUS BASSIANUS ANTONINUS.

SAevitia & crudelitate Imperatores omnes ſuperavit ANTONINUS cognomento CARACALLA, cuius imago truculenta, horrida feritate plena, ſpectanda exhibetur, Chalcedonio egregio opere exſcalpta. Novum ornamentum adiecit mihi ignotum ingenioſus Scalptor, circa pendentis chlamydis oram.

TABULA XCVI.

P. SEPTIMIUS GETA CAESAR.

GETAM omnibus gratum, fratrem ſuum, in ſinu matris occidit immaniſſimus Antoninus Caracalla, nomenque eius ex antiquis marmoribus eradendum, atque imagines evertendas praecepit. Sola numiſmata, protomae quoque marmoreae omnium tamen rariſſimae, & gemmae antiqui operis eius effigiem blanda humanitate nitentem nobis ſervarunt. In hoc Chalcedonio anaglyphica ſculptura ab optimo Artifice ita exhibetur, quaſi Herculem referat, vel Bacchum, eius tutelares Deos; quos ſculptos cernimus in eius numo inter rariores adſcribendo, cum epigraghe: DII PATRII.

TA-

TABULA XCVII.

ELAGABALUS AUG. cum IULIA SOAEMIA.

NUlla in lapillis pretiosis insculpta imago occurrit, quae sive luxus, sive lucri causa, vel imperitorum quorumdam hominum dexteritate, nomen, & plerumque speciosum, ac celebre, non acceperit. Chalcedonio exscalpta a nonnullis creduntur heic capita M. Aurelii Antonini ELAGABALI, & matris eius IULIAE SOAEMIAE, quae cum eo Senatum ingressa, Consulum subsellia occupavit. Verum quid sibi vult arcus pone ELAGABALI imaginem? Nescio quibus de causis ei tribui possit; ni dicamus, Scalptorem ex ingenio voluisse eum Apollinis, qui idem ac Sol est, matrem vero Dianae, seu Lunae specie designare; quum sciret eum Solis simulacrum, e Syria advectum, Romae in templo collocasse, seque eius sacerdotem fecisse; quapropter in numis *Sacerdos Dei Solis Elagabali* nuncupatur; & in eo perraro numo, in quo ipse togatus ad aram ignitam sacrificat, inscribitur: INVICTVS SACERDOS AVG. Haec utcumque se habeant, spectanda est Gemmarii Opificis peritia, qui huiusmodi imagines tam concinne & eleganter expressit; quamquam Historicae veritatis parum studiosus fuerit.

TA-

TABULA XCVIII.

PAULINA AUGUSTA.

SI haec imago viridi pretioſo lapillo exſtanti opere pereleganti exſcalpta, cum editis praeſtantioribus numis conferatur, minime haeſitabimus, putantes referre PAULINAM AUGUSTAM, Maximini Imperatoris uxorem, quam fato functam divinis honoribus conſecravit; quapropter capite velato, Dearum more, exhibetur. Probe cum numis concordat, e quibus peraccurate excepta eſt.

TABULA XCIX.

IOANNES BALEONIUS.

QUamvis ob percelebre nomen eximii Scalptoris Io. a Castro Bononiensi multum pretii, dignitatis, raritatisque tribuant periti veterum elegantiarum aeſtimatores huic & ſequenti operi, quorum auctor fuit ea de re multis laudibus a Vaſario commendatus; tamen ſi ipſae Gemmae ſpectentur, antiquorum operum gloriam ac praeſtantiam fatendum eſt non ſolum referre, verum etiam aequare. Quantum decoris, gravitatis dignitatisque praeferat haec incluti BALEONII imago eminenti ſculptura e Chalcedonio exſciſa, nemo eſt aequus iudex atque huiusmodi raritatum peritus, qui bene non videat. De eius geſtis, quae ex Hiſtoricis monumentis explorata ſunt, nihil dico. Vides quanta in vultu, oculis, fronte, toto capite, pectore,

& veſtibus fulgeat peritiſſimi Opificis ſedulitas, labor, ſtudium, diligentia; ut quaſi voce & ſpiritu praeditam cenſeas mutam imaginem, qua nil pulchrius, nil elegantius, atque ad oris ſimilitudinem & veritatem propius nihil effingi potuit. Pro ſumma laude ſolum Ioannis nomen indicaſſe ſufficiat.

TABULA C.

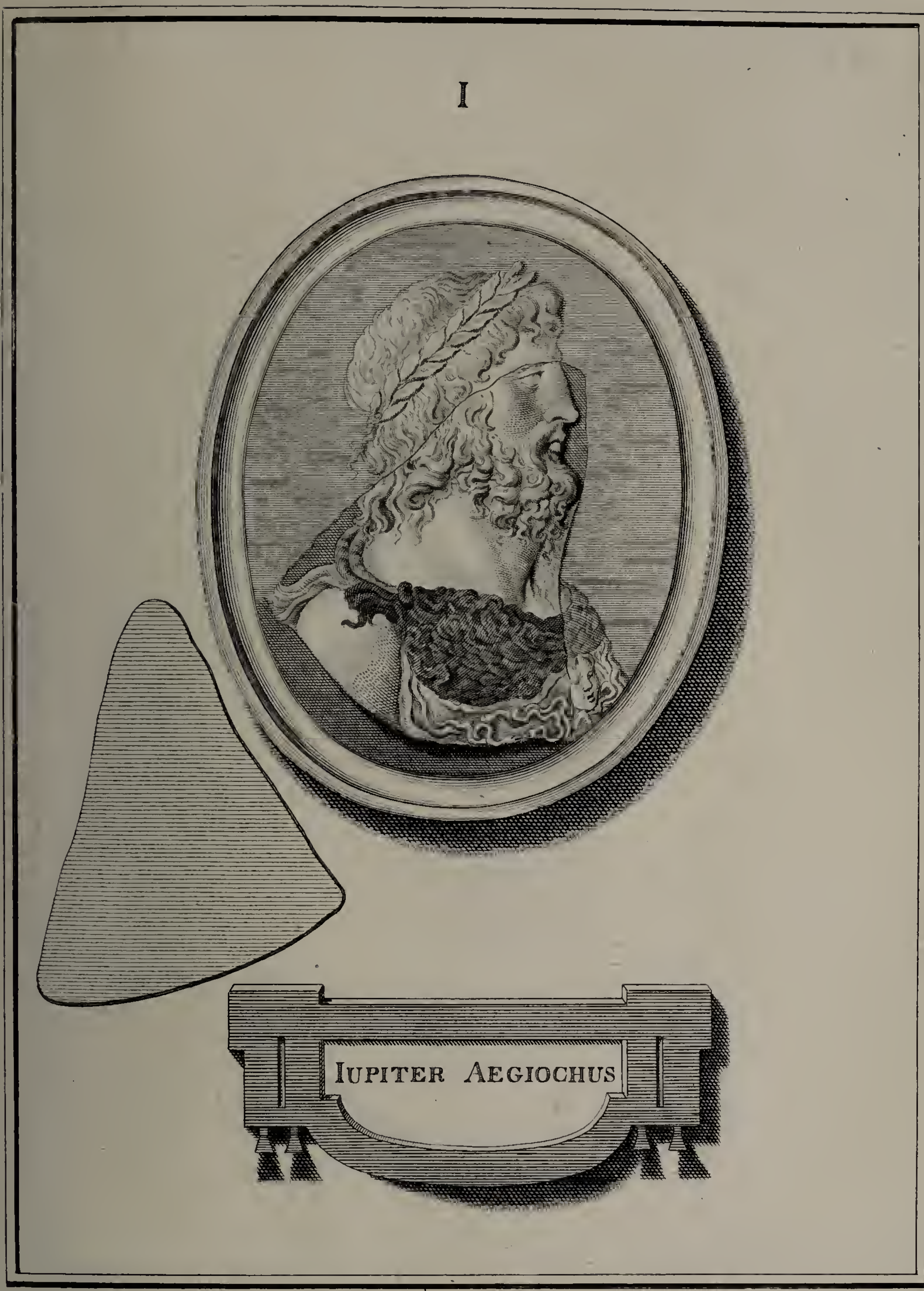
MARGARITA PRINCEPS FARNESIA.

SEd quibus laudibus nunc celebranda erit eiusdem praeſtantiſſimi Caelatoris virtus ac praeſtantia, qui inter Scalptores, veluti alter divinus Bonarrotius inter Statuarios, inſignis cenſendus eſt, dum opere laborioſiore, plenoque maximis difficultatibus, anaglyptica caelatura Chalcedonio quaſi viventem & loquentem exhibuit MARGARITAM FARNESIAM, Principem eximiis animi ac corporis dotibus praeclariſſimam? Hanc Caeſar Carolus V. eius parens connubio iunxit Neapoli cum Alexandro Medice, quem ad Florentinae Reipublicae regimen evexit. Mox vero, Alexandro e vivis erepto, cum Octavio Farneſio matrimonio copulavit; quae ſecum e Mediceo Theſauro quidquid pretioſum, praeſertim ex lapillis & gemmis erat, in eam domum transvexit. In regendis in Belgio populis, eius prudentiam, humanitatem, pietatemque ſingularem commendat V. C. Muratorius (1).

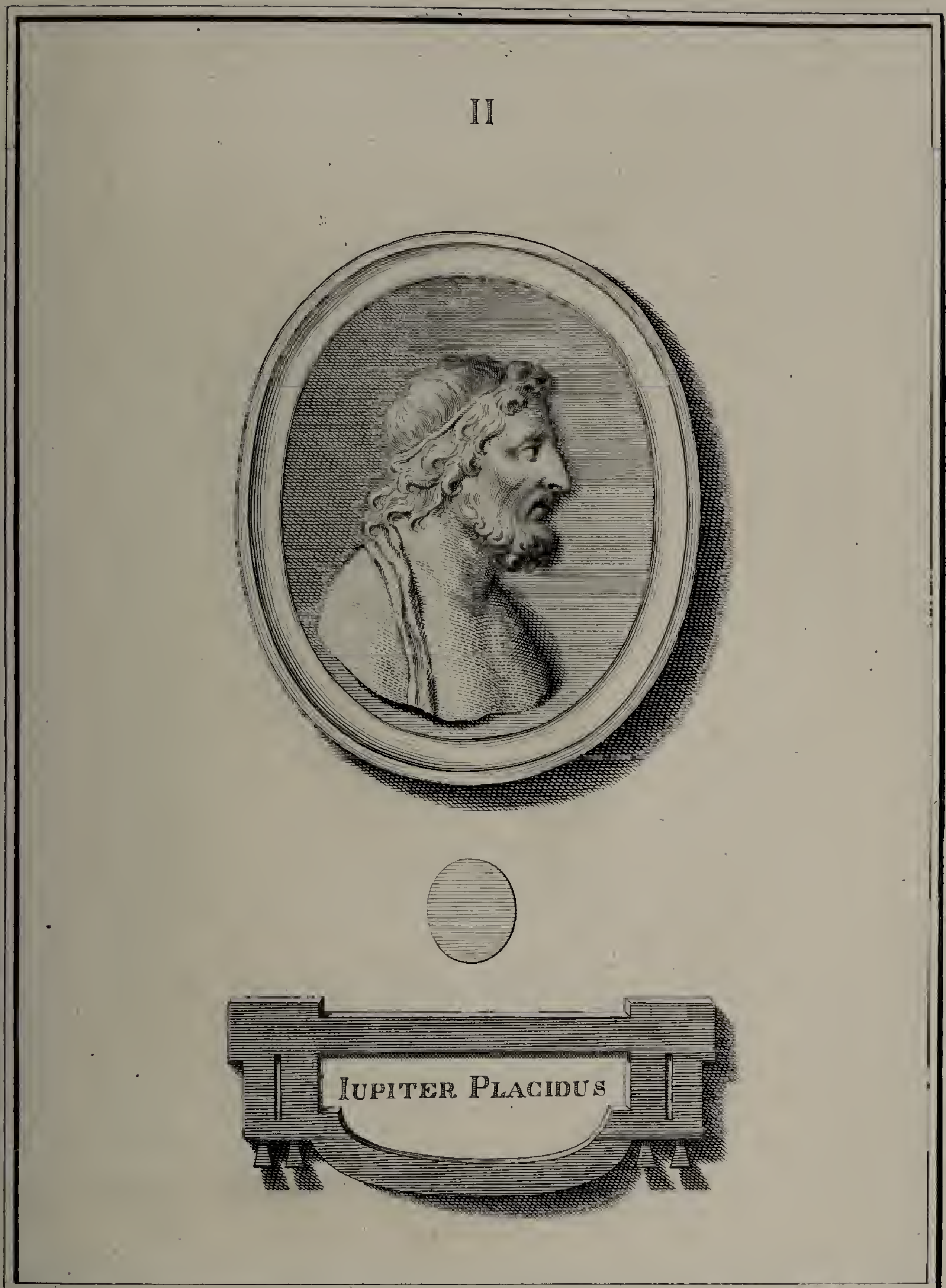
In hac

(1) Annal. Ital. Tom. X. pag. 440.

In hac igitur admirandi operis Gemma eam vides in ipſo iuventae flore egregia forma radiantem ; omnibus formoſi vultus lineamentis diligenti opificio ita exſcalptis, ut paene loquentem ac ſpirantem dicas. Capilli pluribus perelegantibus nexibus caput ambiunt & coronant; quibus nil pulchrius, nil emendatius effingi potuit. Circa collum veſtes, Hiſpanico cultu, itemque circa pectus, & brachia, circumeuntibus unionibus faberrime inſculptae, laudatiſſimae Principis aequant decus, & maieſtatem. Plus opificii, ſtudii, aerumnarumque video in ſolo capite huius eximiae feminae, quam in pluribus iam editis ex his Cimeliis, quas propoſuimus, Gemmis.

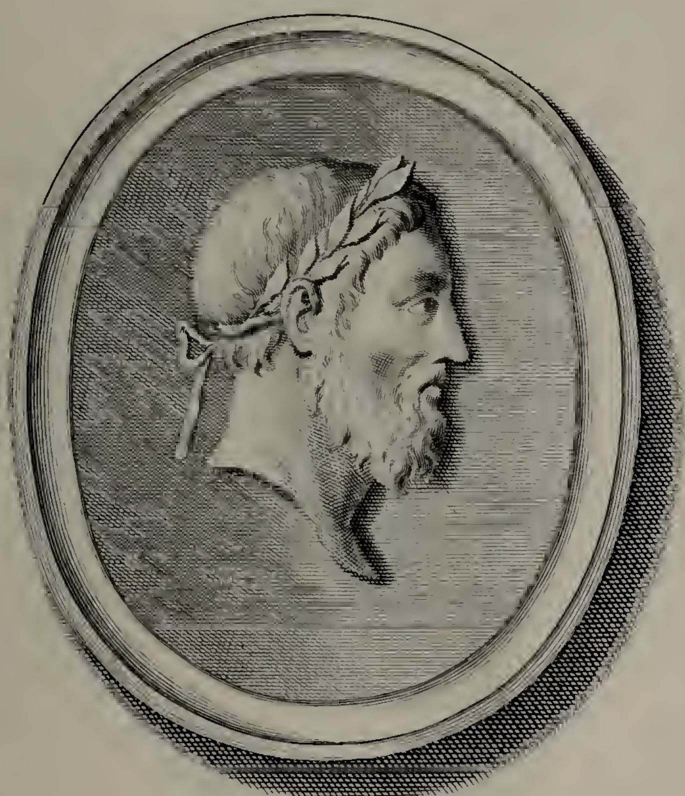

Z. B. Bruſtolon inc.

Z. Batta Brustolon inc.

III

IUPITER TRIUMPHALIS

Z. Batta Brustolon inc.

IV

V

FEMINA
ad Aram Ignitam

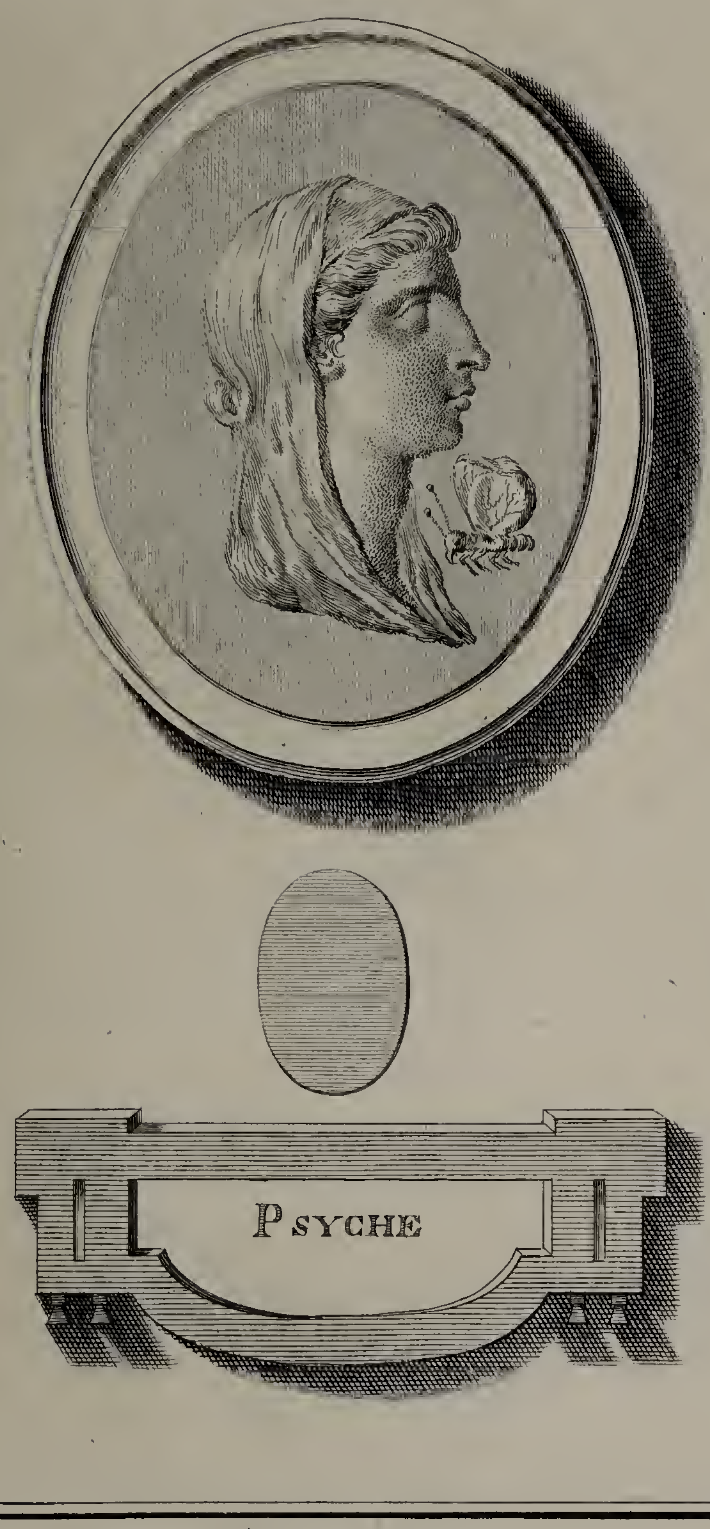
VI

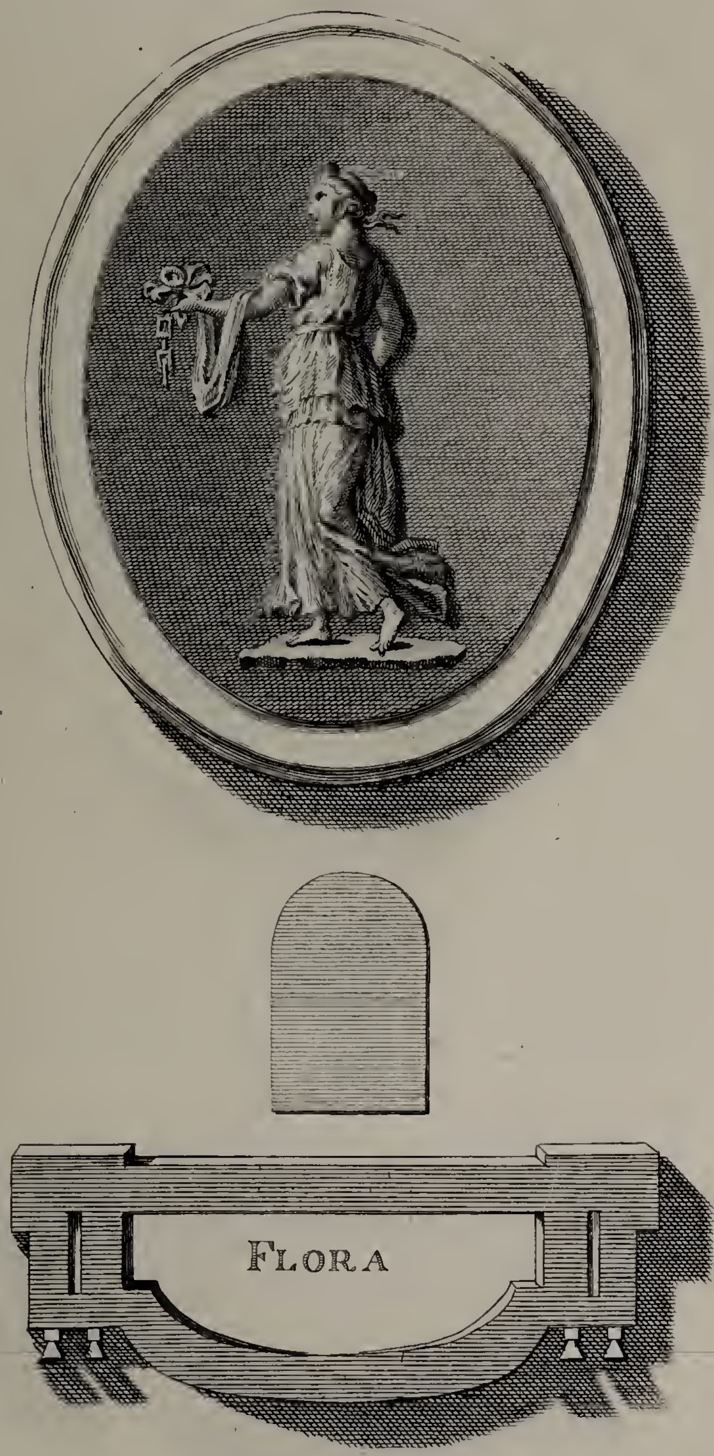
CUPIDO

Concha per Mare vectus

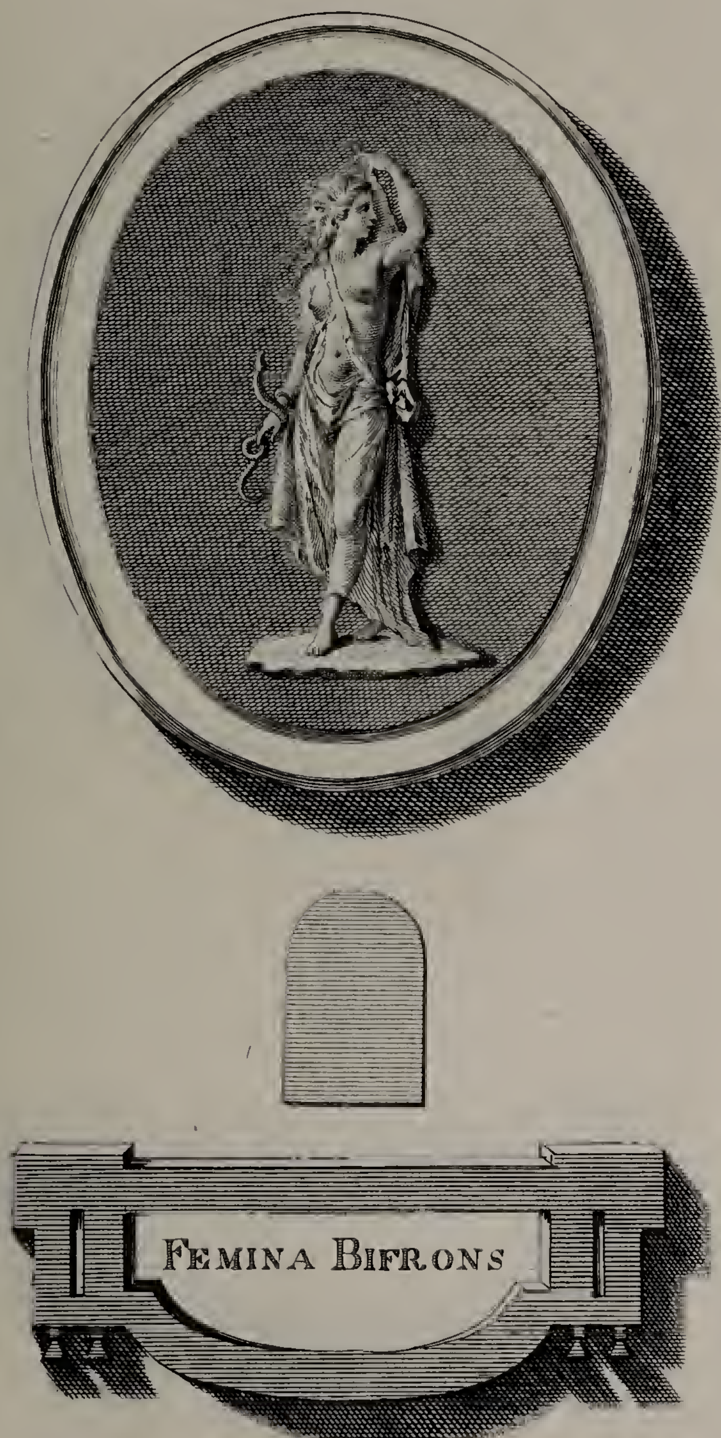
VII

VIII

IX

X

XI

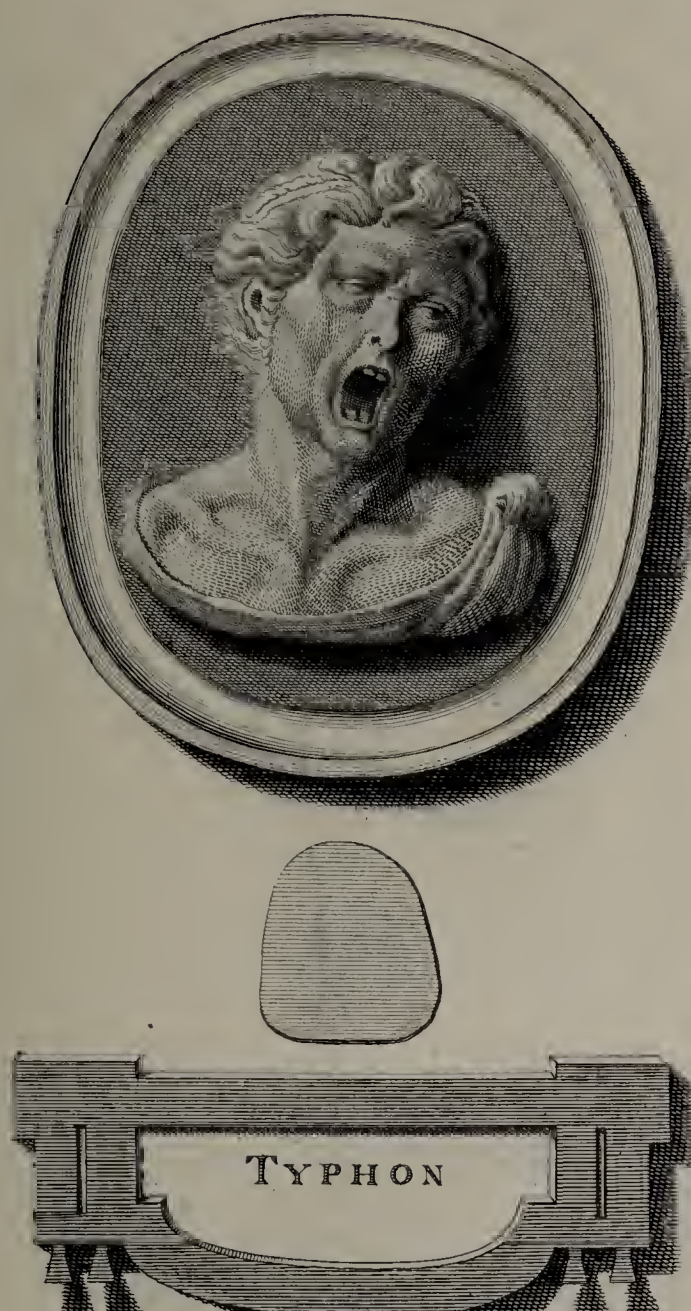

TERMINALIA

XII

XIII

Z. B. Brustolon inc.

XIV

VIR FUGIENS
a Vinculis Ereptus

Z. B. Brustolon inc.

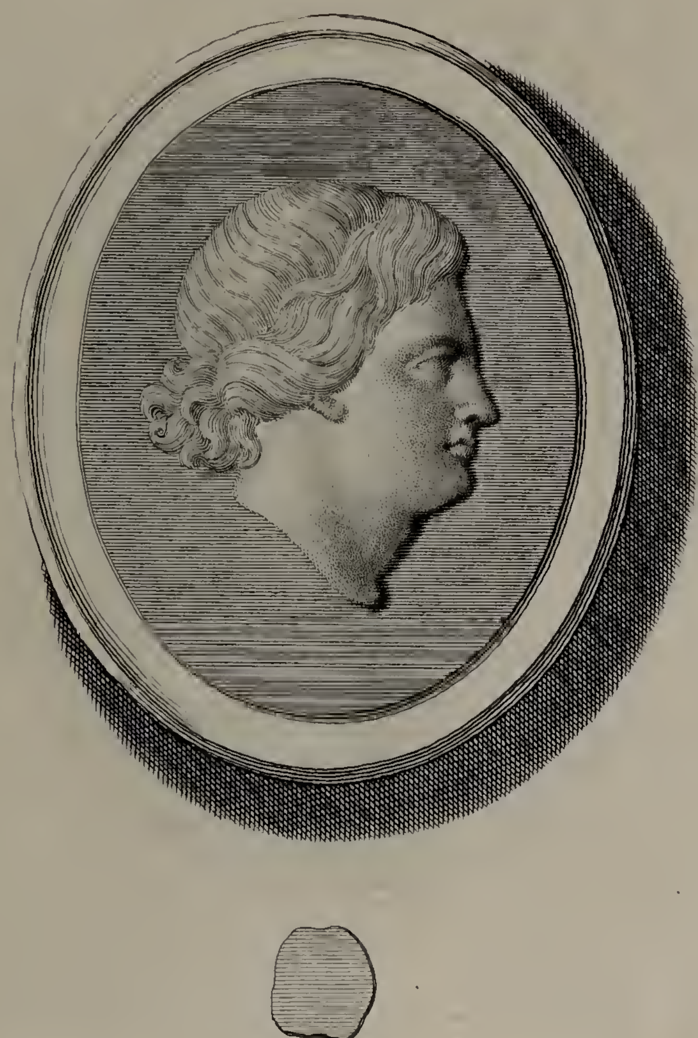
XV

FAUNUS

Z.B. Brustolon sculp.

XVI

MUSAE CAPUT

XVII

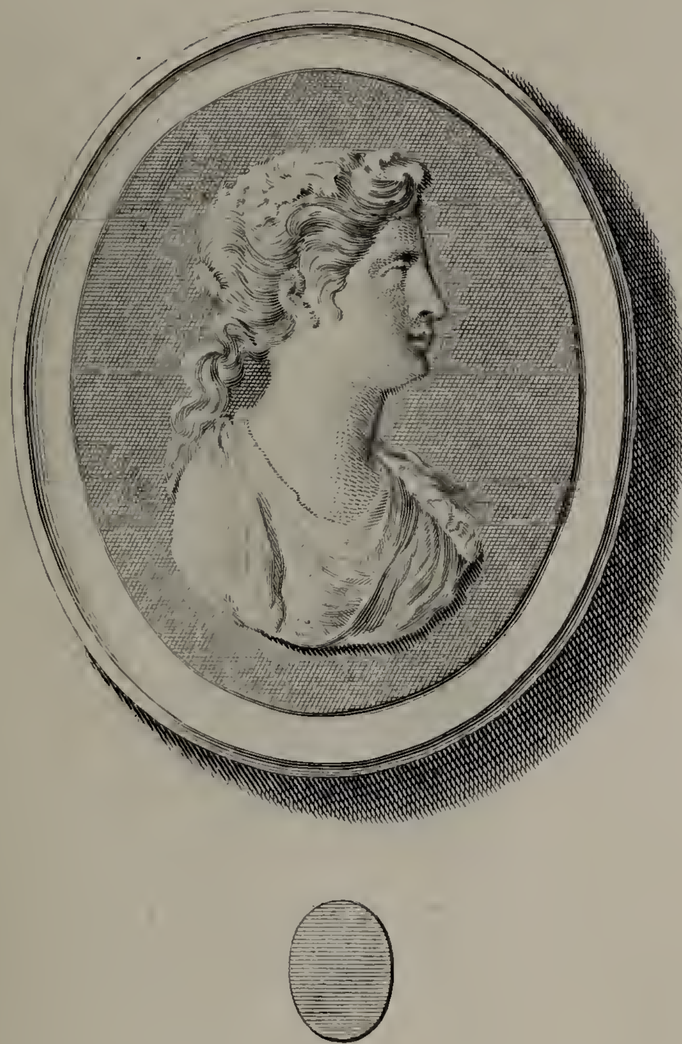

G. Batta Brustolon inc.

XVIII

XIX

BACCHA

G. Batta Brustolon inc.

XXI

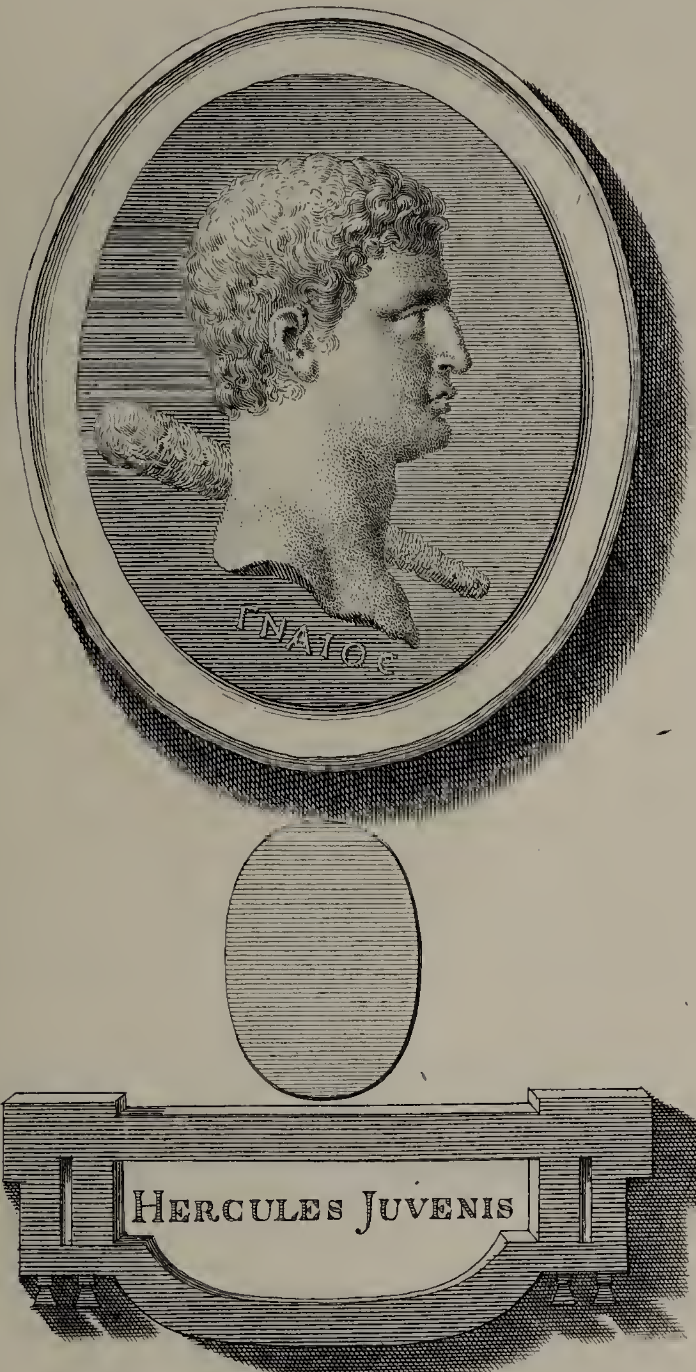

XXII

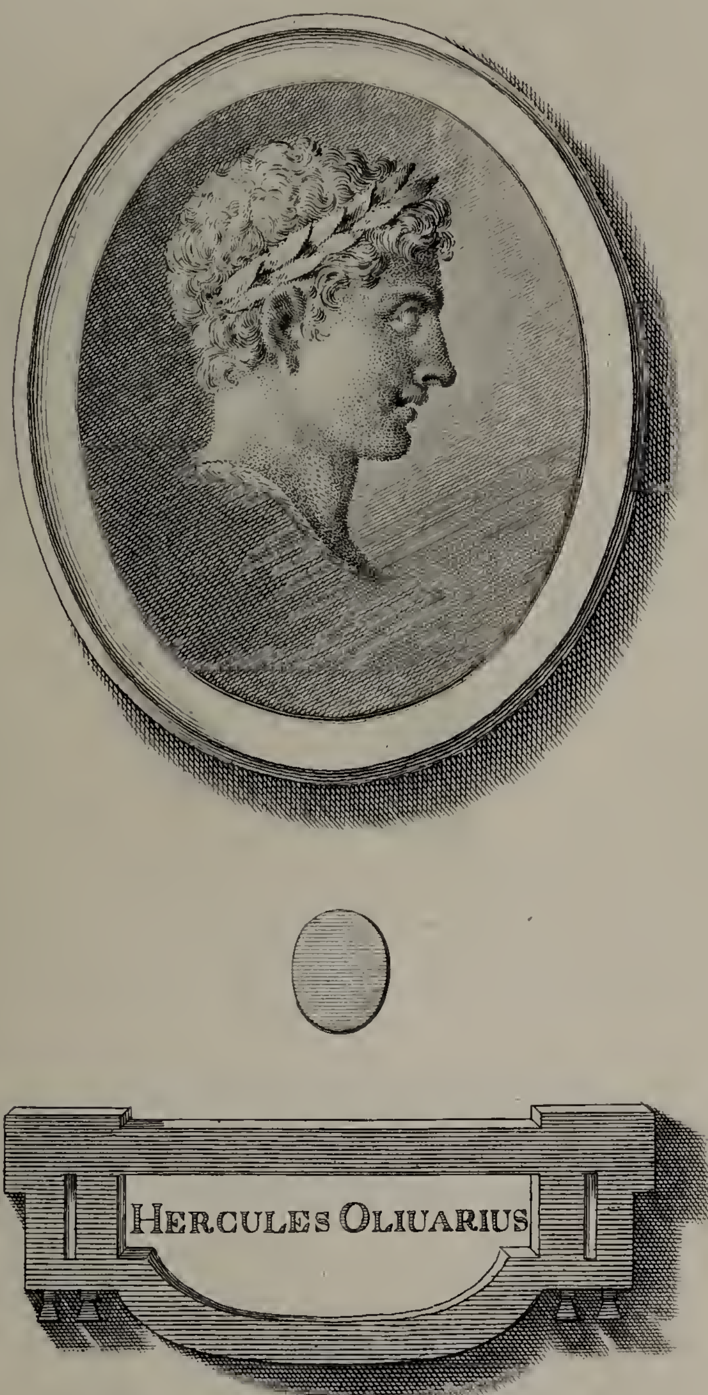
MEDUSAE CAPUT

XXIII

HERCULES JUVENIS

XXIV

XXV

HERCULES
Infernorum Monstrorum
domitor

XXVI

HERCULES AQUILEGUS

XXVII

XXVIII

XXIX

HERCULES EBRIUS

XXX

Z.B. Brustolon Scul.

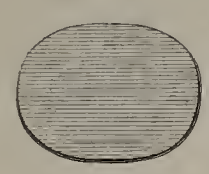
XXXI

LEO MITHRIACUS

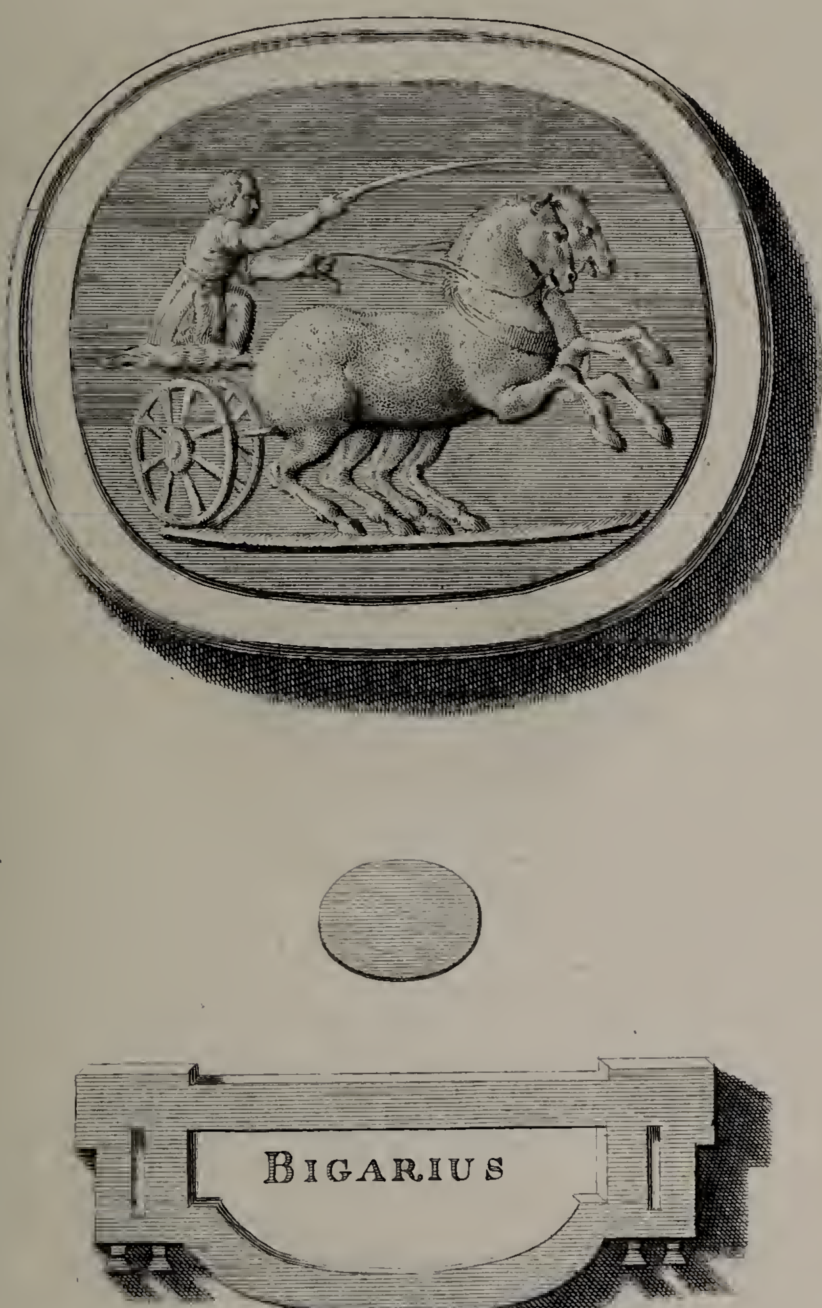
XXXII

AGRICOLAE
Frugum Satores

XXXIII

G. Batta Brustolon inc.

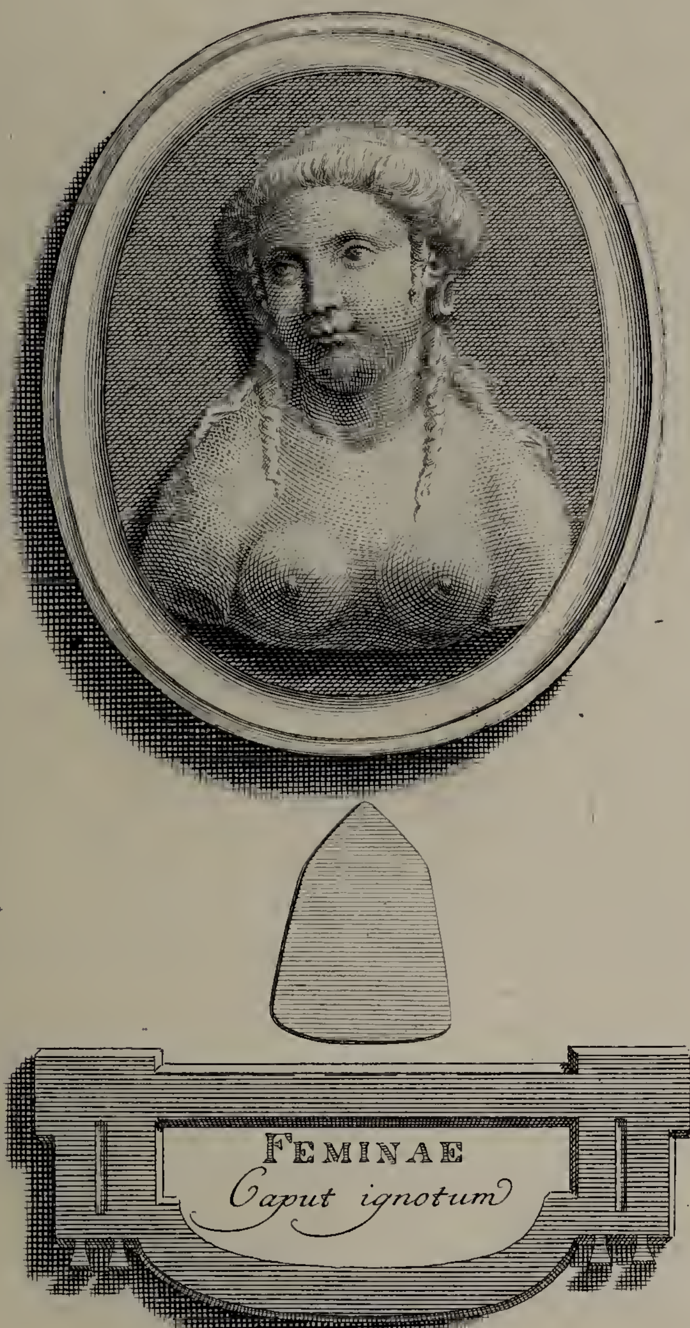
XXXV

FEMINAE
Caput ignotum

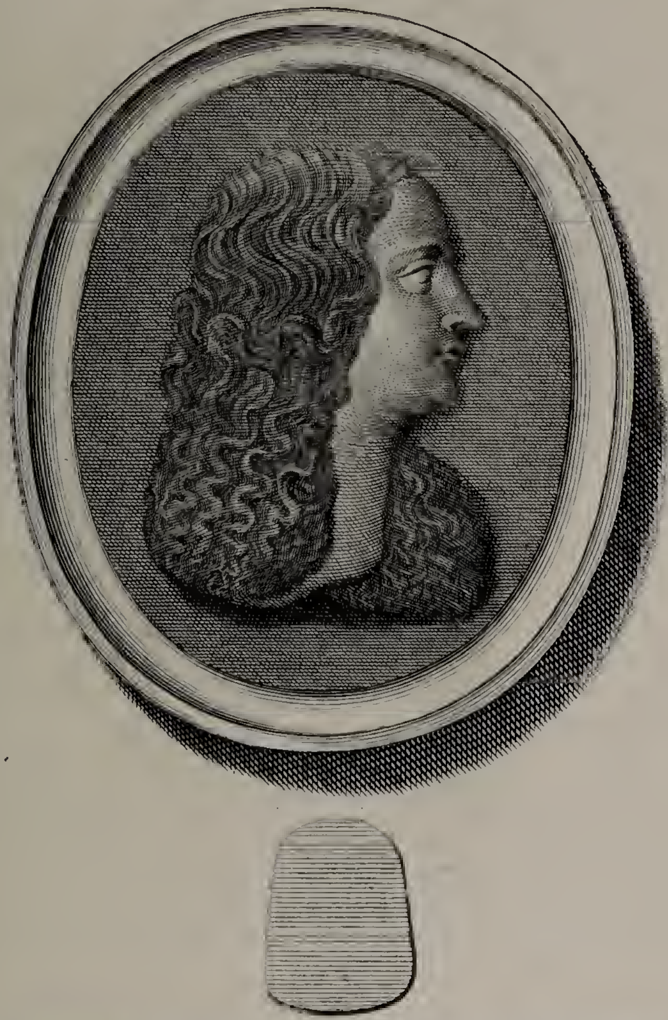
G. Batta Brustolon inc.

XXXVI

G. Batta Brustolon inc.

XXXVII

FEMINAE
Caput ignotum

Z. Batta Brustolon inci

XXXVIII

FEMINAE
Caput ignotum

XXXIX

FEMINAE
Caput ignotum

XL

FEMINAE
Caput ignotum

XLI

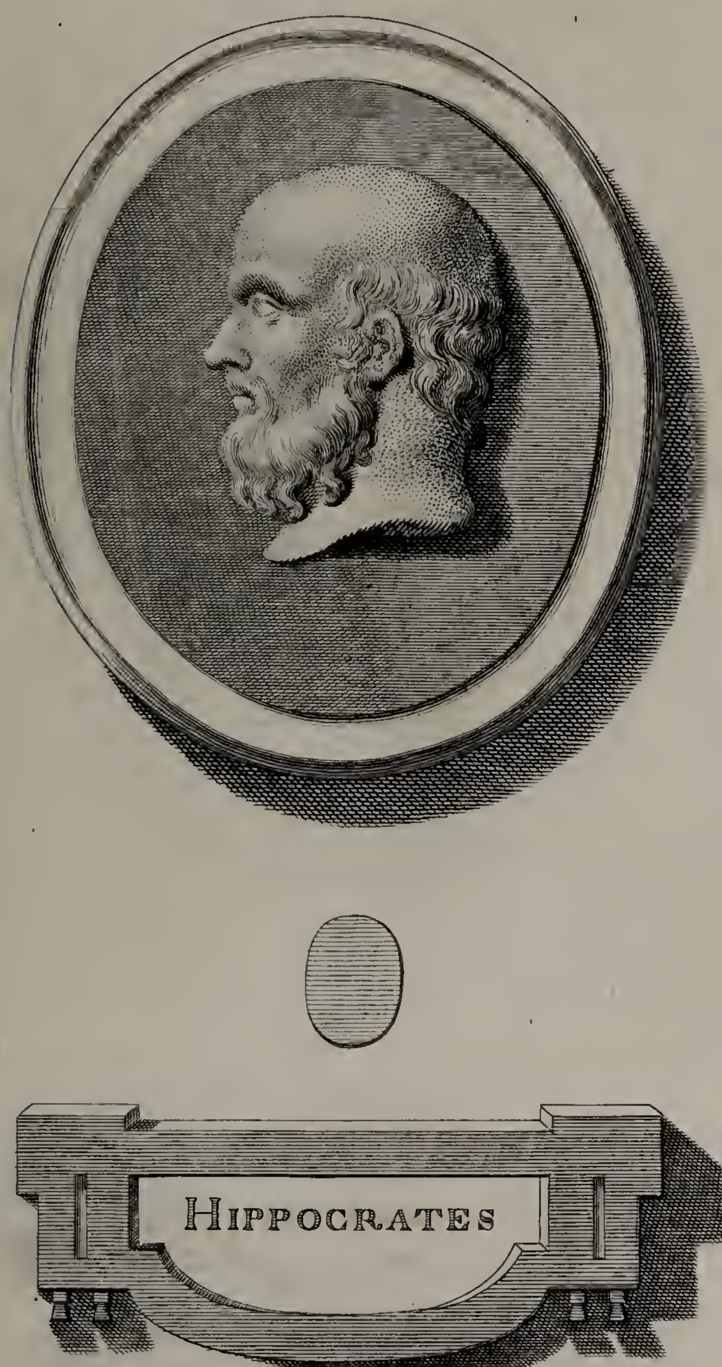
G. B. Brustolon inc.

XLII

G. B. Brustolon inc.

XLIII

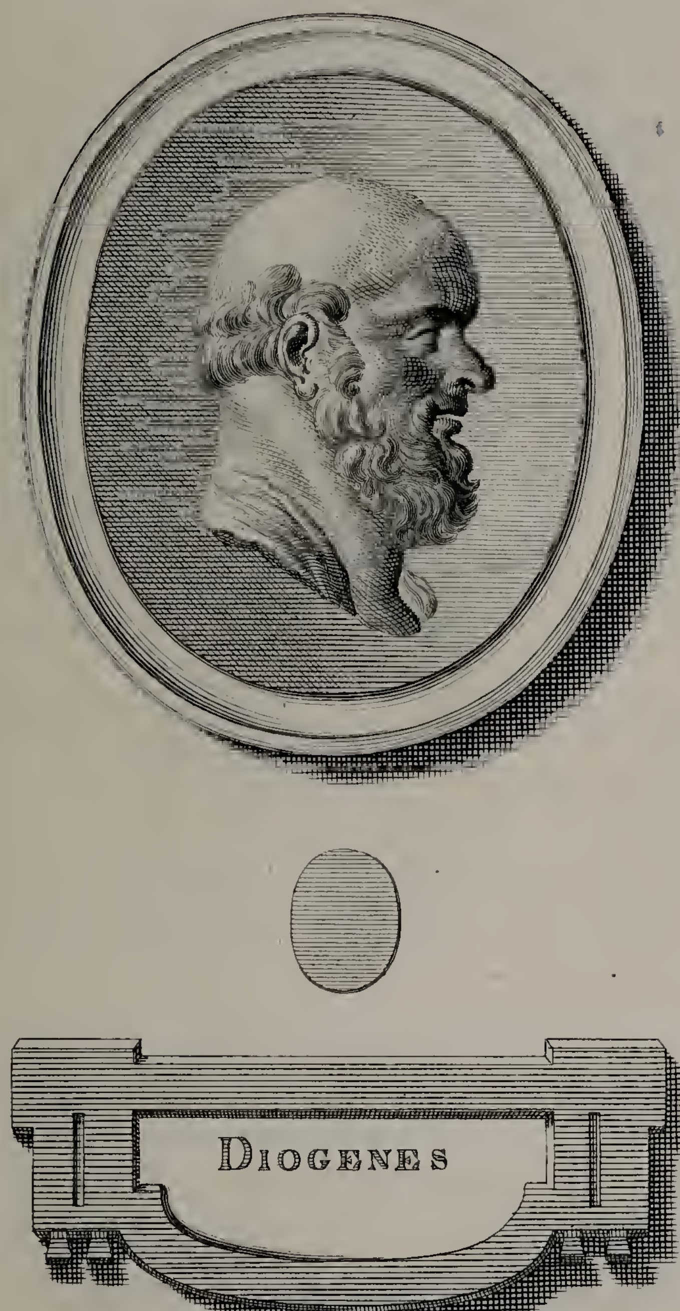

XLIV

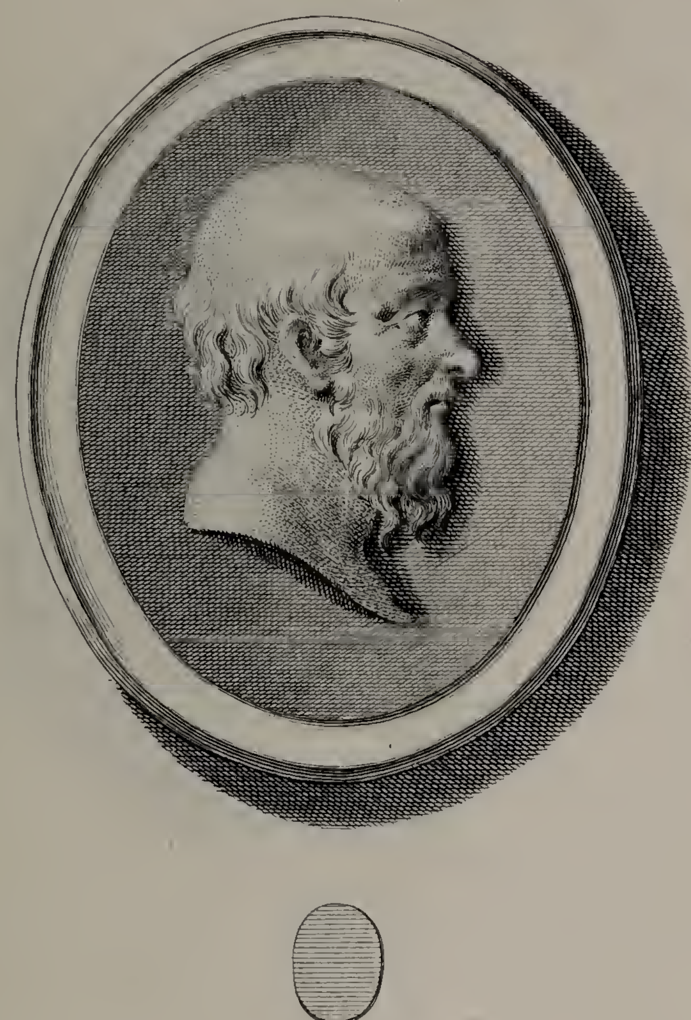
G. Brustolon inc.

XLV

G. B. Brustolon inc.

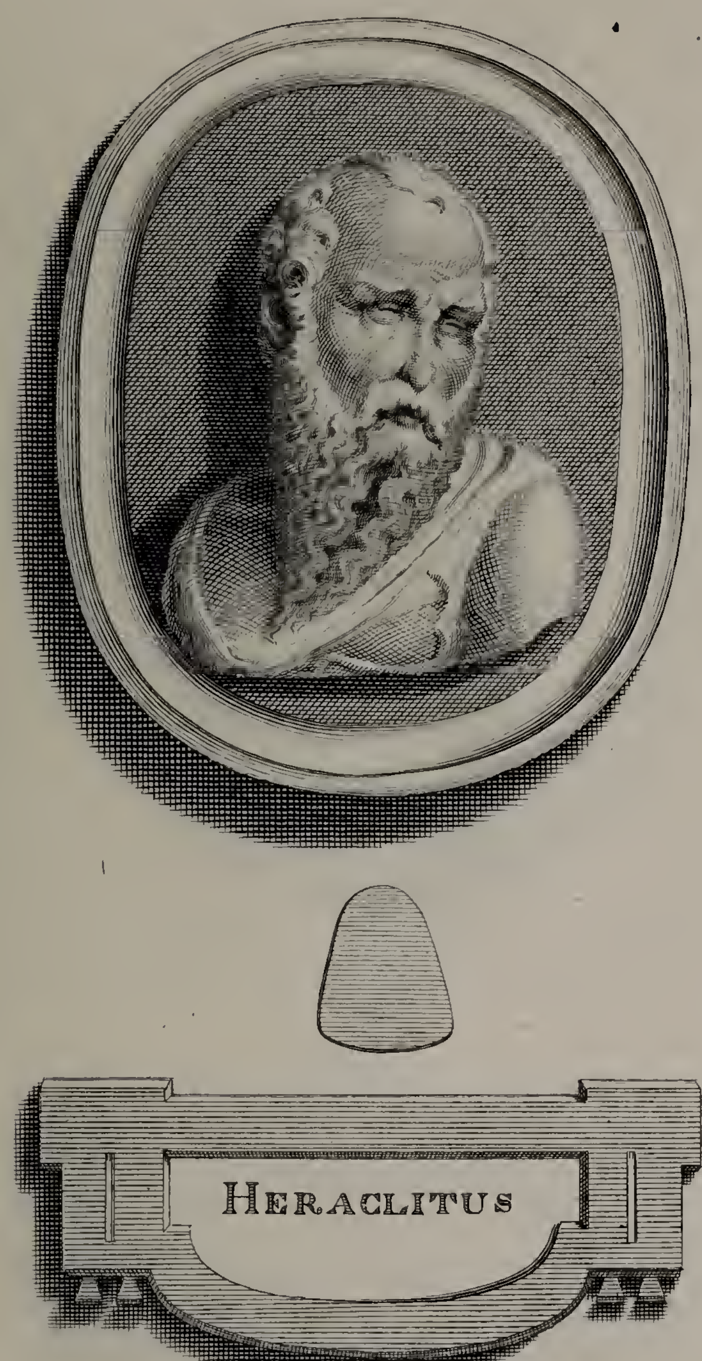
XLVI

SOCRATES

XLVII

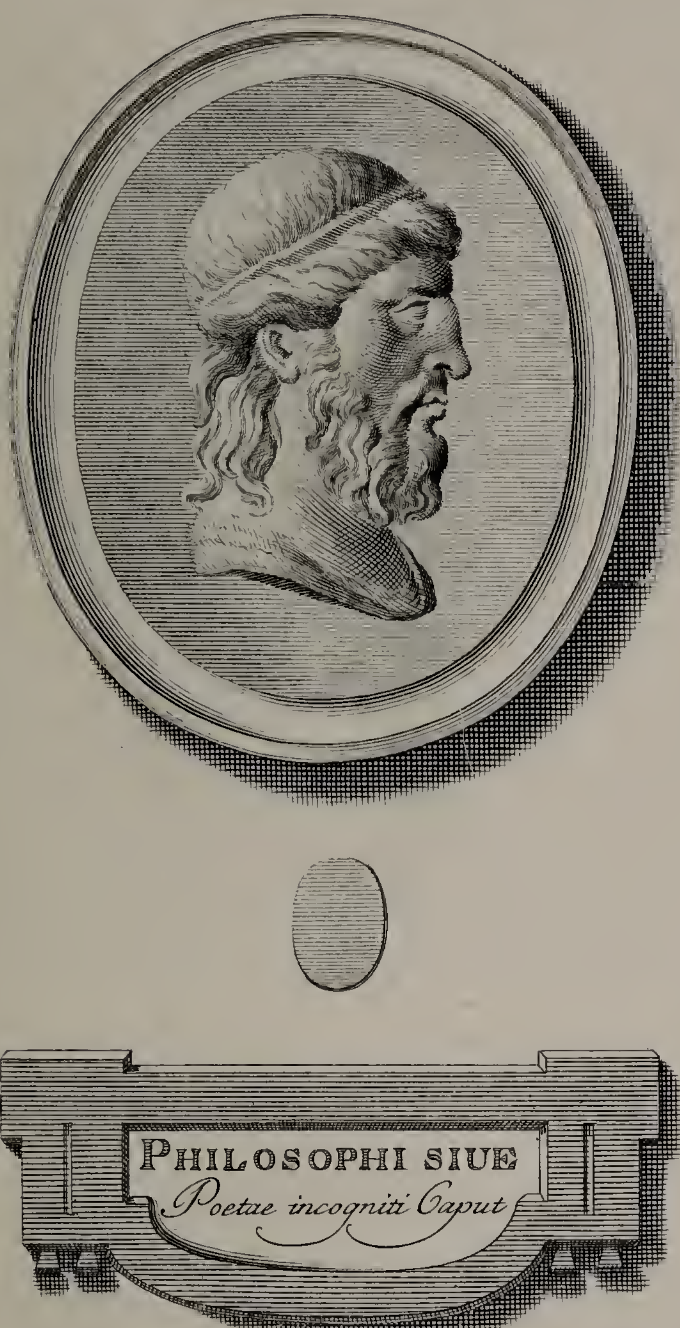
G. Brustolon inc.

XLVIII

G. B. Bruſtolon inc.

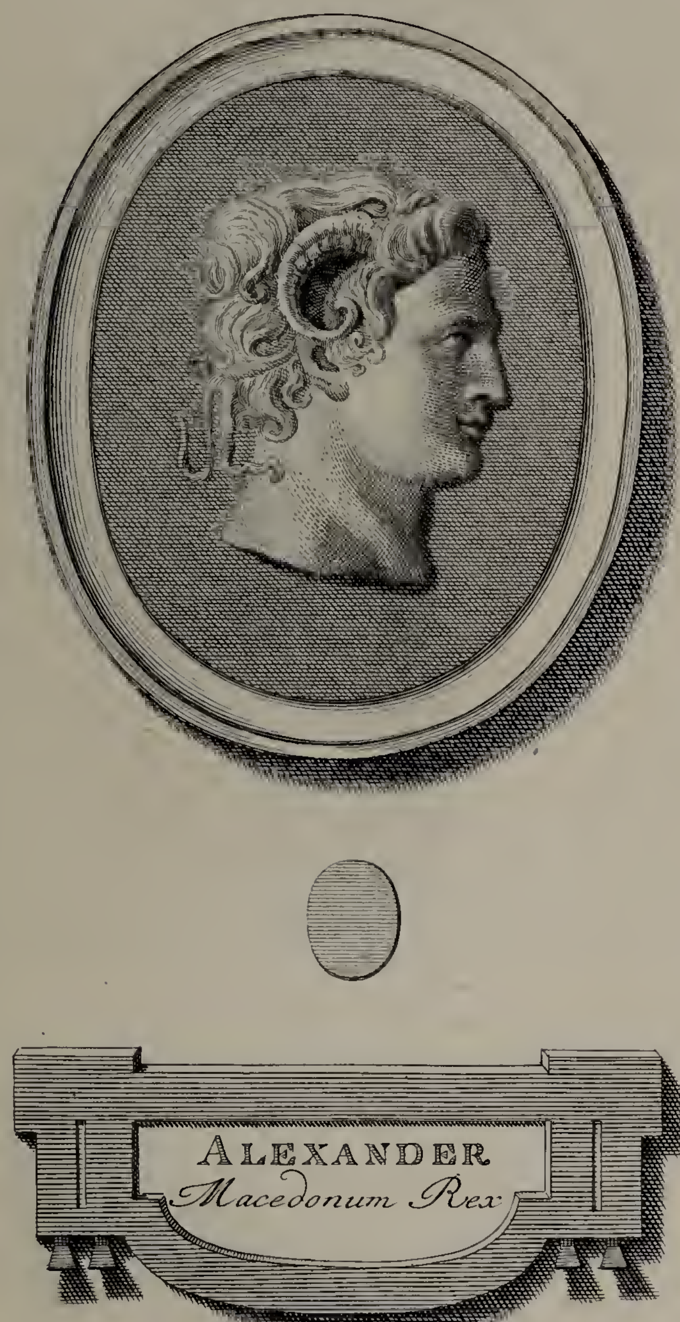
XLIX

PHILOSOPHI SIUE
Poetae incogniti Caput

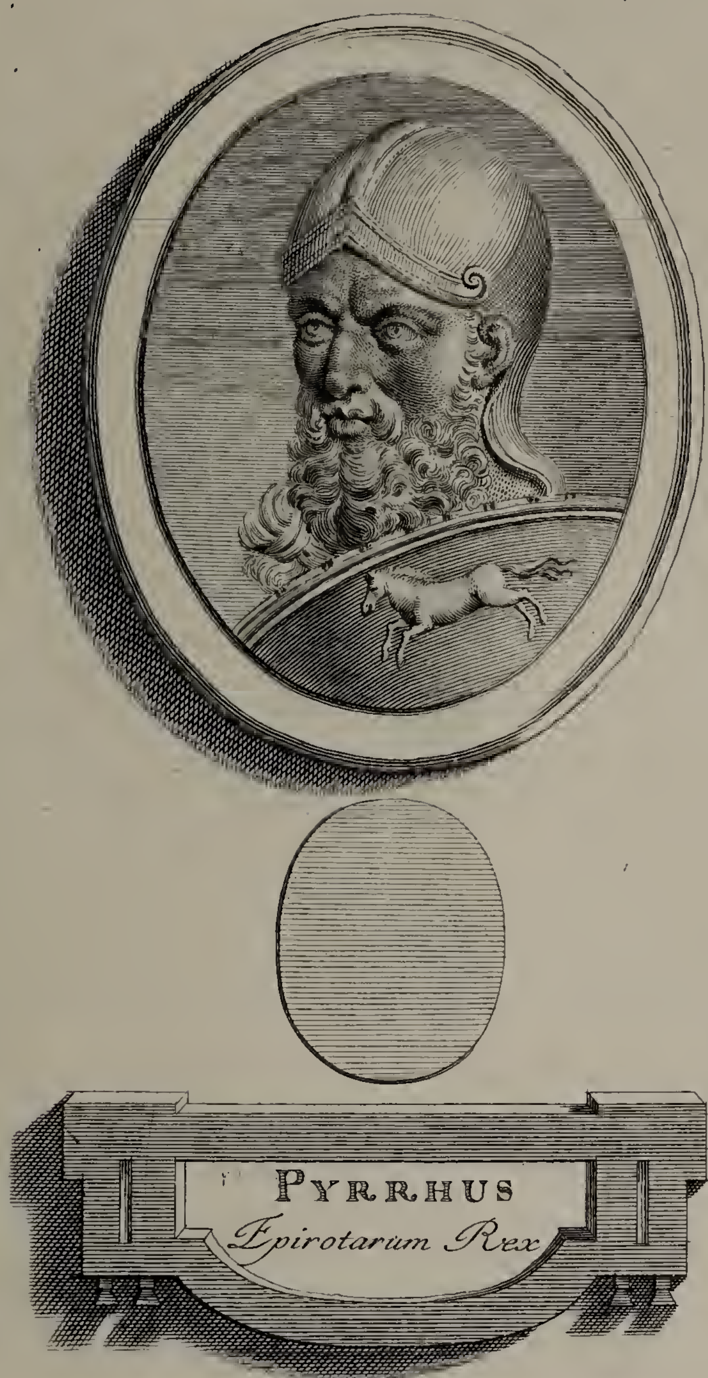
G. Brustolon inc.

L

Z. Batta Brustolon inc.

LI

L II

HANNIBAL
Karthaginensis

LIII

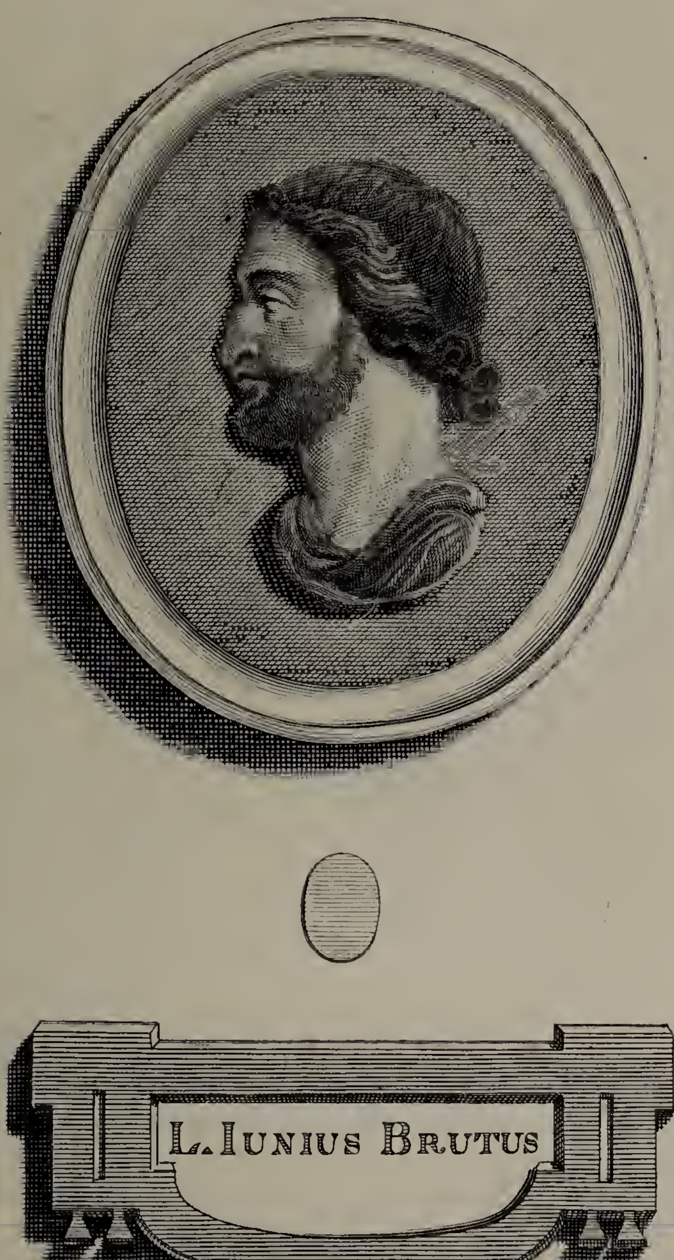

Caput ignotum

LIV
NUMA POMPILIUS
Romanorum Rex

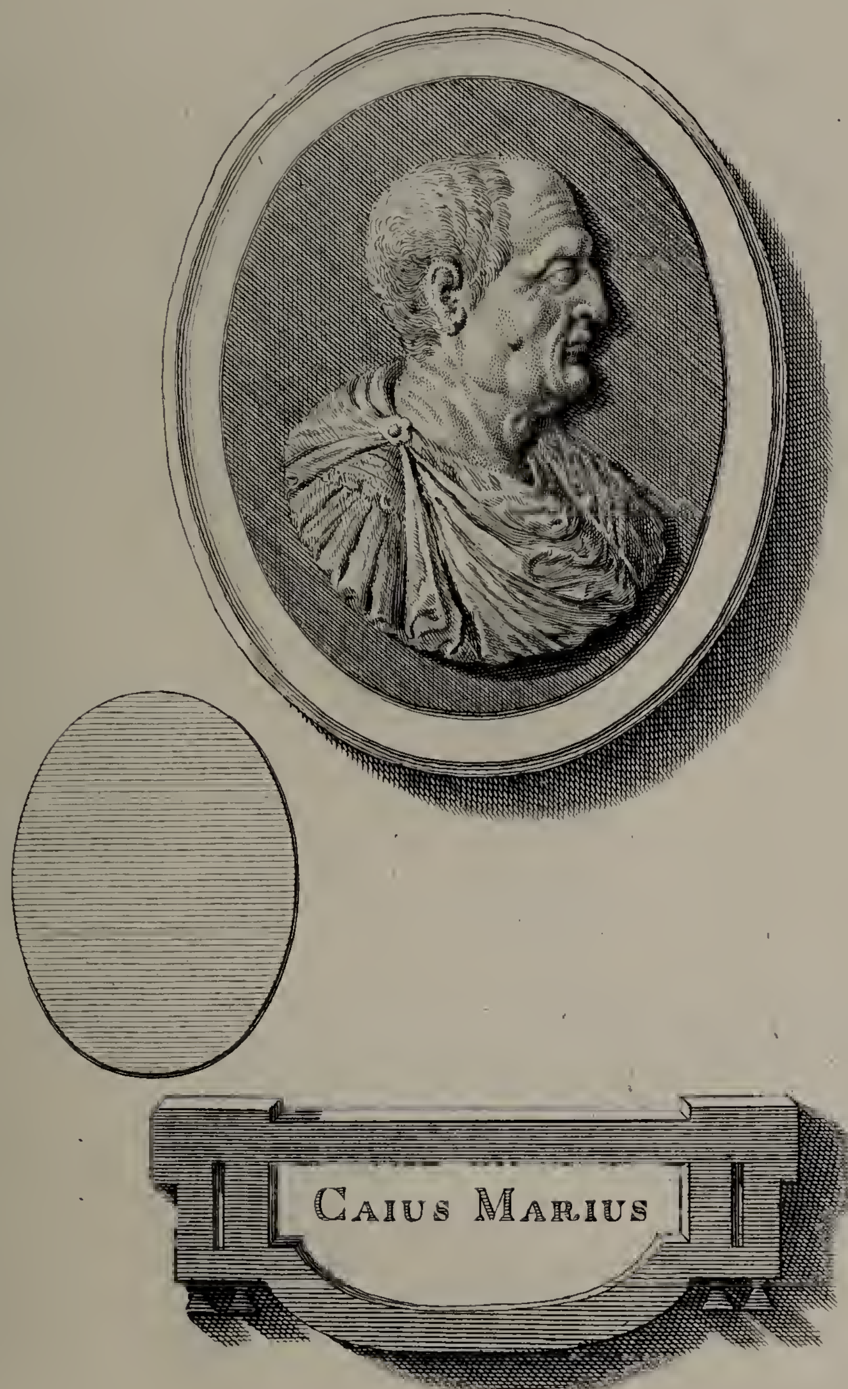

LV
LUCRETIA

LVI.

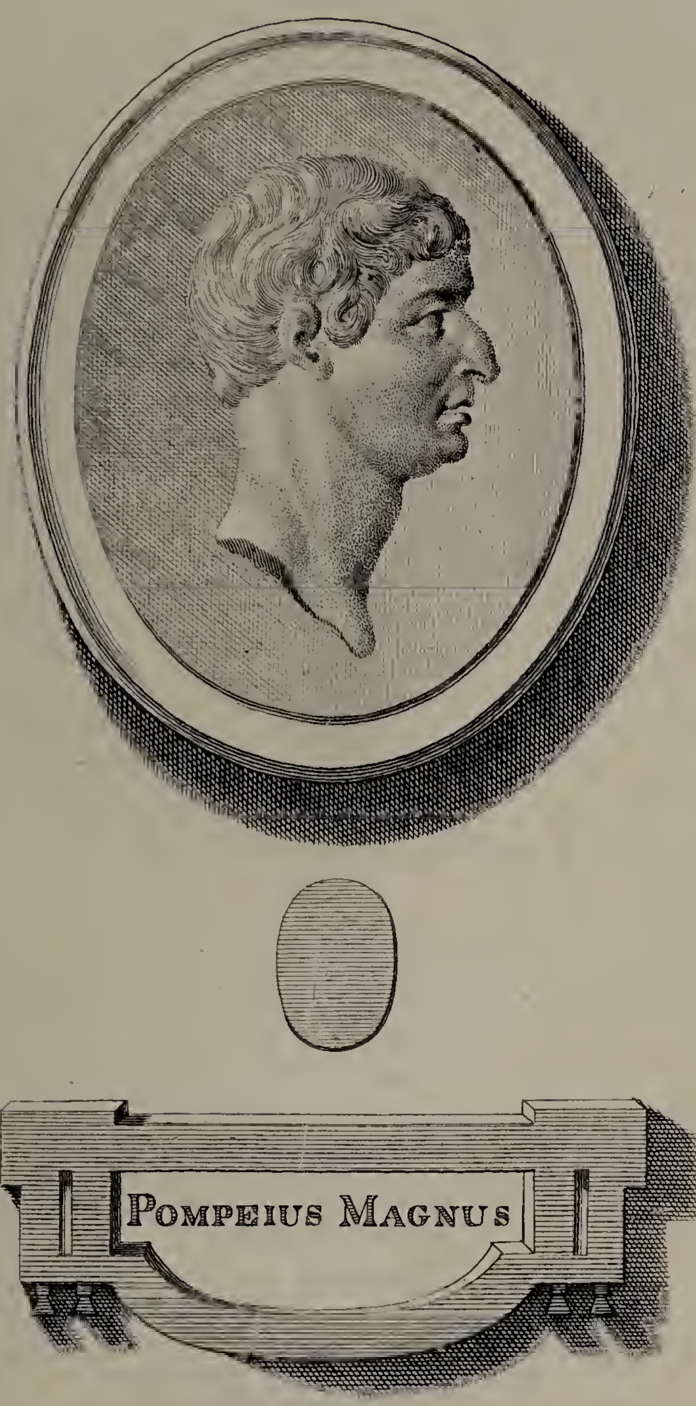
G. Batta Brustolon inc.

LVII

Caius Marius

LVIII

LIX

M. ANTONIUS
ET CLEOPATRA

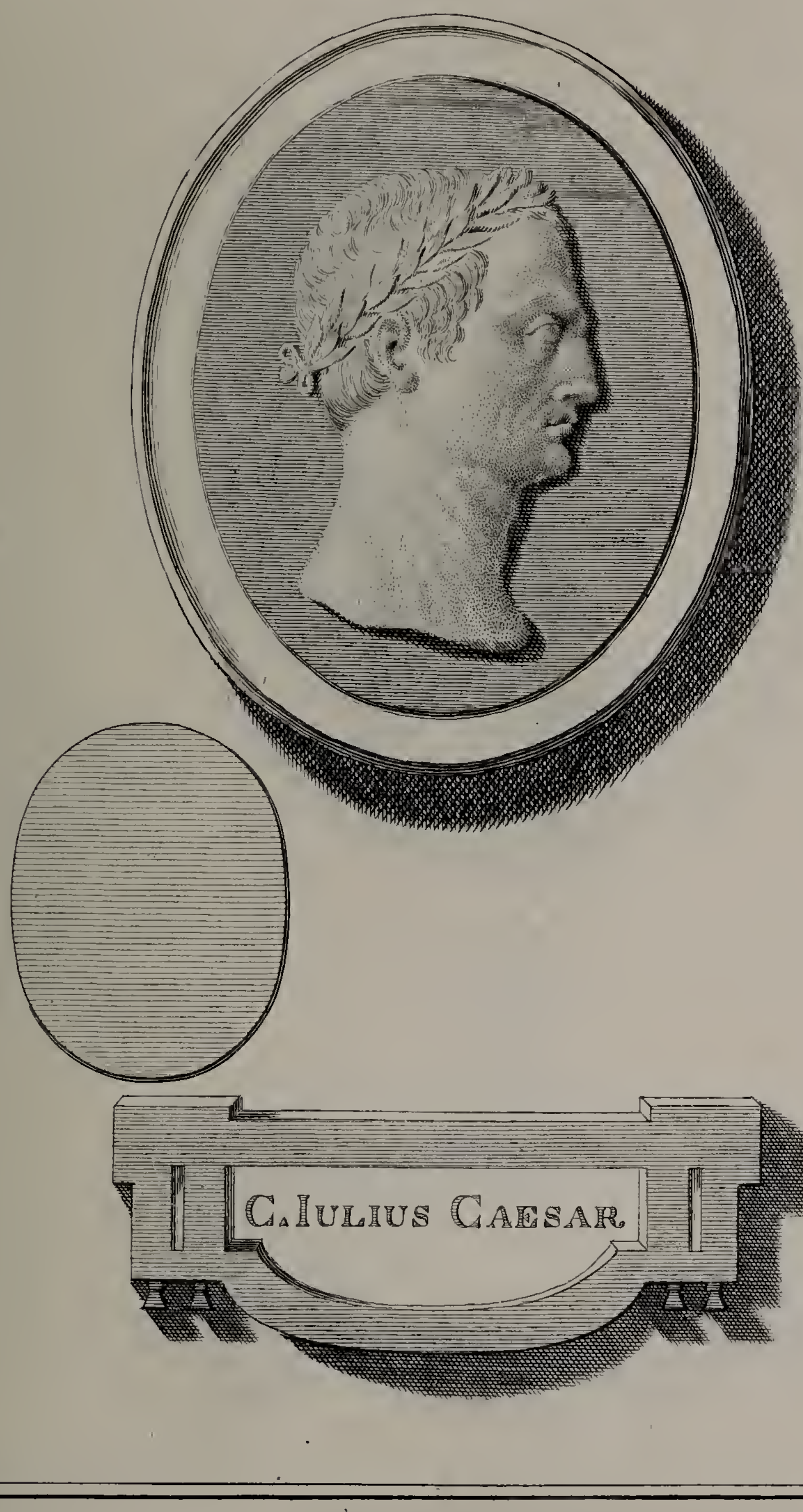
LX

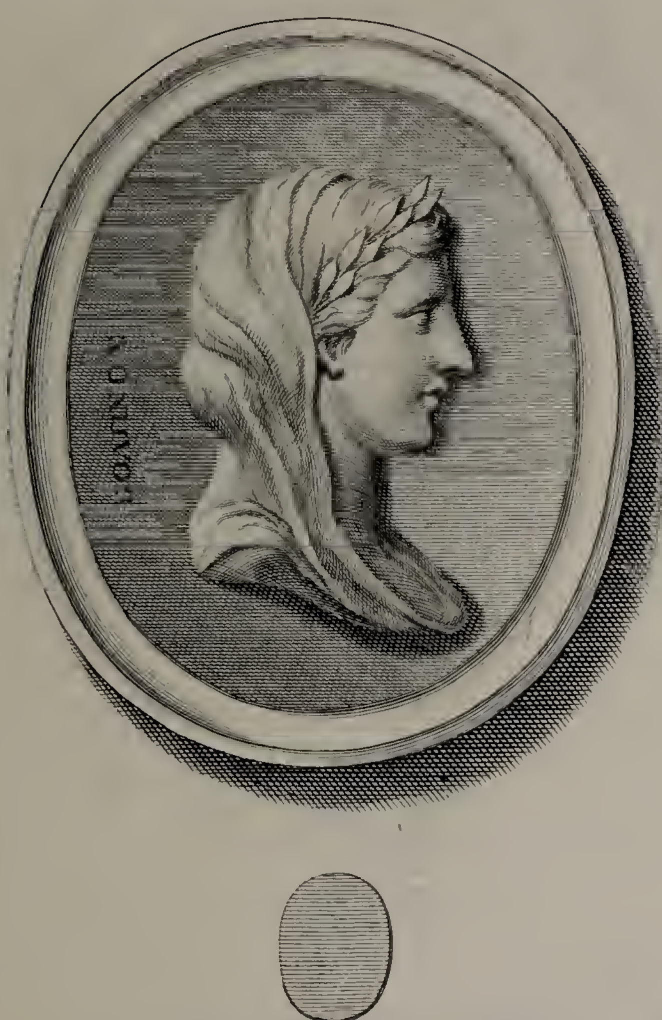

FEMINA IGNOTA

LXI

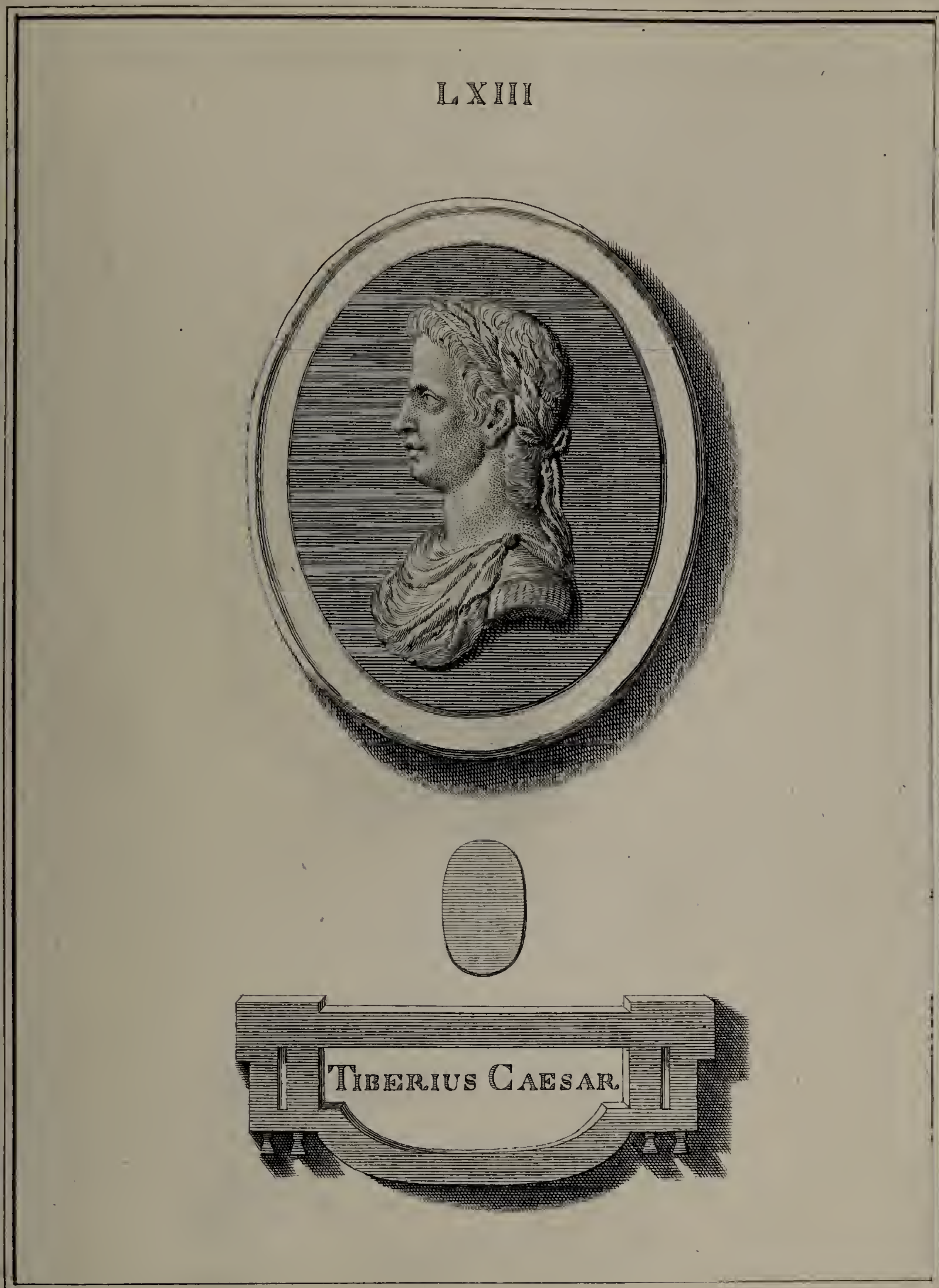

LXII

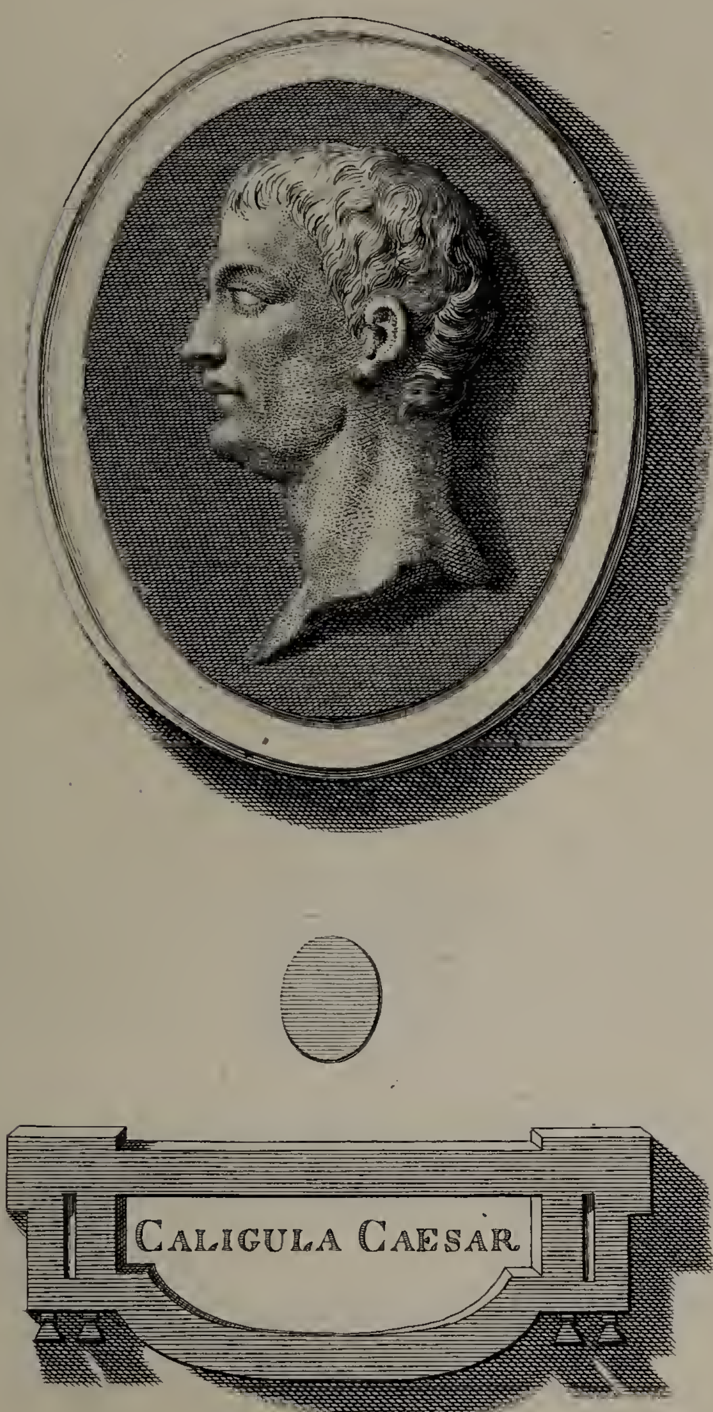

LIUIA AUGUSTA

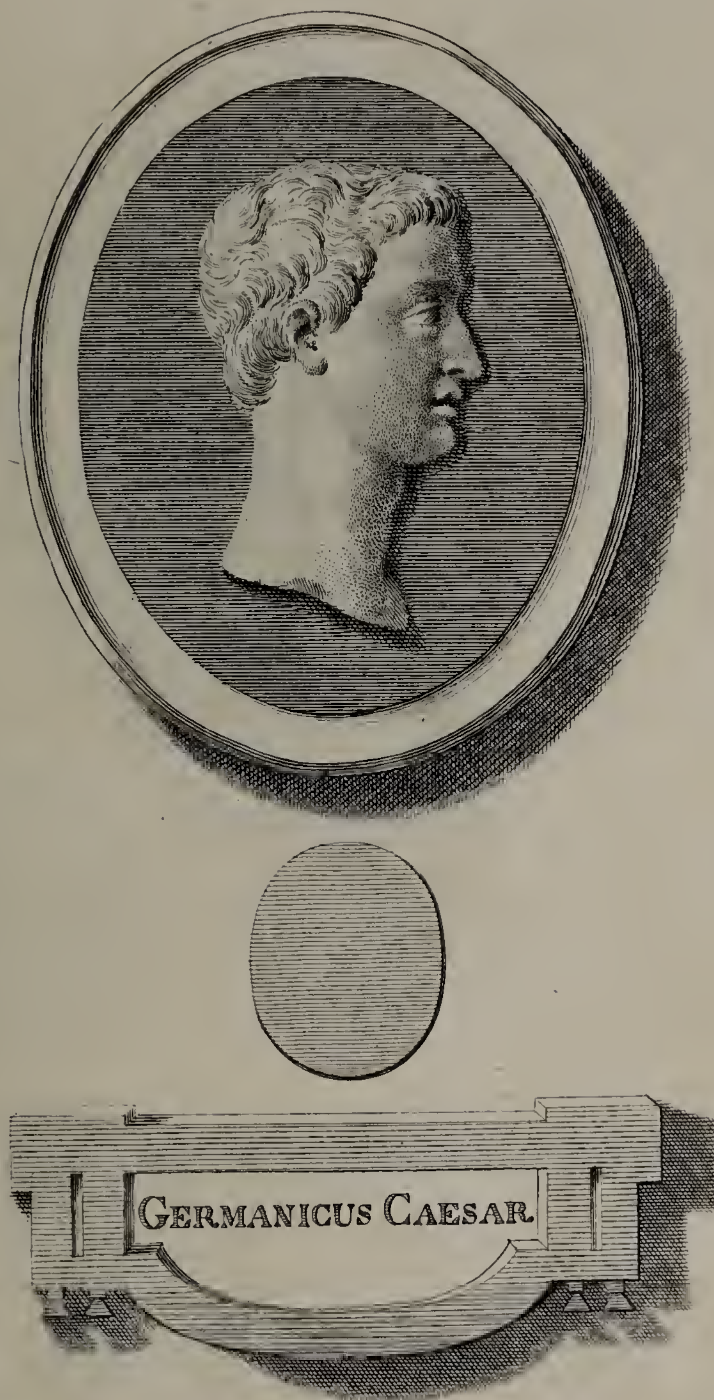
Z. Batta Brustolon inc.

LXIII
TIBERIUS CAESAR

LXIV

LXV

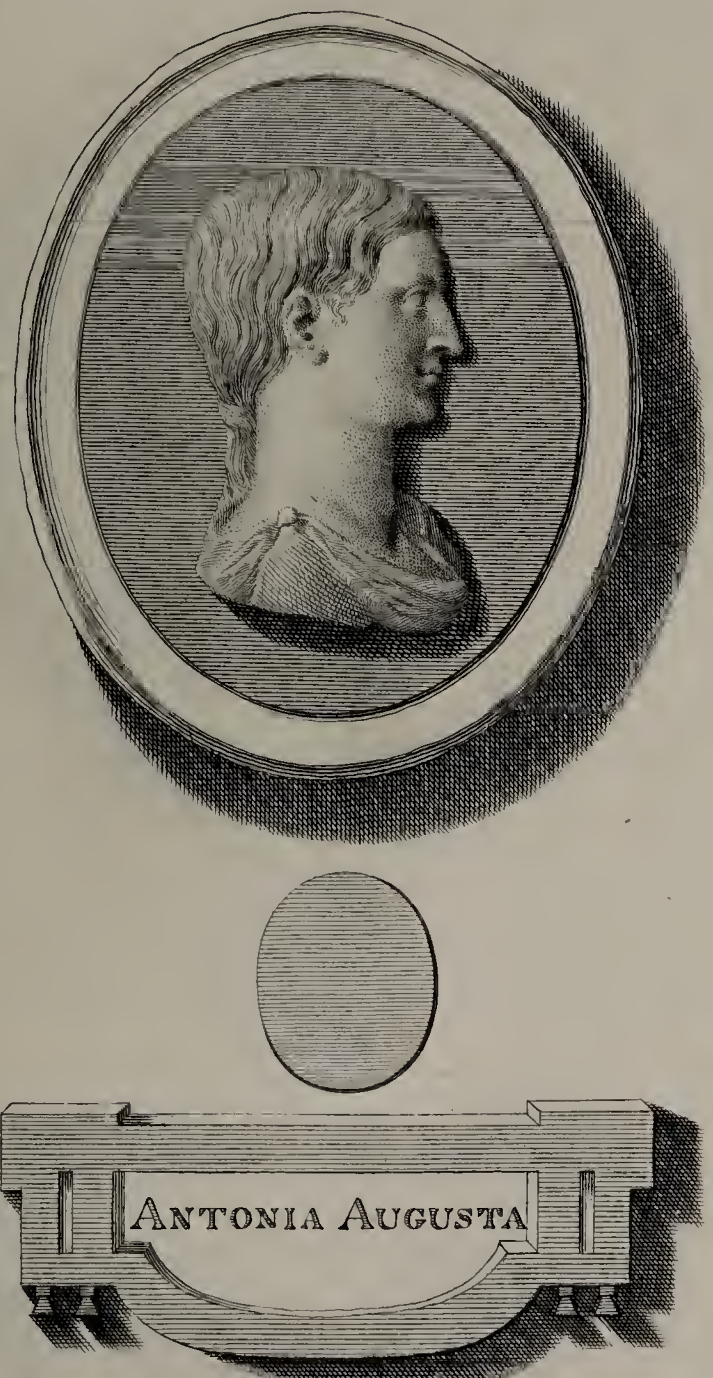
GERMANICUS CAESAR

LXVI

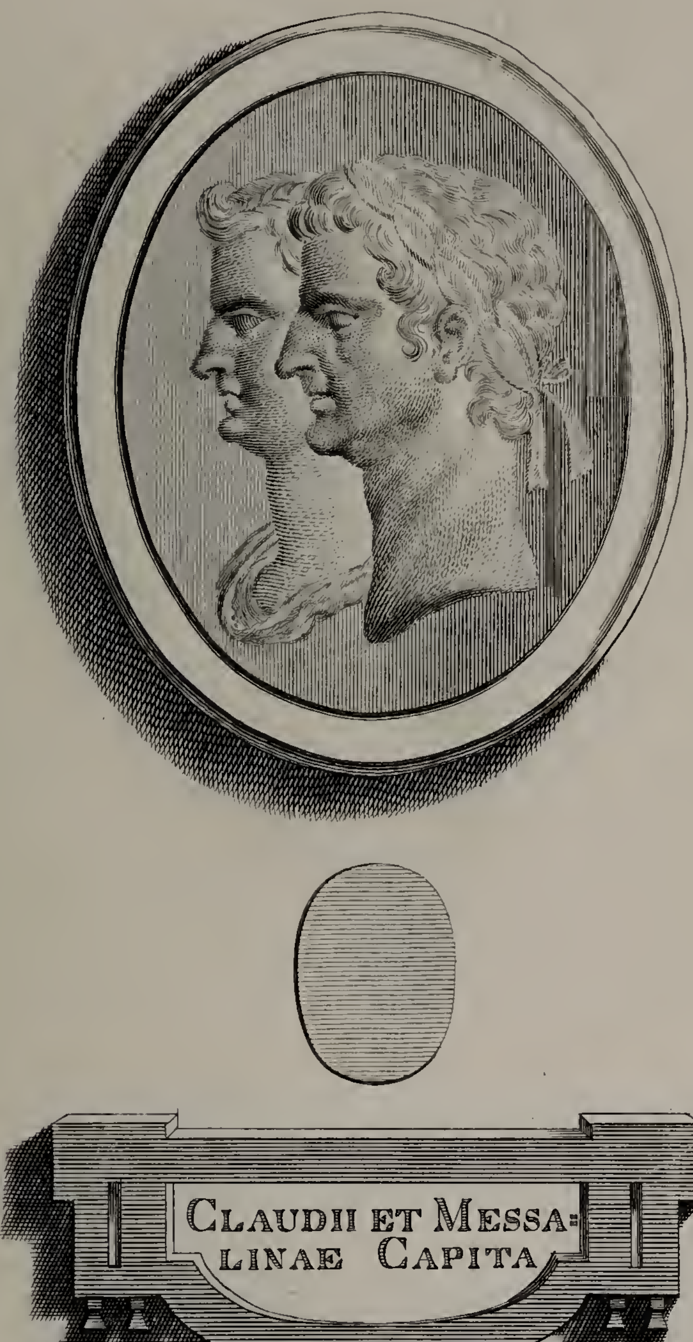

Z. B. Brustolon inc.

LXVII

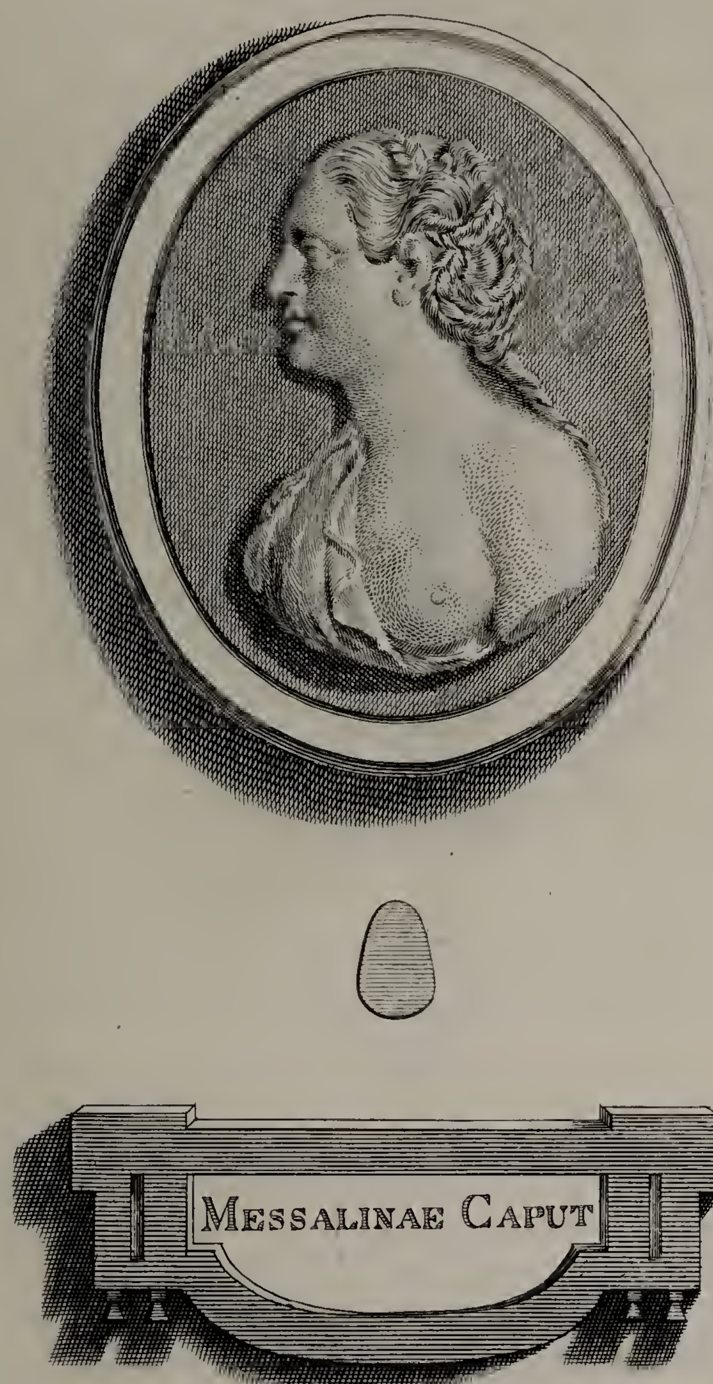

LXVIII

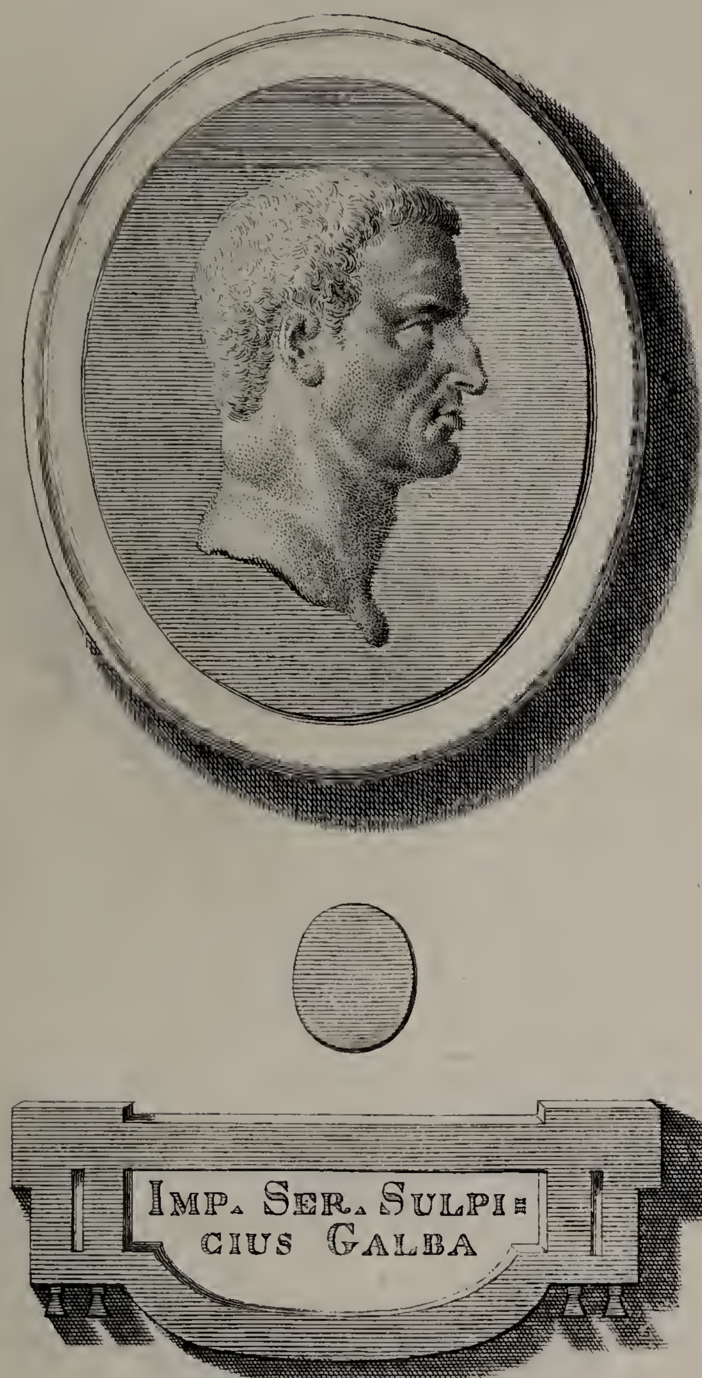
CLAUDII ET MESSA-
LINAE CAPITA

LXIX

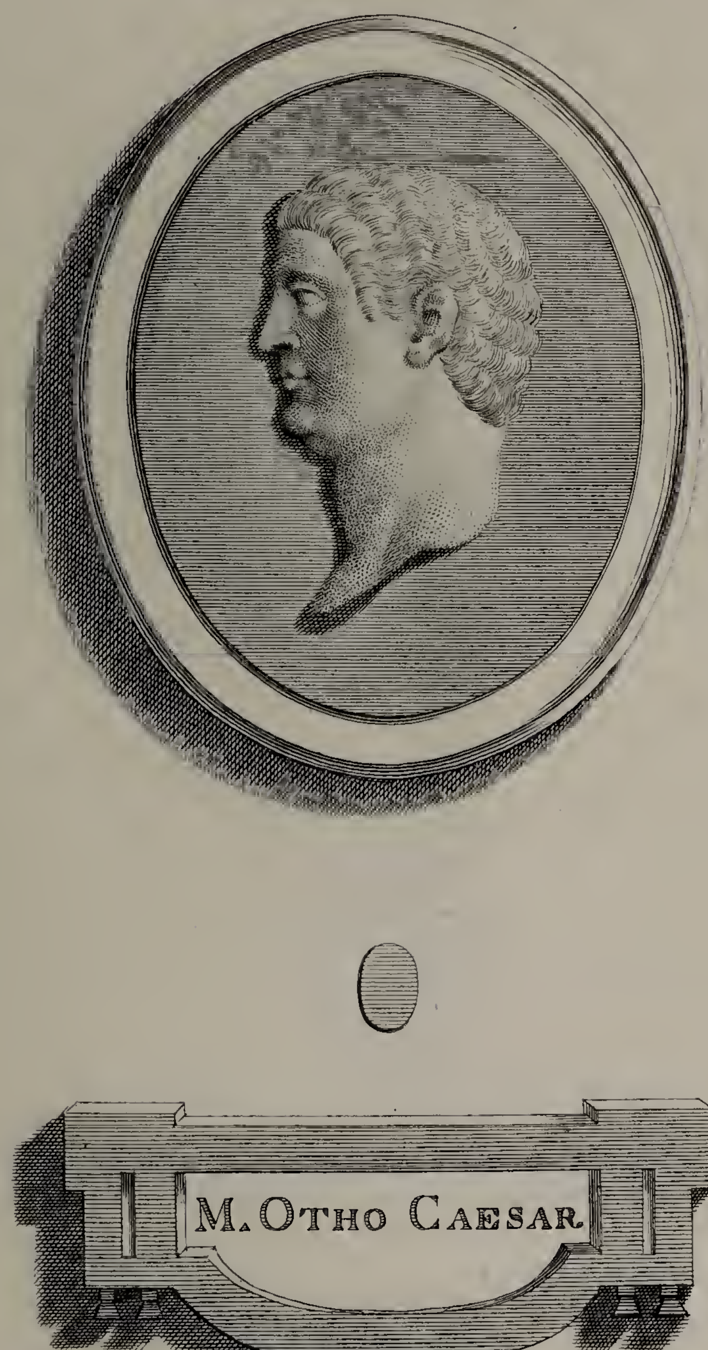

MESSALINAE CAPUT

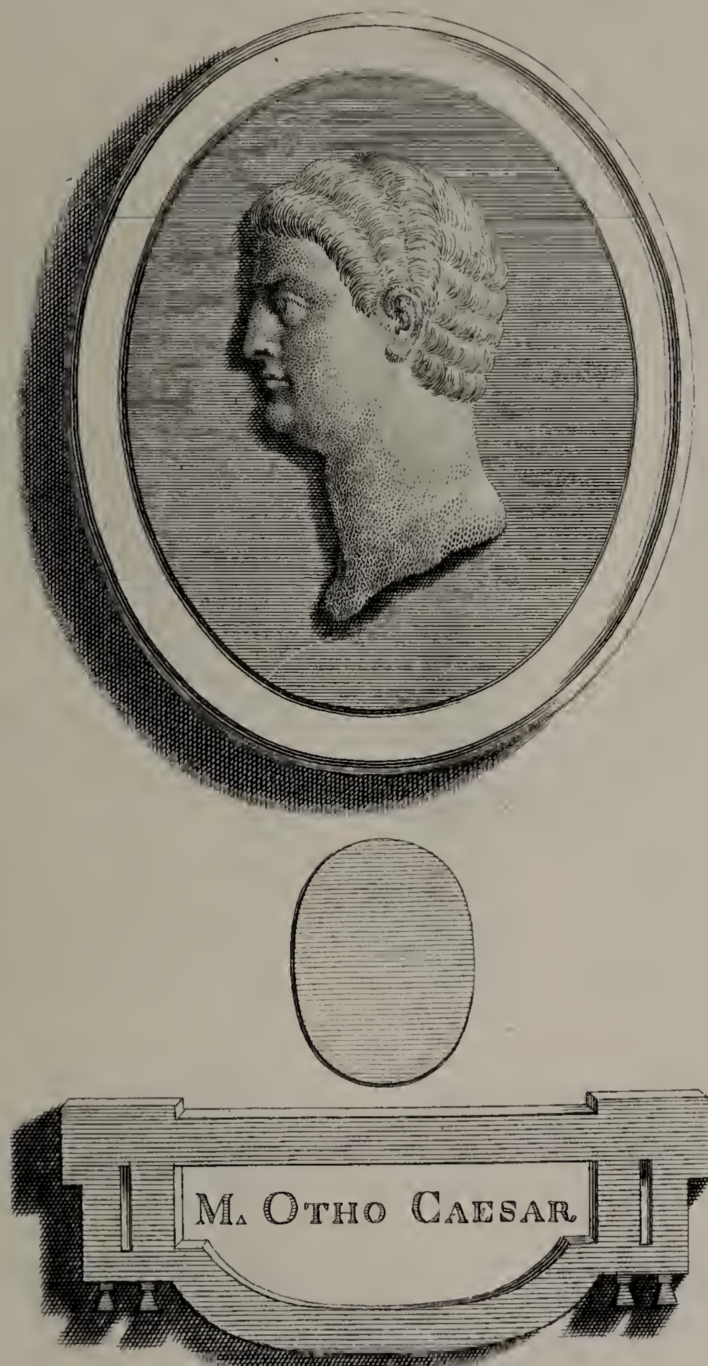
LXX

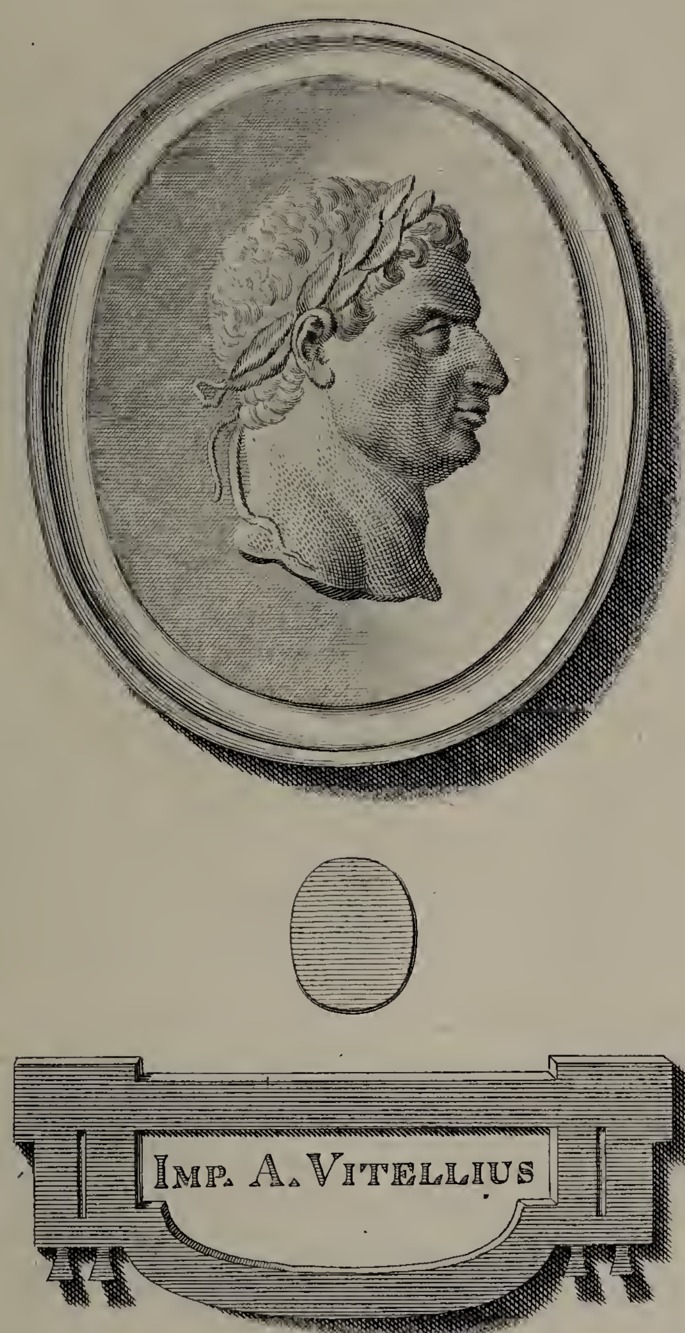
LXXI

LXXII

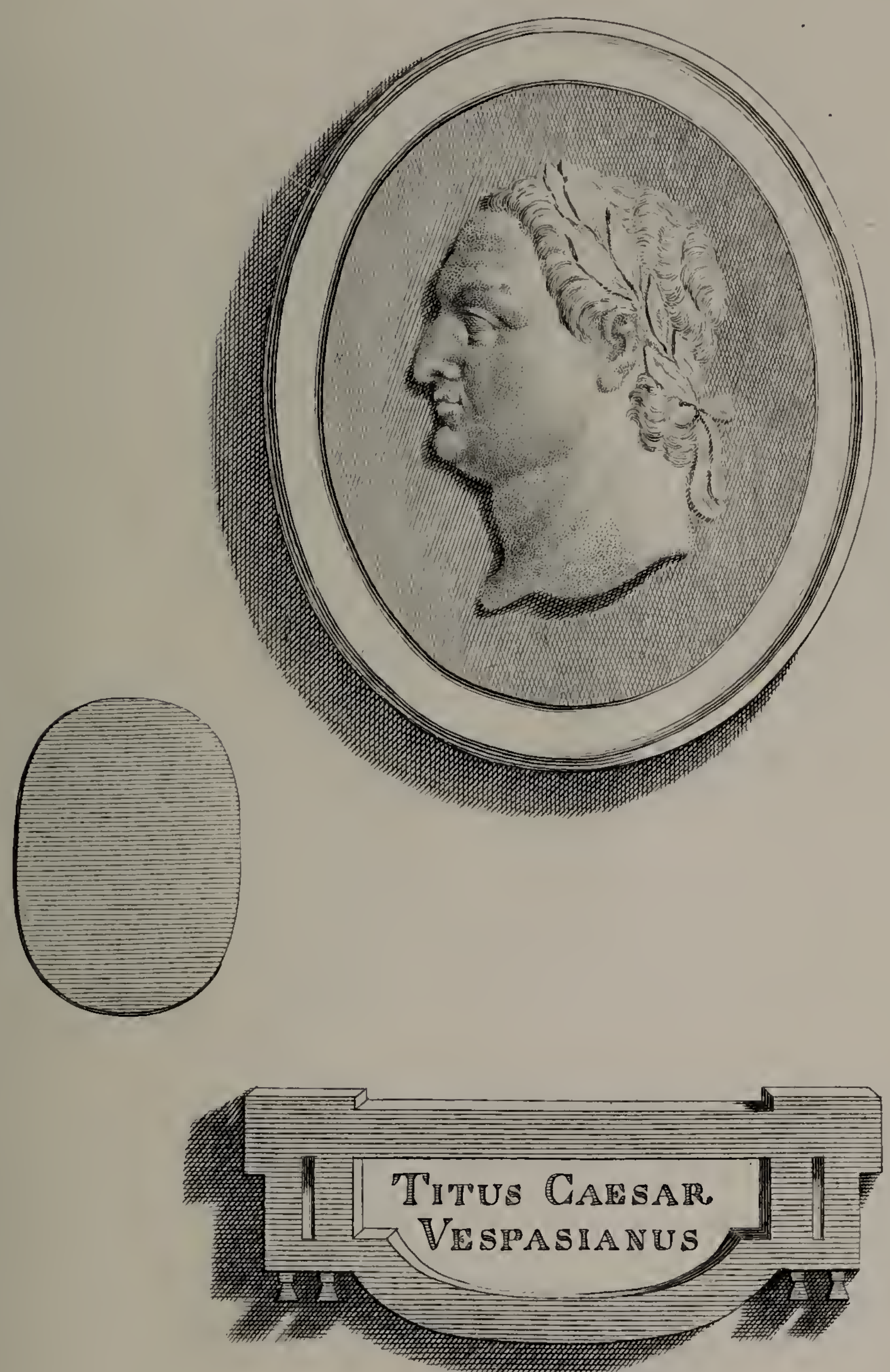

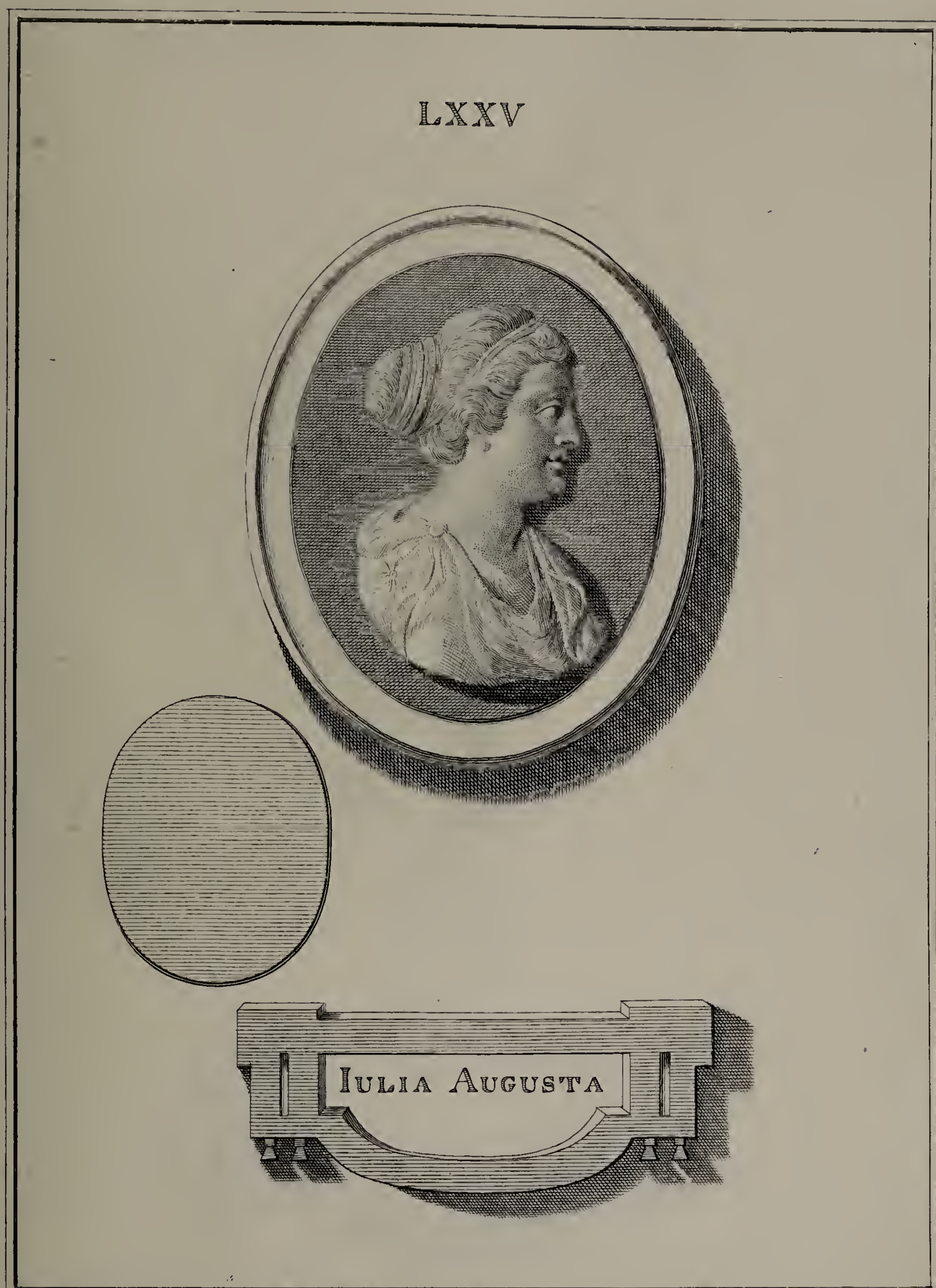
LXXIII

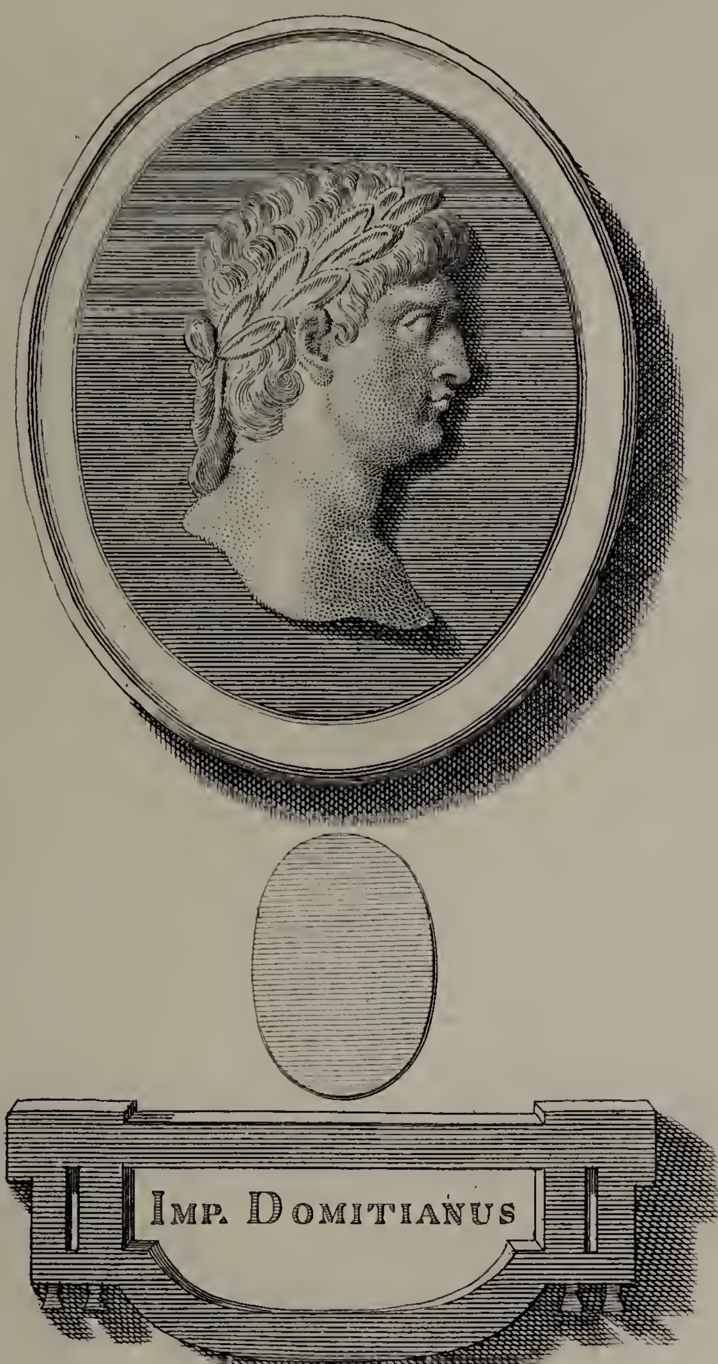
Z. Batta Brustolon inci.

LXXIV

LXXV
IULIA AUGUSTA

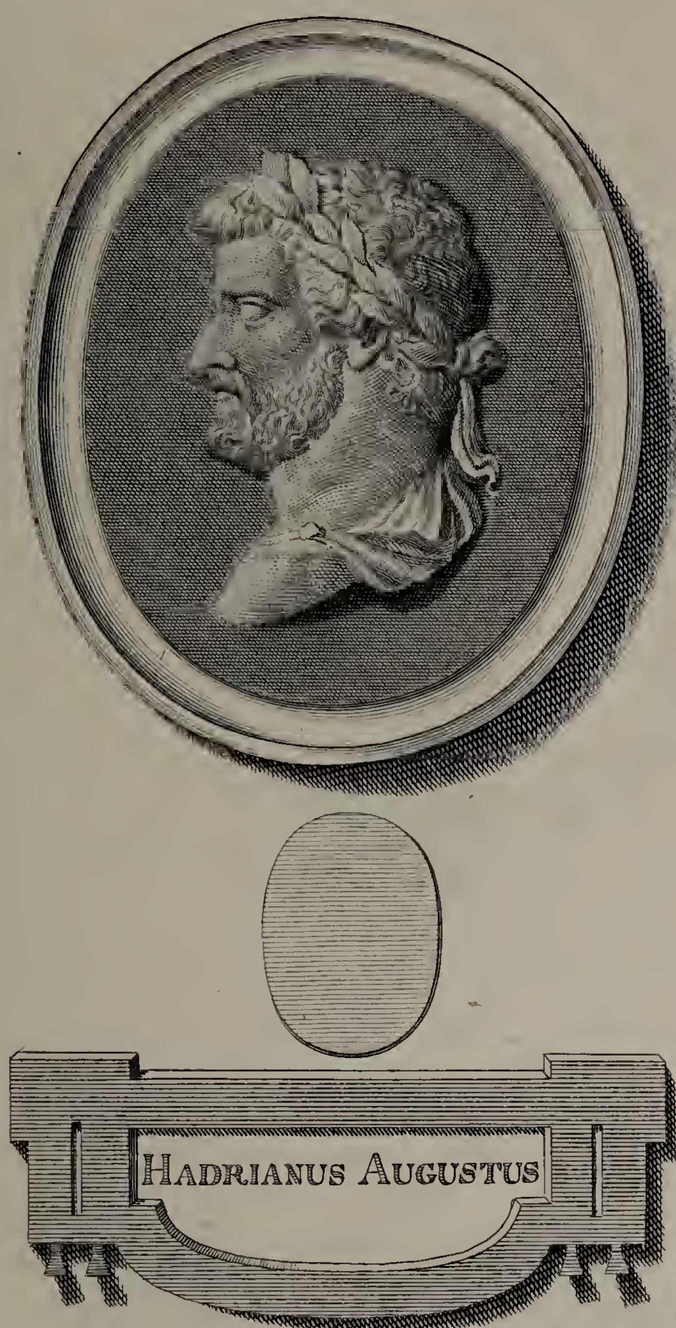
LXXVI

LXXVII

LXXVIII

Z. Batta Brustolon inci.

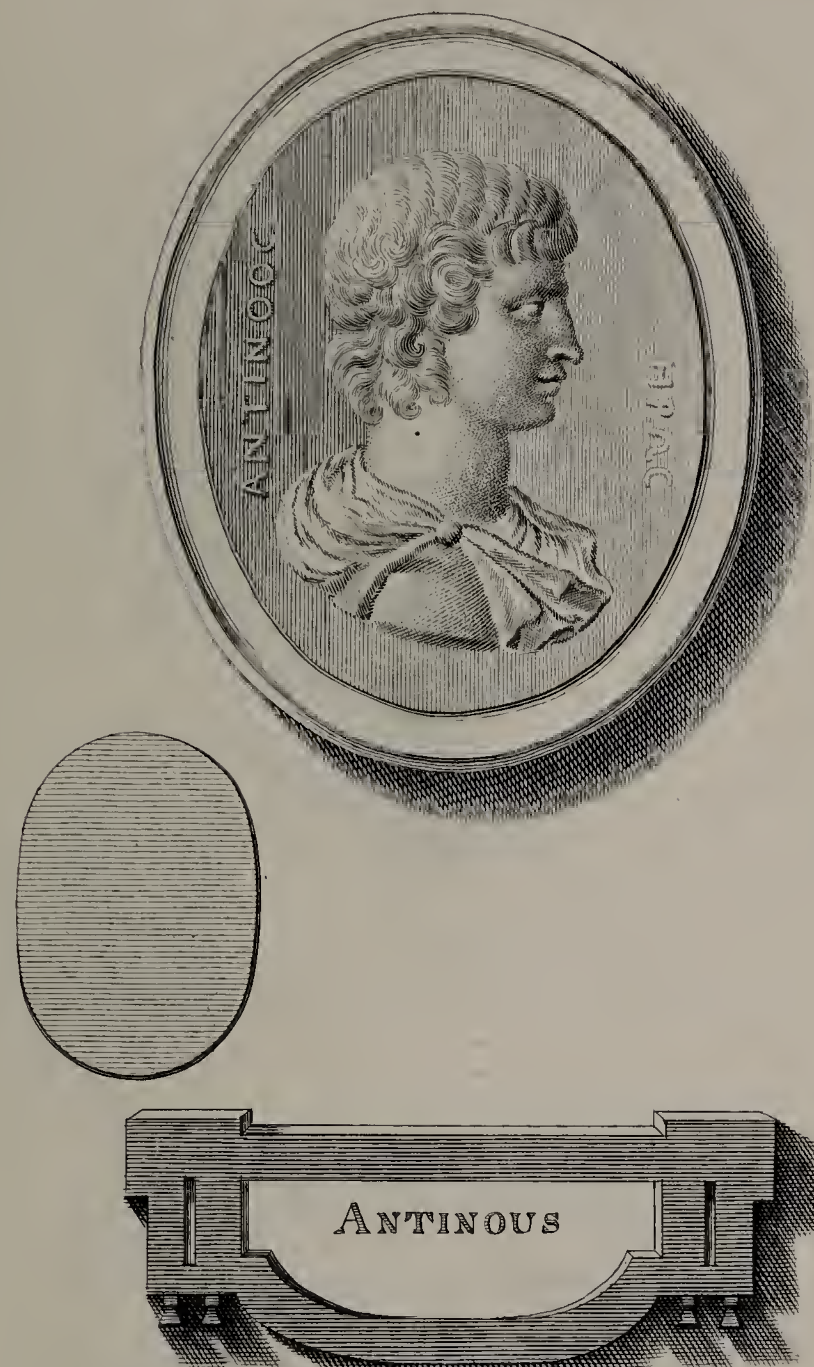
LXXIX

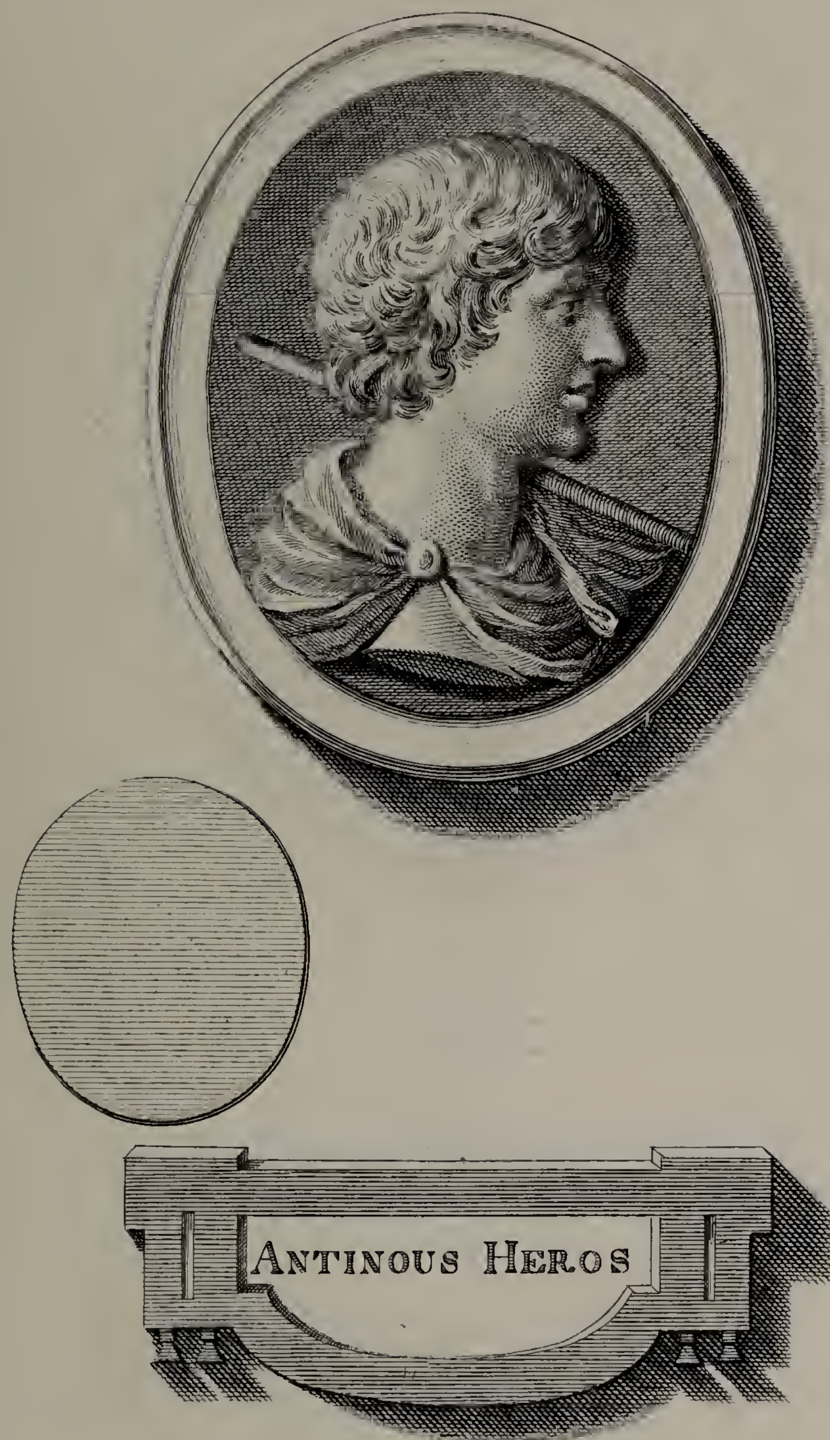
LXXX

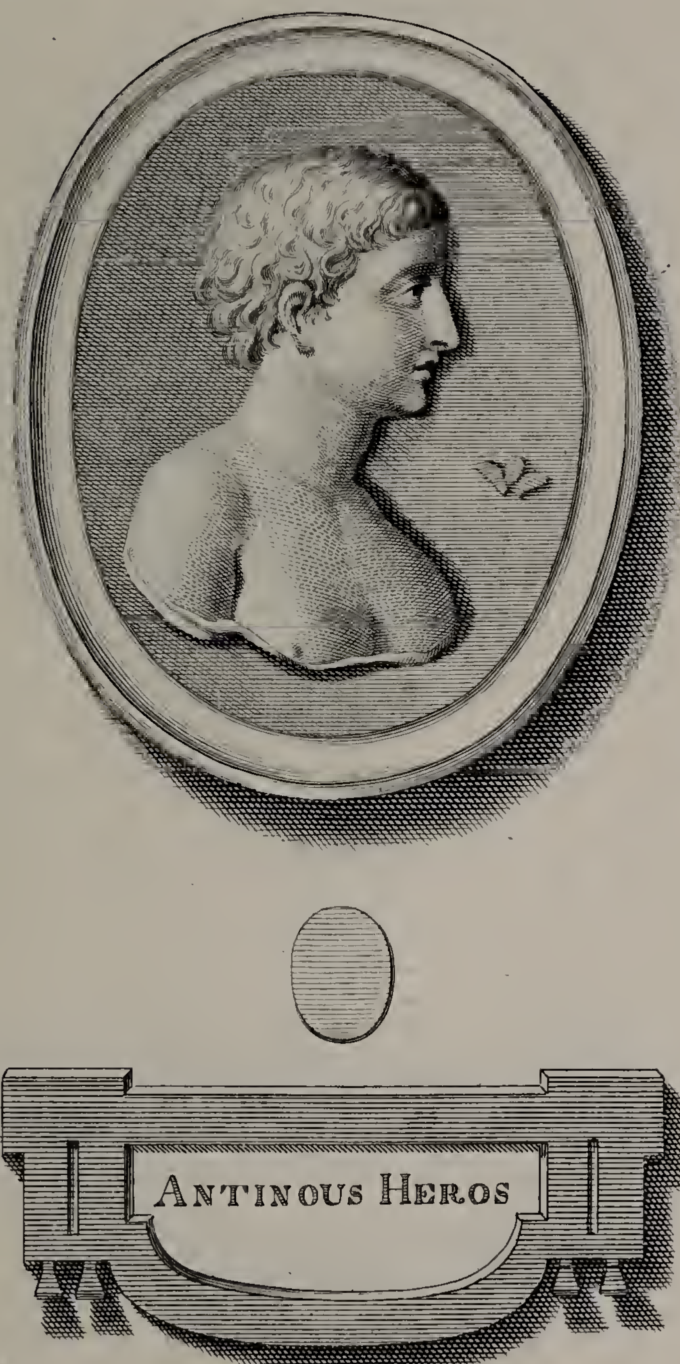
LXXXI

LXXXII

LXXXIII

Z. Batta Brustolon inc.

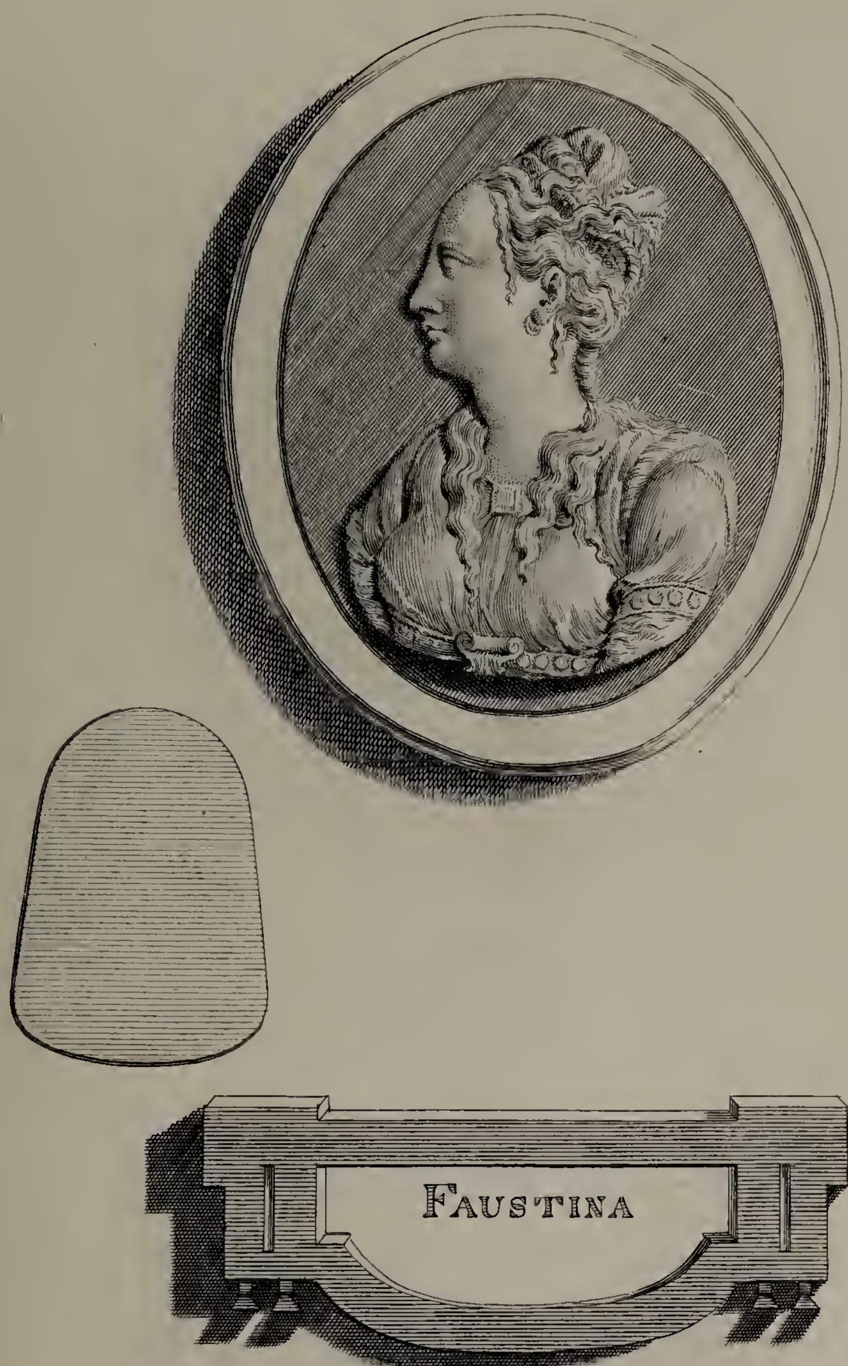
LXXXIV

ANTONINUS PIUS
ET FAUSTINA

Z. Batta Brustolon inc.

LXXXV

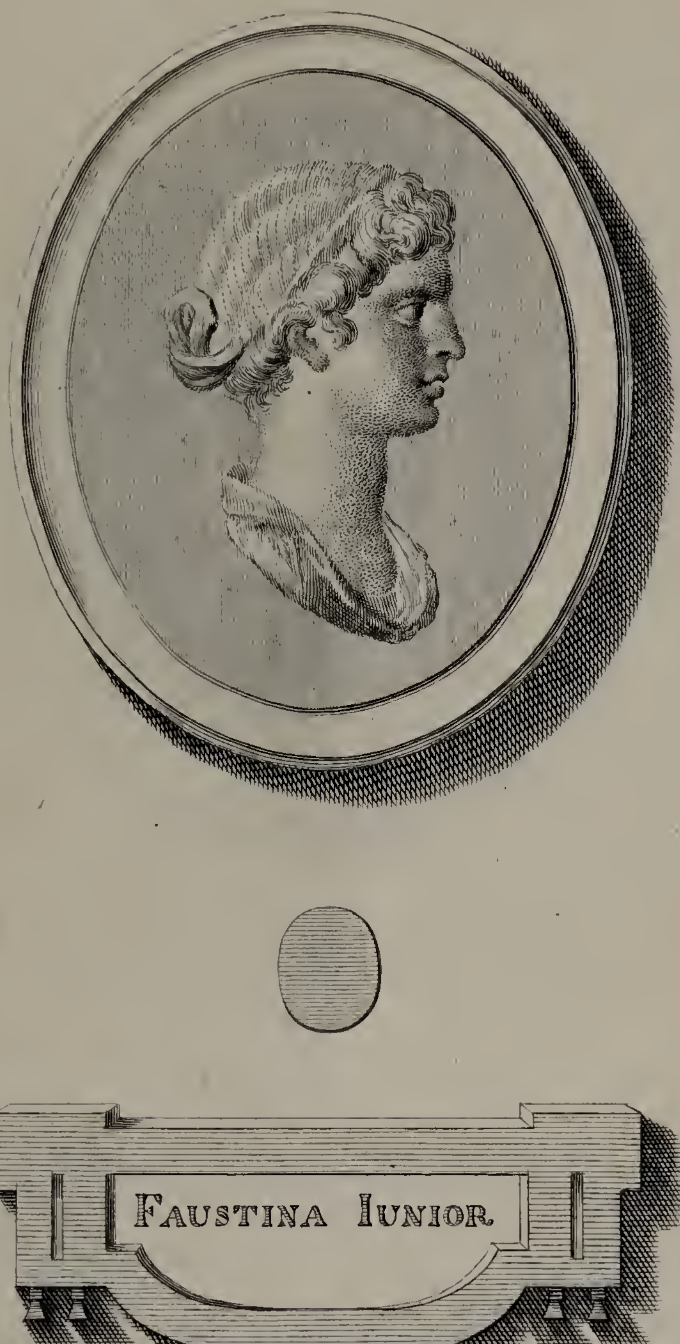

LXXXVI

Z. B. Brustolon inc.

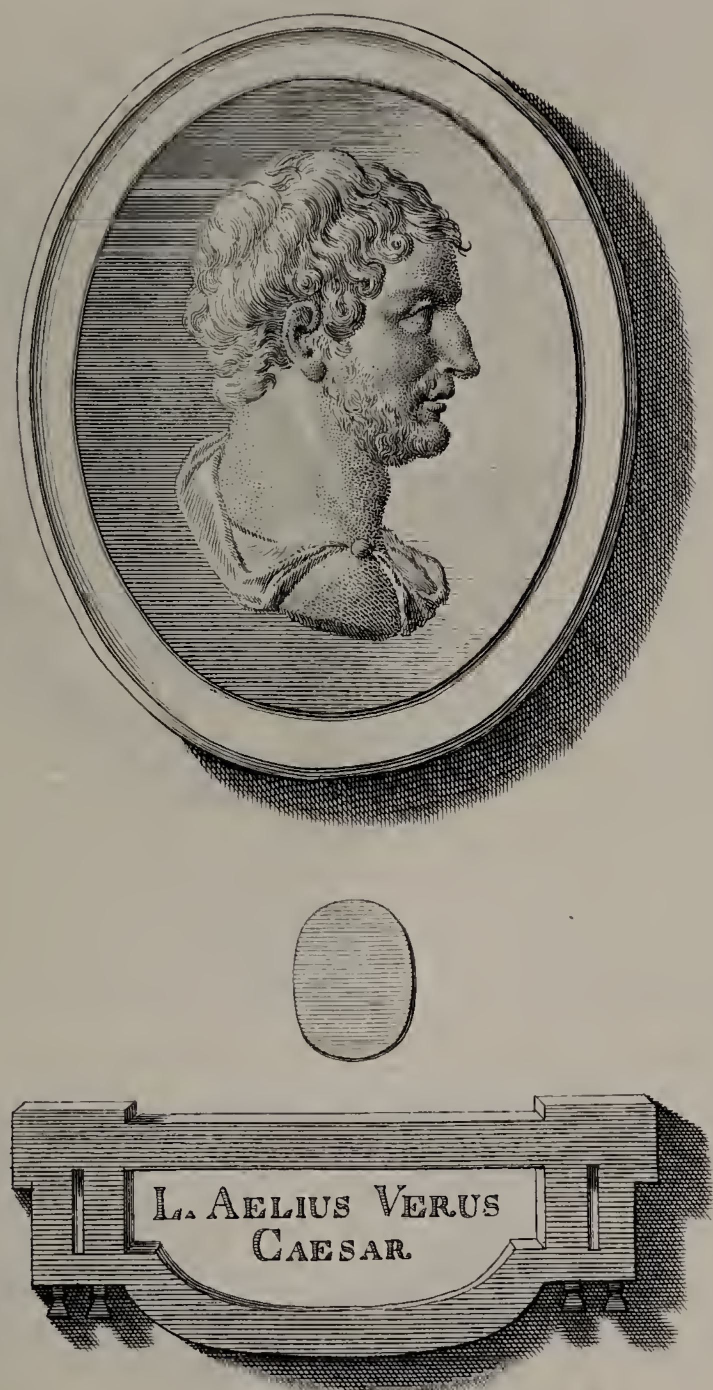
LXXXVII

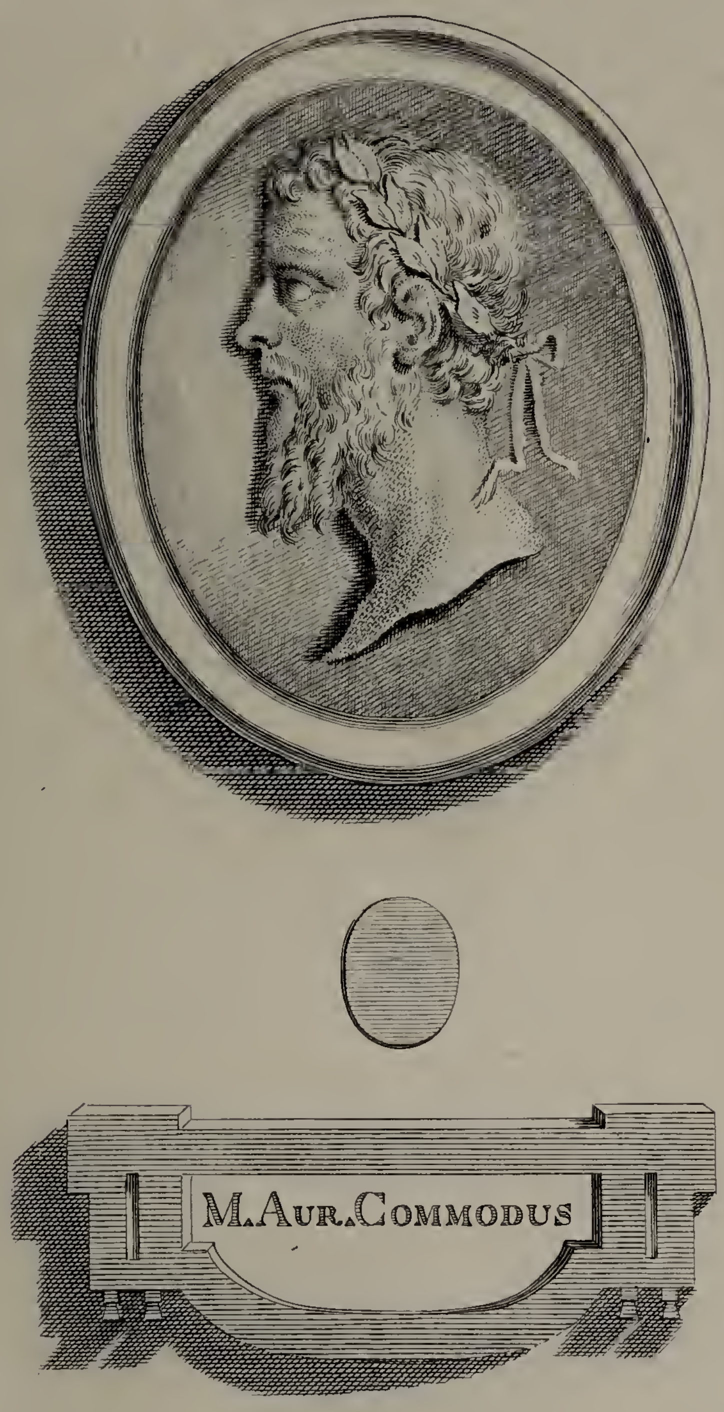
LXXXVIII

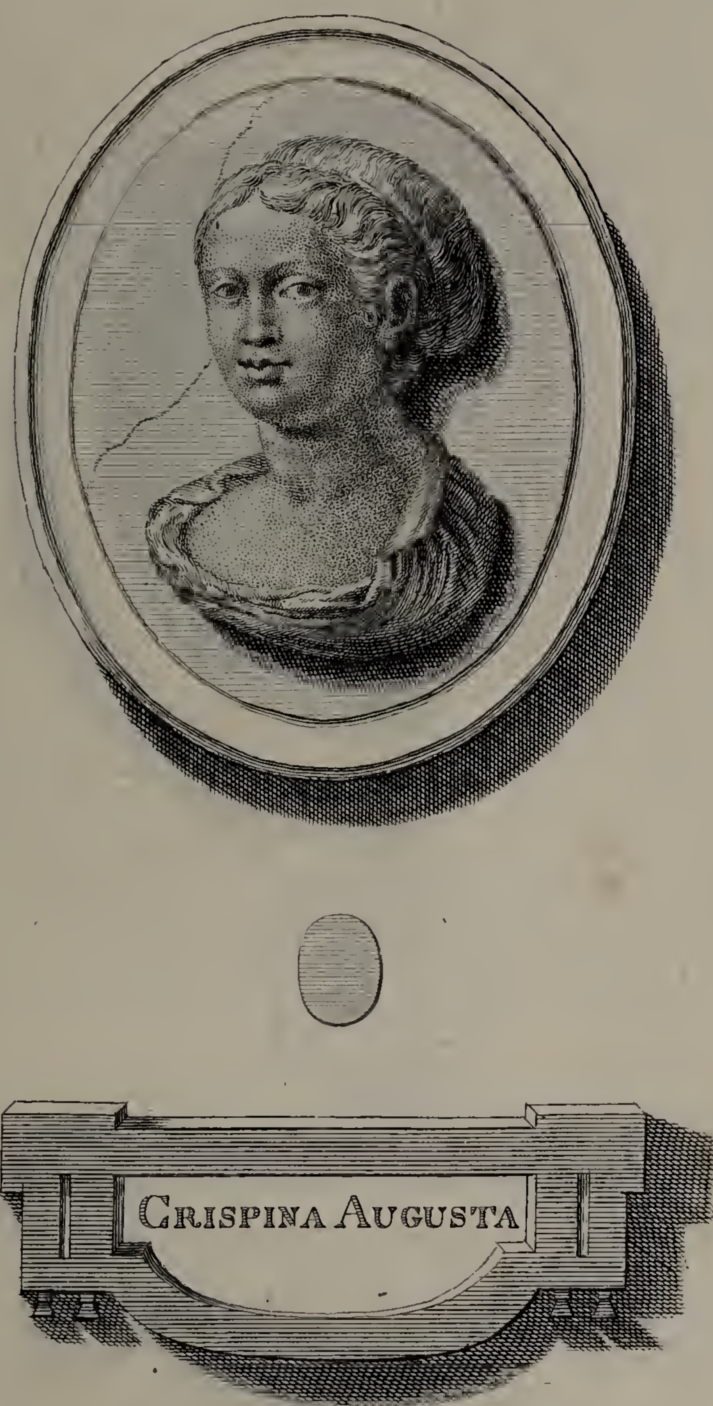
LXXXIX

XC

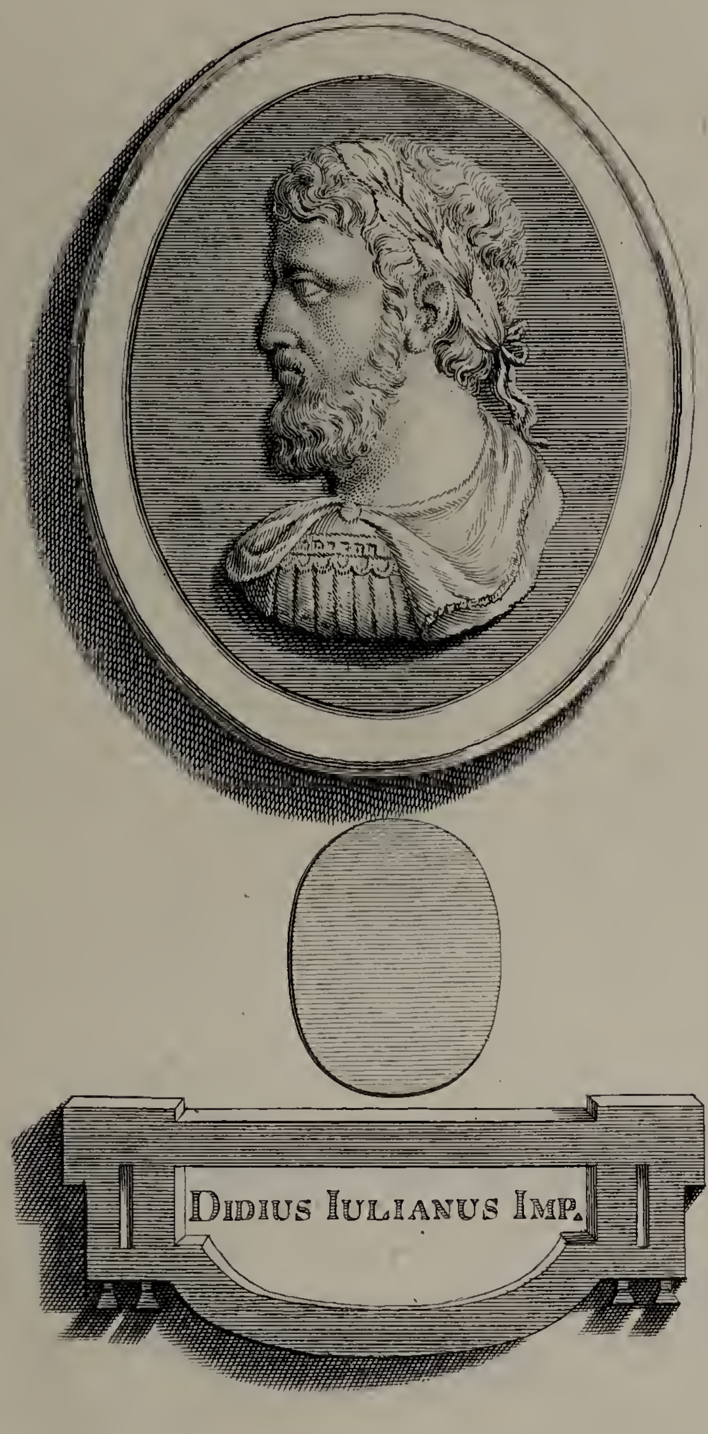

XCI

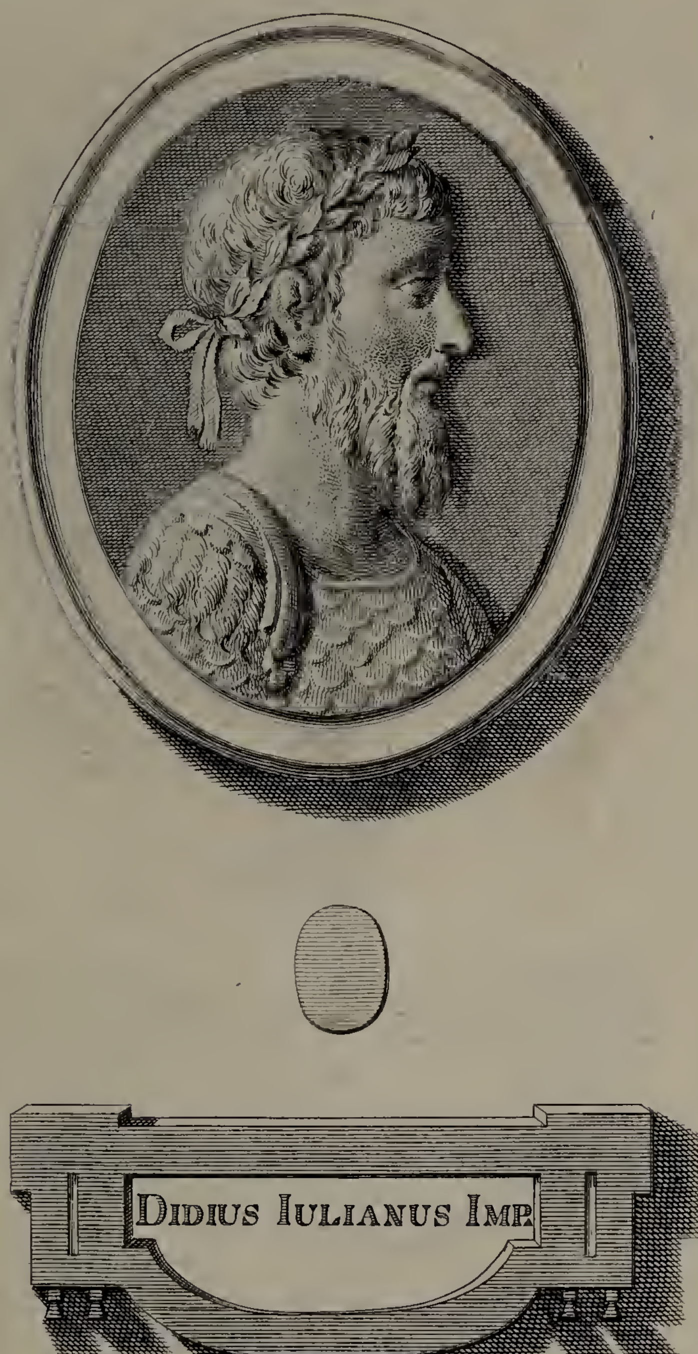

Crispina Augusta

XCII

XCIII

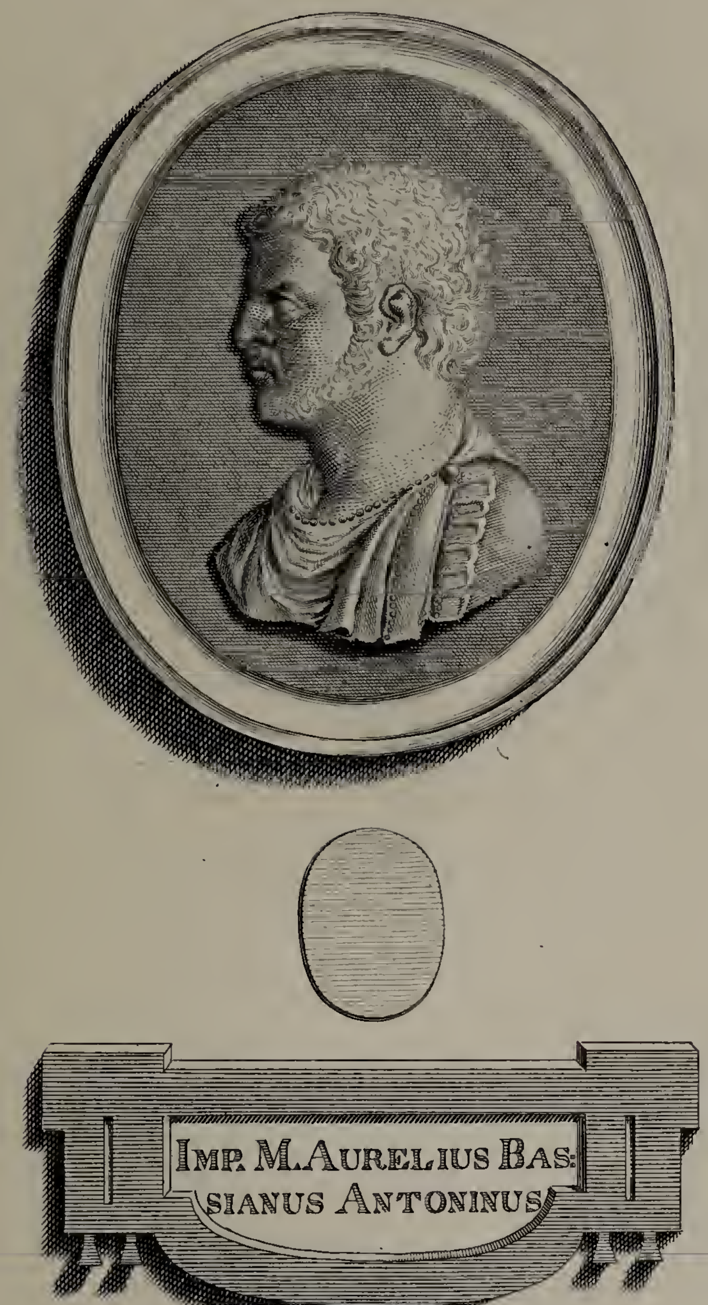

XCIV

Z. Batta Brustolon inc.

XCV

Z. Batta Brustolon inci.

XCVI

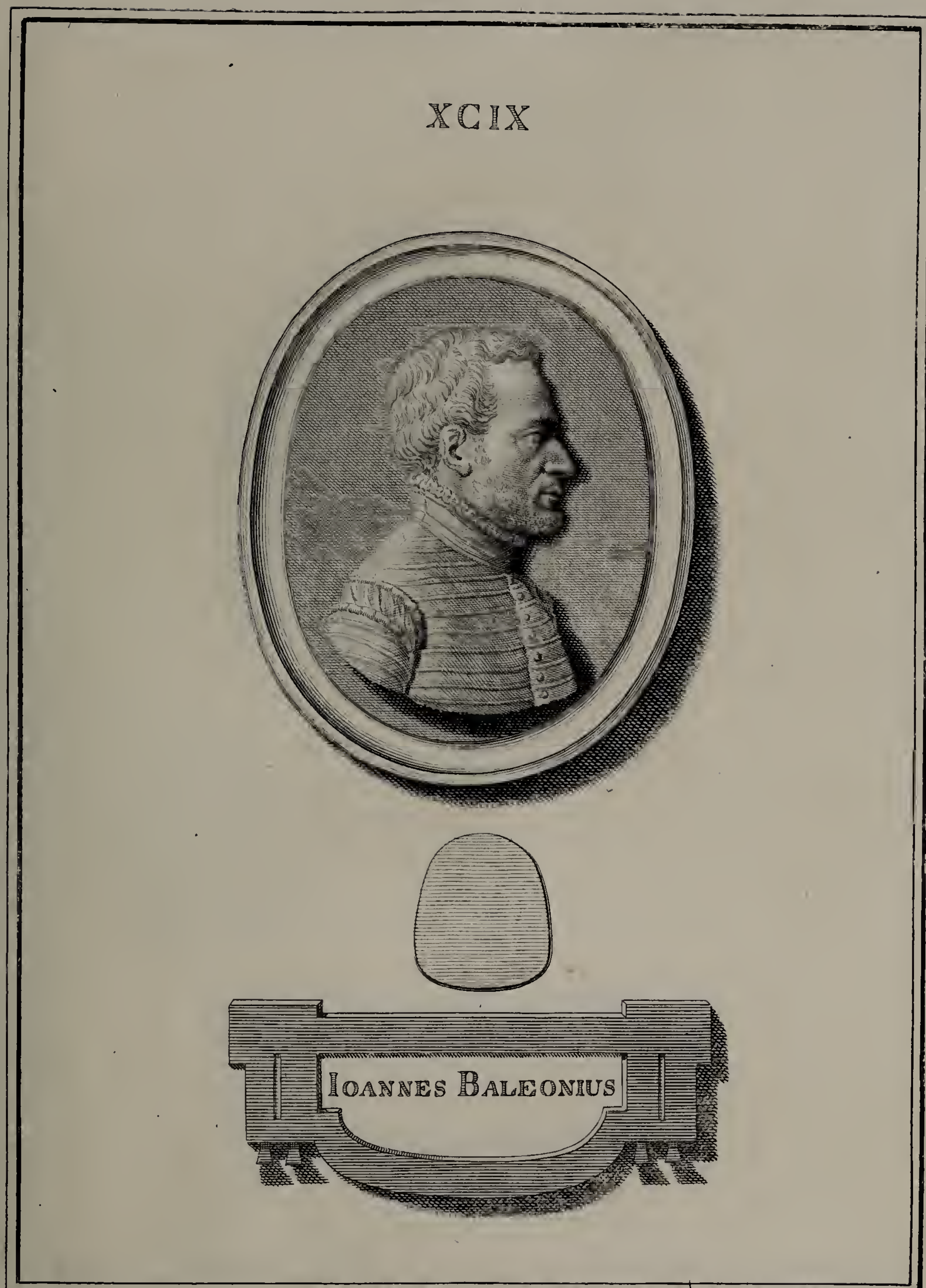
XCVII

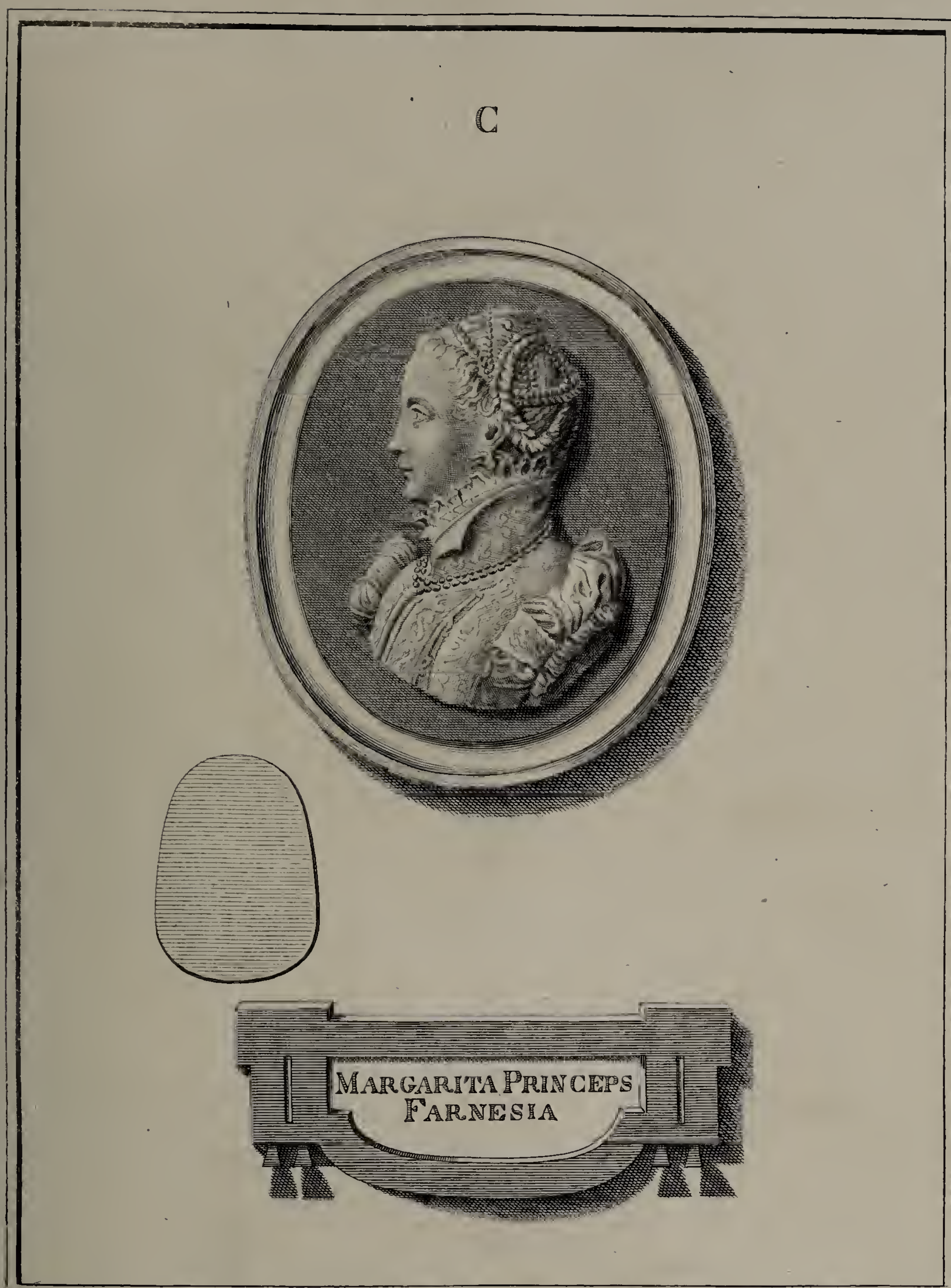
G. Batta Brustolon inc.

XCVIII

Z. Batta Brustolon inc.

Z. B. Brustolon inc.